

Серія «Бібліотека «Шкільного світу»
Заснована у 2003 році

Інна Большакова

Словникові слова.
Посібник для вчителя
3—4 класи

Початкова освіта. Бібліотека

«Видавничий дім «Перше вересня»
2016

УДК 373.3.016:811.161.2 (075.2)

ББК 74.268.1Укр-922

Б79

Упорядкування
Марина Пристінська

Редакційна рада:

М. Мосієнко — кандидат філологічних наук,
Д. Долгова, О. Калюжна, О. Семібаламут

Большакова І.

Б79 Словникові слова. Посібник для вчителя. 3—4 класи / Большакова І.; упоряд. Пристінська М. — Київ : «Вид. дім «Перше вересня», 2016. — 226 с.

ISBN 978-966-451-000-1

ISBN 978-617-7290-66-6

У посібнику запропоновані матеріали для організації роботи з вивчення словникових слів у 3—4-х класах початкової школи. Система вправ повністю відповідає змісту оновленої навчальної програми з української мови.

Матеріали можна використовувати на уроках навчання грамоти та української мови, під час вивчення суголосних тем із природознавства, проведення тренувальних вправ на групі подовженого дня, для організації самостійної роботи учнів удома.

Для вчителів початкових класів, вихователів груп продовженого дня, методистів із початкового навчання, студентів педагогічних навчальних закладів, батьків.

УДК 373.3.016:811.161.2](075.2)

ББК 74.268.1Укр-922

ISBN 978-966-451-000-1 (6-ка «Шкільного світу») © Большакова І. О., 2016

ISBN 978-617-7290-66-6

© Пристінська М. С., упорядкування, 2016

© ТОВ «Видавничий дім «Перше вересня»,
дополіграфічна підготовка, 2016

Зміст

До читача

Вступ

3-й клас

Абрикос і абрикоса

Адреса

Айстра

Автомобіль

Акваріум

Апетит

Апельсин

Асфальт

Бензин

Велосипед

Внесок

Вогнище

Вокзал

Гармонія

Гриміти

Горизонт

Депутат

Директор

Електрика

Кіпіти

Кошеня

Кишеня

Колектив

Комбайнер

Комбайн

Коридор

Космонавт

Криниця

Кукурудза

Минулий

Очерет

Пиріг

Президент

Пшениця

Тривога

Фермер

Черемха

Черешня

Одиниці вимірювання

Дециметр

Сантиметр

Секунда

Хвилина

4 клас

Аеропорт

Будь ласка

Гардероб

Держава

Дисципліна

Інженер

Механік

Мізинець

Океан

Революція

Сигнал

Спільнота

Телеграма

Телефон

Температура

Терпуг

Трамвай

Тролейбус

Футбол

Чернетка

Шеренга

Юннат

Ярина

Одиниці вимірювання

Гектар

Кілометр

Числівники

П'ятдесят, п'ятдесяти

П'ятсот

Шістнадцять

Шістдесят, шістдесяти

Шістсот

Сімдесят, сімдесяти

Вісімдесят,

вісімдесяти

Мільйон

Прислівники

Вранці

Вдень

Ввечері

Вранці, вдень,

ввечері, вночі

Восени

Взимку

Влітку

Навесні, влітку,

восени, взимку

До побачення

Вчора

Вперед

Назад

Попереду

Ззаду

Посередині

Праворуч

Ліворуч

Праворуч — ліворуч

Напам'ять

Тепер

Щогодини

Щоденно

Щотижня

Щогодини, щоденно, щотижня

До читача

Вітаємо вас!

Якщо ви тримаєте в руках цю книжку, то ви прагнете щось змінити у власній педагогічній практиці.

Цей посібник не схожий на інші, хоча й про традиційну словникову роботу. Він містить приклади нетрадиційних прийомів і форм роботи.

У вступі *стисло* описані розповсюджені завдання для роботи зі словниковими словами та розкриті принципи побудови нових вправ.

В основній частині подається інформація про слово (лексичне значення, походження, споріднені слова, синоніми, фразеологічні звороти) і, що суттєво відрізняє цей посібник від інших, — опис поняття, яке це слово називає.

У посібнику ви не знайдете чітко визначених речень чи текстів для окремих видів діяльності на уроках: списування, диктантів, переказів тощо. До кожного слова дібраний текстовий матеріал (словосполучення, речення, тексти), який ви зможете по-різному використовувати на уроках залежно від конкретних навчальних умов та особистих уподобань. Види таких робіт над текстовим матеріалом та зразки подані у вступі.

Для вивчення кожного слова дібрані завдання, які спрямовано на розвиток логічного, критичного, творчого мислення.

Увесь текстовий матеріал підібраний так, щоб діти вчилися не лише писати словникове слово, а й дізнавалися про довкілля та пізнавали самих себе.

З повагою та побажаннями успіху — автори

Вступ

Слово — найменша самостійна і вільно відтворювана в мовленні відокремлено оформлена значима одиниця мови, яка співвідноситься з пізнаним і вицленованим окремим елементом дійсності (предметом, явищем, ознакою, процесом, відношенням та ін.) і основною функцією якого є позначення, знакова репрезентація цього елемента — його називання, вказування на нього або його вираження.

Словниковими словами в методиці називають слова, які рекомендують для вивчення навчальною програмою з української мови.

У програмовому переліку словникових слів є такі, лексичне значення яких відоме учням, а також і слова, про які діти дізнаються на уроках. Більшість словникових слів знайомі учням, деякі навіть входять в активний словниковий запас молодших школярів. Тому вчителі зосереджують увагу на виробленні вмінь правильної вимови та правопису словникових слів. «Механічне» вивчення графічного та фонетичного образу знайомого слова не сприяє поглибленню знань про поняття, назване ним, і, відповідно, ознайомленню зі способами його вживання в різних ситуаціях.

Л. С. Виготський зазначав, що найбільш суттєву роль відіграє важлива функція слова, яку він назвав «власне значенням», і яку можна позначити терміном О. Р. Лурії «категорійне» чи «поняттєве» значення. За допомогою слова можна не лише викликати асоціації, а й аналізувати предмети, проникати глибше у властивості предметів, абстрагувати й узагальнювати їхні ознаки. Функцію абстрагування, узагальнення й аналізу і називають категорійним значенням.

Саме розкриття значення слова на різних рівнях і навчання учнів вживати словникові слова в різних контекстах є невідкладними завданнями вчителя.

Порядок роботи над словниковим словом залежить від того, чи є воно відомим для учнів.

Розглянемо різні аспекти вивчення **словникового слова**.

Аспекти вивчення	Невідоме слово	Відоме слово
<i>Семантичний</i> Лексичне значення	Знайомство з лексичним значенням слова. Формування поняття, яке називається цим словом.	Знайомство з уживанням слова в різних значеннях. Формування поняття, яке називається цим словом.
<i>Етимологічний</i> Походження слова	Поглиблення розуміння лексичного значення слова. Виявлення нових зв'язків.	Поглиблення розуміння лексичного значення слова. Виявлення нових зв'язків.
	Знайомство з синонімами, антонімами.	Добір синонімів, антонімів для кожного значення слова.
<i>Морфемний</i> <i>Словотворчий</i> Будова слова та його творення	Знайомство із спільнокореневими словами. Вивчення способу творення слова.	Добір спільнокореневих слів, з'ясування спільного та відмінного аспекту значення слів. Вивчення способів творення словникового слова та спільнокореневих слів.
<i>Фонетичний</i> <i>Орфоепічний</i> Фонетичний образ слова та правильна вимова	Знайомство з фонетичним образом слова. Вправлення у вимові слова.	Співставлення власної вимови з нормою літературної мови. Коригування вимови за необхідності.
<i>Графічний</i> <i>Орфографічний</i> Графічний образ слова та правопис	Знайомство з графічним образом слова. Вправлення в написанні слова. Порівняння вимови слова та його написання.	Порівняння вимови слова та його написання. Розгляд правопису слова. Виявлення проблемних місць. Запам'ятовування правопису.
<i>Синтаксичний</i> <i>Стилістичний</i> Особливості вживання слова в мовленні	Розгляд зразків доцільного поєднання з іншими словами, вживання слова в різних контекстах. Вправлення в уживанні слова.	Розгляд зразків доцільного поєднання з іншими словами, вживання слова та споріднених слів в різних контекстах. Вправлення в уживанні слова.

Види вправ для роботи над словниковими словами:

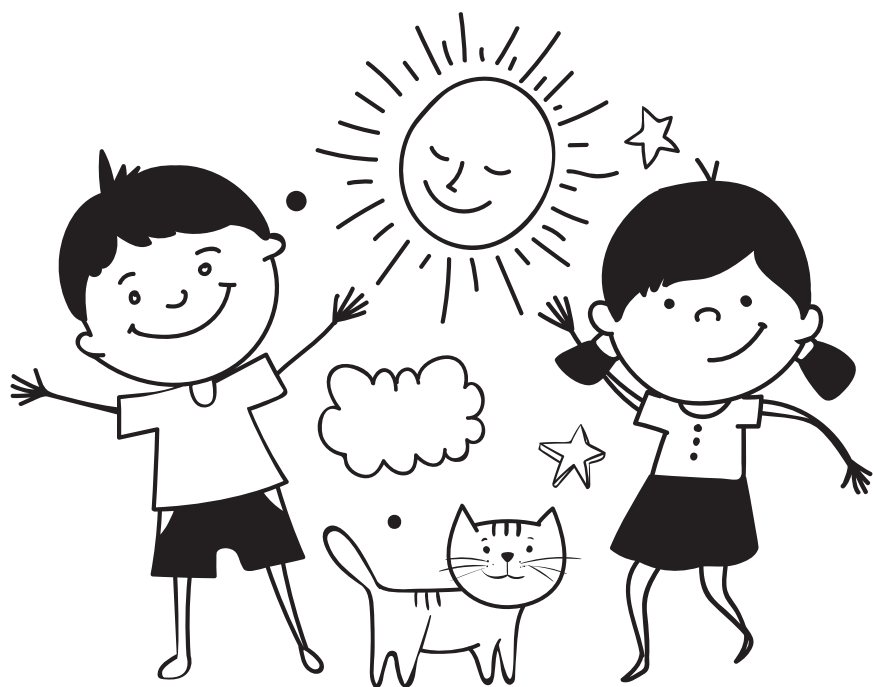
- списування;
- диктант;
- переказ;
- твір;
- завдання.

Види вправ	Що роблять учні?	Із якою метою?
Списування	Написання тексту з оригіналу; виготовлення рукописної копії	Формування умінь запам'ятовувати графічні образи слів. Навчання свідомого списування з розумінням учнями змісту того, що вони списують
Диктант	Записування тексту, який диктується	Формування умінь учнів сприймати звуковий образ слова та переводити його у графічний
Переказ	Оповідання тексту, передача своїми словами почутого або прочитаного	Формування умінь учнів розуміти зміст тексту та передавати його на письмі
Твір	Письмовий виклад учнями своїх думок з заданої теми	Формування умінь учнів створювати власні тексти із заданої теми

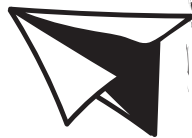
У посібнику запропонований дидактичний матеріал, із використанням якого вчитель зможе запропонувати учням різні види вправ для засвоєння ними словникових слів.

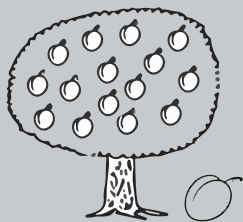
Під час розгляду словникових слів учні поглиблюють свої знання про поняття, яке це слово позначає. Тому текстовий матеріал підібрано так, щоб вправляючись у вимові та правописі словникового слова, учні вчилися визначати характерні ознаки об'єкта, названого словом, його структуру, функцію, види тощо. Така робота сприяє розвитку логічного, критичного, системного мислення школярів.

3-й КЛАС

Абрикос і абрикоса

Лексичне значення

1. Плодове дерево, що росте на півдні.
2. Жовтогарячий сочистий плід цього дерева з великою кісточкою, солодкий на смак.

Походження слова. В українську мову слово *абрикос* потрапило із Заходу. Голландці й німці, які привозили абрикоси на територію України, запозичили слово *абрикос* (голланд. — *abrikoos*, нім. — *Aprikose*) у французів (*abricot*), які перейняли цю назву з іспанської мови (*albercoque*). Іспанці запозичили назву в арабів-маврів (*абрикос* — *аль-біркук*). Араби перейняли її з латинської мови, де слово *абрикос* походило чи від «*прекокс*» — «ранній», «скоростиглий» (абрикоси вистигають набагато раніше своїх побратимів — персиків), чи з іншого прикметника «апрікус», що означало «зігрітий сонцем». Отже, *абрикос* — *сонячний плід*.

Слово «жерделя» — турецького походження, від *zerdali*, яке вживалося щодо одного з сортів абрикос. Походить від перського *zardali* («золотий плід») — зі *zard* («золото»), пор. праслов. **zolto*.

«Мореля» походить, імовірно, від нім. *Marille* (австрійський варіант). Подальша етимологія: італ. *armellino* < латин. *pōtum Armeniacum* («вірменський плід»).

Про поняття. Абрико́са, абрикос — плодове дерево роду Слива. Історичною батьківщиною абрикоса вважається Китай. Історія його існування нараховує вже приблизно 6 тисяч років і лише через три тисячі років він з'явився в Європі, у південних країнах. У дикому стані абрикоса росте на Кавказі, у Туркменістані.

В Україні вирощують як промислову культуру в південних областях, рідше — в Лісостепу й на Поліссі. У плодах абрикоса міститься значна кількість вітамінів, зокрема вітаміни С і А. Якщо за весь день з'їдати близько 200 грам цих фруктів, то можна себе забезпечити добовою нормою вітаміну А. Наявність цих вітамінів робить абрикоси дуже корисними для зору. Абрикосів велика кількість сортів, але всі вони діляться на три види: столові абрикоси, для сушки та консервування.

Споріднені слова. Абрикос, абрикосовий, абрикосинка.

Синоніми. Жерделя, мореля, брусквина.

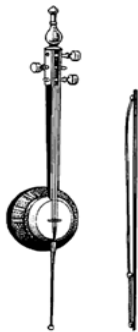
Словосполучення. Стиглий абрикос, високий абрикос, абрикосовий сік, маленька абрикосинка, зелена абрикоса, оранжева абрикоса, абрикосове варення, абрикосовий пиріг, поливати абрикосу, їсти абрикос, квітуча абрикоса, кошик абрикосів, абрикосова начинка пирога.

Речення

1. Влітку стигнуть плоди абрикоси.
2. Навесні зацвіли абрикоси.
3. Абрикос — рослинний символ Вірменії.
4. Я з'їв п'ять абрикосів.
5. Із абрикосів мама готує абрикосове варення.
6. Абрикосовий сік корисний та смачний.

Тексти

1. Абрикоса — плодове дерево. Родич абрикоси — слива, тому плоди абрикосового дерева і сливи схожі. У абрикосових дерев міцна коричнева деревина. Із абрикосової деревини виготовляють музичні інструменти: кеманчу та дудук.

кеманча

дудук

2. Влітку на абрикосових деревах дозрівають жовті абрикоси. Абрикоски усміхаються як веселі сонечка в зеленому листі. Візьмеш абрикос до рук і відчуєш, який він м'який, шорохуватий. Піднесеш до рота і відчуєш духмяний аромат та солодкий смак із гіркуватим присмаком.

3. У абрикоса смачний та корисний плід. Люди зривають абрикосові плоди та сушать їх. Якщо абрикоси сушать без кісточок, то їх називають курагою. А сушені плоди абрикоса з кісточками — урюком. Сухі плоди абрикоса зберігають усі поживні речовини.

4. Курага — сушені абрикоси без кісточок. Для виготовлення кураги плоди абрикоса сушать на сонці протягом шести днів. Для одного кілограма кураги потрібно три або чотири кілограми абрикосів. Коли вибираєте курагу, дивіться на її колір. Корисна курага — темно-жовта.

Завдання. Намалюй абрикоси в кошиках відповідно до написів. Під кошиками запиши слова: абрикоси або абрикосів.

один

два

сім

дев'ять

абрикос

Завдання. Напиши три речення про те, як хлопчик садив абрикосове дерево.

Завдання. Прочитай текст. Допиши речення.

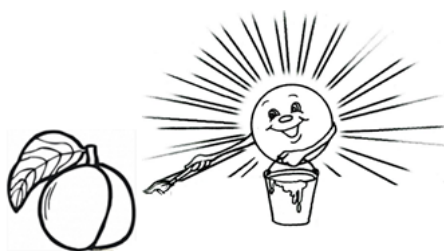
В Україні абрикоси ростуть у садах Півдня. Абрикоси — світлолюбні рослини. Найвідоміший сорт абрикоса — червонощокий. Його так назвали тому, що...

Творче завдання. Уяви, що ти готуєш абрикосове варення. Напиши послідовність своїх дій.

Загадка

Ця жовтогаряча пані
В бархатистому жупані.
І солодка, і пригожа
На компот й варення гожа.

(Абрикоса.)

Вірші

1. Коло білої хатинки
Круглі сонечка висять —
Як малесенькі жаринки,
Тихо в листячку бринять.
Це достиглі абрикоси
Задивилися на світ.
А над ними жовті оси
Витанцьовують політ.

Леся Пронь

2. Абрикос на півдні ріс
І обпік маленький ніс.
Щоки теж почервоніли,
Очі порожевіли,
Абрикос став соковитим,
Запашним та гордовитим.
Абрикос — «сонячний плід»
Звуть так абрикосів рід.

3. Абрикоси ми купили
І варення наварили.
Абрикосове варення
Всі смакують цілий день:
Мама, тато і дідусь,
Бджоли, оси та Павлусь.

Адреса

Лексичне значення

1. Позначення місця розташування житла людини або будівлі (території) юридичної особи.

2. Напис на конверті, пакунку і т. ін., що вказує на місце призначення та одержувача.

Про поняття

Слова *адрес* і *адреса* різняться значенням. Адрес — це письмове вітання особи, організації, зазвичай із нагоди ювілею. Адреса — місце проживання чи перебування особи, розташування установи; напис на конверті, бандеролі тощо.

Вислови *на адресу* і *за адресою* також мають різне значення. Вислів *на адресу* вказує на напрямок дії — лист надсилайте на адресу..., вислів *за адресою* вказує на те, де вона відбувається — магазин розташований за адресою...

Поштова адреса — місцезнаходження житла людини або установи (підприємства) відносно країни, регіону (області), району, міста (села, селища), вулиці (провулку). До поштової адреси належить поштовий індекс, номер будівлі, корпусу та номер приміщення у будівлі (квартири, офісу тощо).

Адреса IP (*Internet Protocol address*) (айпі) — це ідентифікатор (унікальний числовий номер) мережевого рівня, який використовується для адресації комп'ютерів чи пристроїв у мережах, які побудовані з використанням протоколу TCP/IP (наприклад, Інтернет).

Адресант — той, хто адресує, посилає кому-небудь лист, телеграму і т. ін.; відправник.

Адресат — той, кому адресується, посилається лист, телеграма і т. ін.; одержувач.

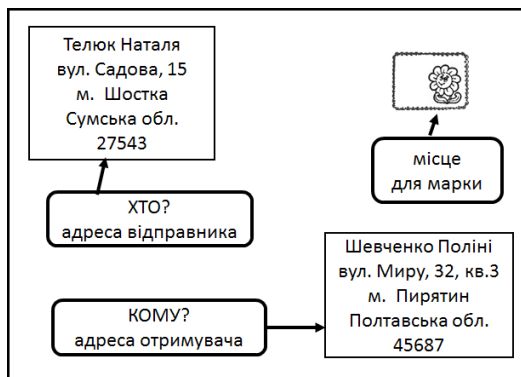
Споріднені слова. Адресний.

Словосполучення. Моя адреса, адреса друга, знайти адресу, помилитися адресою, поштова адреса, запитали адресу, знайти за адресою, написано на адресі, похвала на вашу адресу, висловлювання в його адресу, адресний стіл, адресне бюро, адреса електронної пошти.

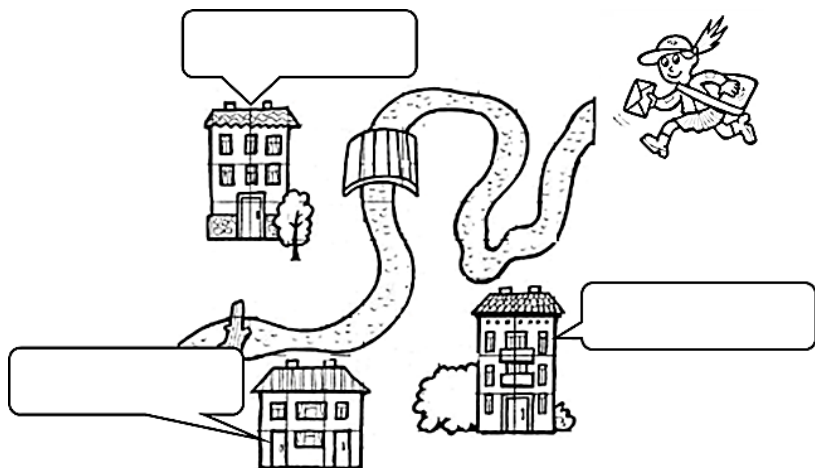
Речення

1. Я знайшов будинок товариша за адресою.
2. Миколо, продиктуй свою адресу!
3. В адресі вкажіть назву країни, міста чи села, номер будинку.
4. Не повідомляй свою адресу незнайомцям.
5. Не пиши свою справжню адресу в Інтернеті.

Завдання. Розглянь, як записати адресу відправника та одержувача листа на конверті. Придумай і запиши адреси на інших конвертах. Намалюй свої марки.

Завдання. Придумай та напиши адреси будинків у місті Квіткове.

Творче завдання. Уяви, що люди перестали називати міста, вулиці, нумерувати будинки та квартири. Що б сталося? Напиши.

Айстра

Лексичне значення. Трав'яниста декоративна рослина з великими квітками різного забарвлення.

Походження слова. Квіти, схожі на маргаритки, які розводили в Китаї, потрапили в Європу лише в 1728 році. Насіння їх надіслав відомому французькому ботаніку Антуану де Жюссє місіонер, який жив у Пекіні. Вони виявилися великими, яскравих кольорів, із жовтою серединкою. У Франції їх називали «царицями маргариток». Згодом у 1750 році з'явилися махрові квіти, які й отримали нову назву: *aster* — «зірка, світило».

Про поняття. Айстра (*Aster*) — рід трав'янистих рослин родини Айстрові (або Складноцвіті) (*Asteraceae*). Відомо близько 250 видів, поширених по всій земній кулі (крім Австралії). В Україні — 6 видів: 3 дикорослі та 3 декоративні родом із Північної Америки. Дикорослі Айстри поширені в степу, лісостепу та на вапнякових схилах Карпат (*наприклад, айстра альпійська*).

Словосполучення. Білі айстри, немає айстри, на жовтій айстрі, зірвали айстру, милувалися айстрою, сидів на айстрі, безліч айстр, рожевим айстрам, захоплююсь айстрами, краплинки роси на айстрах.

Речення

1. Квіти в айстри барвисті та святкові.
2. Айстри квітнуть наприкінці літа й восени.
3. Перед вікнами було видно клумби, засаджені рожевими та фіолетовими айстрами.
4. Вранці в саду розцвіли айстри.
5. Олено, вибери айстри для букета!
6. У айстр квітки схожі на зірки.
7. Плід айстр — сім'янка з чубчиком із волосків.
8. Першого вересня Петрик подарував учителю букет айстр.

Тексти

1. Айстри — квіти осені. Цвітуть айстри увесь вересень. Айстри нагадують зірки з багатьма променями пелюсток. Квіти айстри фіолетові та блакитні, жовті й рожеві.

2. Айстра вражає багатством кольорів і форм. Є білі, рожеві, бордові, фіолетові, помаранчеві айстри. Пелюстки айстри пишно стирчать, наче голки в їжака, або охайним віночком обвивають серцевинку. Листя айстри темно-зеленого кольору, із красивими фігурними краями.

3. Айстра — улюблениця садівників. Айстри часто висаджують на клумбах. Різнобарвні айстри прикрашають вулиці та сквери.

Письмо з пам'яті

1. Пухнасті зірочки квітнуть у саду:

Білі, рожеві, сині й багряні.

Вересень. Ушколу сьогодні іду.

Квітки несуть осінні, духмяні.

2. Айстри ранком сумували,

Що дощі на них не впали.

Алла айстри поливала,

Щоб вони не сумували.

Василь Кравчук

Творче завдання. Уяви, що ти висаджуєш айстри на клумбу в шкільному дворі. Напиши, якого кольору айстри ти б посадив.

Загадка

Осіння квітка сукню вділа

рожеву, синю, ніжно-білу.

Стоїть, неначе їжачок,

у неї сотні пелюсток. (*Айстра.*)

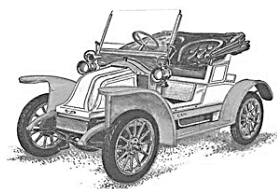
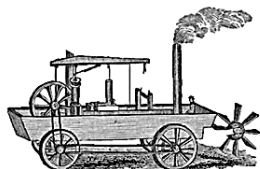
Автомобіль

Лексичне значення. Самохідна машина з двигуном для перевезення пасажирів і вантажів по дорогах без рейок.

Походження слова. Слово автомобіль походить від грецького слова *αὐτός* — «сам» і інського *mobilis* — «той, що рухається».

Про поняття. Автомобіль — самохідна колісна машина, яка приводиться в рух установленим на ній двигуном і призначена для перевезення людей, вантажу, буксирування транспортних засобів, виконання спеціальних робіт та перевезення спеціального устаткування безрейковими дорогами. Пересувається переважно суходолом.

Самохідні екіпажі різних схем і конструкцій розроблялися багатьма винахідниками ще в XVI—XVIII століттях. Швидкий розвиток автомобілів почався після появи швидкохідних і економічних, двигунів внутрішнього згоряння. У 1879 році Бенц отримав патент на свій перший двигун, який був розроблений у 1878 році.

Сучасні автомобілі за призначенням поділяються на: *транспортні* (вантажні, пасажирські: легкові, автобуси); *спеціальні* (автокрани, автовишки, автокомпресори, пожежні машини, пересувні ремонтні майстерні та інше); *гоночні* — використовуються для спортивних змагань.

Споріднені слова. Автомобільчик, автомобільний, автомобіліст, автомобілістка.

Синоніми. Машина, автомашина.

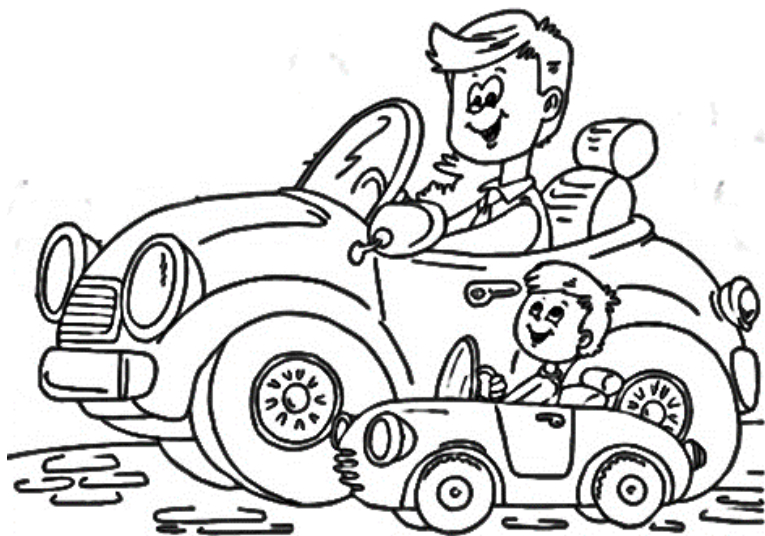
Словосполучення. Новий автомобіль, встав із автомобіля, автомобільний транспорт, лампочка з автомобільної фари, автомобільне паливо, лагодить автомобілі, користується автомобілем, за допомогою автомобілів.

Речення

1. У кузові автомобіля перевозять вантажі.
2. Двигун автомобіля працює на бензині.
3. Більшість автомобілів ділиться на праворульні та ліворульні.
4. Найпопулярнішим кольором автомобілів є сріблястий, за ним ідуть чорний, білий і сірий кольори.
5. У світі щороку збільшується кількість автомобілів.
6. Я хочу навчитися водити автомобіль.

Тексти

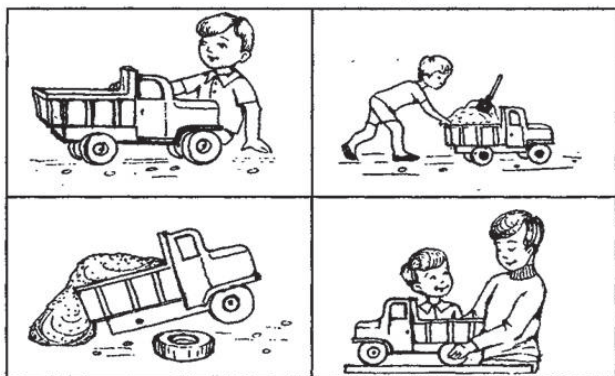
1. У тата є автомобіль. І у Мишка є автомобільчик. Тато їздить автомобілем на роботу. А Мишко на автомобілі катається у дворі. Тато лагодить автомобіль у майстерні. А автомобіль Мишка тато лагодить сам.

2. Автомобілі швидко мчать по дорогах. Якщо ти опинишся на дорозі, автомобіль може тебе збити. Тому не можна гратися там, де їздять автомобілі. А ще потрібно бути уважним під час переходу вулиці.

Завдання. Склади текст-розповідь «Іграшковий вантажний автомобіль» із використанням малюнків.

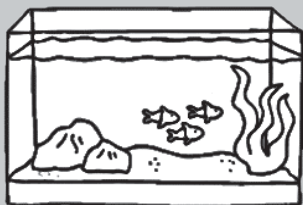

Творче завдання. Уяви, що автомобіль почав не лише їздити по дорогах, а й літати над дорогами. Яку конструкцію мав би такий автомобіль? Опиши його.

Загадка

На дорозі їх багато —
Їде на колесах хата.
Двері спершу ти відчиниш,
На дивані відпочинеш,
А вона в єдину мить
Хоч куди тебе домчить! (Автомобіль.)

Акваріум

Лексичне значення

1. Скляна посудина або штучне водоймище для утримування й розведення риб, водяних тварин і рослин.
2. Спеціальний заклад, в якому вивчають і демонструють водяних тварин і водяні рослини.

Походження слова. Слово акваріум походить від латин. *aquarium* — водойма, *aquarius* — водяний, *aqua* — вода.

Про поняття. Акваріум — це тип віварію, призначеного для утримування та розмноження водних організмів. Перші згадки про акваріум і розведення риб були пов'язані з Єгиптом. У Єгипті за часів фараонів займалися розведенням африканської тіляпії.

Початок розведення декоративних порід риб було покладено в Китаї. У монастирях з'являлися перші види золотих рибок, які вже відрізнялися забарвленням і ставали яскравіше свого родича — срібного карася.

У побуті акваріумом називають скляну посудину, призначену для утримування в домашніх умовах тропічних рослин, безхребетних і риб. Розведення живності в акваріумі — популярне у світі захоплення, що налічує більш ніж 60 мільйонів ентузіастів. Сучасний акваріум мало схожий на перший прототип, що з'явився приблизно в 1850 році, і комплектується розвиненими системами фільтрації води, освітлення, підживлення тощо.

Споріднені слова. Акваріумний, акваріуміст.

Словосполучення. Великий акваріум, скляний акваріум, плавають в акваріумі, ростуть в акваріумі, чистити акваріум, змінювати воду в акваріумі, камінці для акваріума, акваріумні рибки, акваріумні рослини.

Речення

1. Уранці я насипала в акваріум корм для рибок.
2. Акваріумісти розводять акваріумних риб.
3. Гупі — найпоширеніша акваріумна рибка.
4. На полиці стояв великий акваріум.

5. Для очищення води в акваріумі користуються фільтрами.
6. Біля акваріума сидів кіт і дивився на золоту рибку.
7. Акваріумних рибок годують мотилем — личинками комарів, черв'яками, штучними кормами.

Тексти

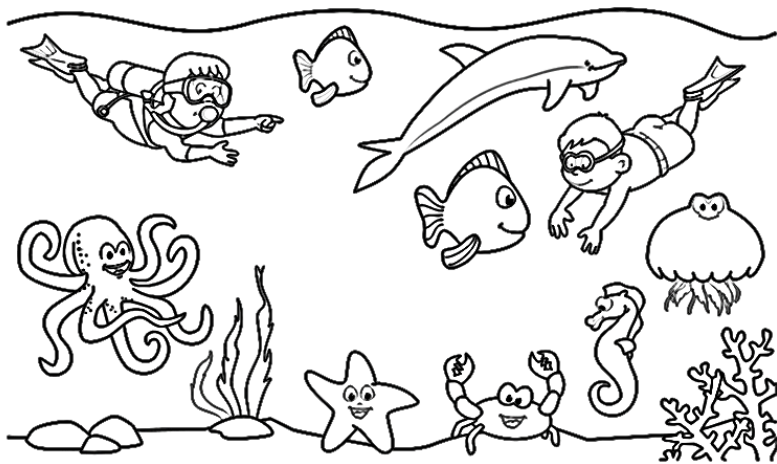
1. Пухнастий котик Мурчик стрибнув на стіл і підійшов до акваріума. В акваріумі плавала рибка. Котеня опустило лапку в акваріум. Акваріумна рибка відпливла. Мурчик стрибнув в акваріум. Він не міг плавати і нявчав. Мар'янка дістала кошеня з акваріума і витерла його рушником. Кошенятко заснуло у дівчинки на руках.

2. Акваріумна рибка-півник дуже драчлива. В акваріумі вона б'ється майже з усіма рибами. Особливо, якщо у них великі хвостові плавці. В акваріумі може жити лише одна рибка-півник, для другої місця немає.

3. Найбільший акваріум світу знаходиться в місті Атланта в США. Усередині акваріума більше 30 мільйонів літрів води. В акваріумі мешкає 100 тисяч морських жителів. Мешканцями акваріума також є дві великі китові акули.

4. Акваріумісти розводять не лише риб. В акваріумах вони розводять рослини. У їхніх акваріумах живуть равлики, тритони.

Завдання. Напиши на малюнку, що можна побачити в акваріумі.

Творче завдання. Чому акваріуми скляні? Напиши відповідь.

Загадка

Що за хатка — дивина?
З скла прозорого вона.
Табунцями, як у річці,
Рибки плещуться в водичці. (Акваріум.)

Ганна Чубач

Апетит

Лексичне значення

1. Бажання їсти, охота до їди.
2. У переносному значенні. Прагнення до чого-небудь.

Походження слова. Апетит (від латин. *appetitus* — прагнення) означає сильне бажання.

Про поняття. Апетит — емоційне відчуття, яке пов'язане з потребою споживання їжі, характеризується вибіркоvim ставленням до їжі, залежить від багатьох чинників і, зокрема, від відчуття голоду. Механізм виникнення апетиту складний, він залежить від безумовних та умовних рефлексів. Хороший апетит є одним з істотних показників нормальної життєдіяльності організму і водночас важливою її передумовою. Апетит слід відрізнити від відчуття голоду, що зумовлюється збіднінням організму на необхідні для його життєдіяльності речовини.

Споріднені слова. Апетитний, апетитно.

Фразеологізм. *Вовчий апетит* — дуже великий апетит; постійне бажання їсти.

Словосполучення. Сильний апетит, викликала апетит, задоволений апетитом, здоровий апетит, їли без апетиту, апетитний абрикосовий сік, з'їм із апетитом, апетитна страва, апетитне яблуко, апетитні сардельки.

Речення

1. Вранці у Петрика прокинувся страшенний апетит.
2. Каша апетитно парувала в металевій каstrулi.
3. Лише ввечері у дітей з'явився апетит.
4. Із кухні апетитно пахло смаженим м'ясом.
5. Після тренування у Павлуся розігрався апетит.

Тексти

1. Апетит може з'явитися після вживання певної їжі та напоїв. Для появи апетиту потрібна їжа з сильним духмяним запахом. Аромат їжі впливає на наш апетит. Жменя кислих ягід, салат зі свіжих овочів або склянка фруктового соку викликають у людини стійкий апетит.

2. Вихована людина завжди зичить іншим гарного апетиту. Бажаючи апетиту, в Україні говорять: «Смачного!» Вираз «приємного апетиту» не є нормою української мови.

Завдання. Розглянь малюнок, обведи слова-побажання гарного апетиту в Україні.

Творче завдання. Заміни букви у словах так, щоб слова стали смачними, їстівними.

Віри

Як розбудити апетит?

Можна ввечері будильник

Помістити в холодильник.

Вранці він годин у сім

Швидко будить смачний сир,

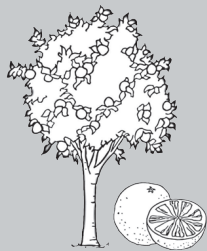
Масло, ковбасу, кефір,

І салатик, і зефір,

Щоб вже зранку був я ситий,

Прокидайся, апетите!

Апельсин

Лексичне значення. Дерево роду Цитрус і його плоди.

Походження слова. Слово «апельсин» запозичене з голландської мови; нід. *appelsien* (нині частіше застосовується форма *sinaasappel*), як і нім. *Apfelsine*, є калькою з фр. *pomme de Chine* (буквально — «яблуко з Китаю»; тепер ця назва у французькій витіснена словом *orange*).

Про поняття. Апельсини практично не ростуть у дикій природі, оскільки є гібридними рослинами. Їм, як і іншим цитрусовим, потрібні особливі кліматичні умови — тропіки й субтропіки. Це теплолюбна та вологолюбна рослина. Апельсин також їстівний плід вічнозеленого дерева апельсин, багатогніздова ягода.

До апельсина близький інший вид — померанець (помаранча, помаранч), який також називають кислим або гірким апельсином, хоч він і не є апельсином. Померанець або бігарадія (*Citrus aurantium*, також *помаранча*, *помаранч*) — вид вічнозелених рослин роду Цитрус, родини рутових. За походженням є гібридом мандарина (*Citrus reticulata*) та помело (*Citrus maxima*).

Споріднені слова. Апельсинчик, апельсиновий.

Словосполучення. Смачний апельсин, невисокий апельсин, корисного апельсина, соковитому апельсину, знайшли апельсинчик, смакують апельсином, насіння в апельсині.

Речення

1. В апельсині багато вітамінів.
2. Увечері Ганнуся приготувала фруктовий салат із апельсином.
3. На дні народження усіх частували апельсиновим желе.
4. Я п'ю апельсиновий сік.
5. Апельсини ростуть у теплих країнах.
6. На стіл поклали пакет із апельсинами.

Тексти

1. Апельсин оранжевий, округлої форми. Апельсинова шкірка шорхувата, різної товщини. М'якоть апельсина з насінням. Апельсини бувають маленькими масою сто грамів або великими масою до чотирьохста грамів.

2. Апельсини — цитрусові рослини. Вони ростуть у теплих країнах. Апельсини вирощують у садах. У дикій природі апельсини майже не трапляються.

3. Апельсини люблять їсти, очищуючи їх від шкірки. Із апельсинів готують сік, джем, варення. Можна поласувати апельсиновими цукатами — дольками апельсина в цукрі.

4. Ти можеш виростити апельсин у квартирі. Карликові сорти апельсина спеціально виведені для того, щоб рости апельсинове дерево в горщику. У домашніх умовах апельсин можна виростити з кісточки.

Завдання. Випиши виділені слова. Склади з ними речення.

Апель-апель-**апельсин**

На апельсині був один.

Апельсини вже зібрали

Та по ящиках розклали.

А маленький **апельсинчик**,

Як оранжевий промінчик,

Світить **апельсиновим**

Сяянням бурштиновим.

Творче завдання. Уяви, що в казці «Колобок», замість Колобка котиться Апельсинчик. Як би змінилася казка? Напиши казку

Асфальт

Лексичне значення

1. Чорна смолиста маса природного походження або штучно виготовлена з бітуму і тонкоподрібнених мінеральних матеріалів.
2. Шлях, тротуар, покриті цією масою.

Походження слова. Слово *асфальт* походить від грецького — *Ἀσφαλτος* — гірська смола, асфальт.

Про поняття. Асфальтобетонні суміші роблять із мінеральних матеріалів: суміші щебеню, піску та мінерального порошку. У якості в'язучого елемента використовують бітум. Асфальт застосовують для влаштування покриттів на автомобільних дорогах, як покрівельний, гідро- й електроізоляційний матеріал, для приготування замазок, клеїв, лаків і ін. Асфальт найвищої якості використовується в живописі та під час створення літографій.

У давнину найбільшим джерелом асфальту було Мертве море, аж до кінця XIX століття воно йменувалося асфальтовим. Ще древні римляни називали його асфальтового озером — *Palus Asphaltites*. Колись брили асфальту в великій кількості спливали прямо на поверхню із дна моря. Востаннє такий випадок був зафіксований в 60-ті роки XX століття, причому вага шматка була більше 1 тони.

Асфальт, що видобувається на берегах і з дна Мертвого моря, є асфальтом найбільш високої якості. Він твердий, крихкий і майже не містить мінеральних домішок. Завдяки своїй високій чистоті використовується для створення живописних фарб і лаків.

Споріднені слова. Асфальтівка, асфальтний, асфальтник, асфальтниця, асфальтований, асфальтовий, асфальтоукладач, асфальтовано.

Словосполучення. Асфальтова дорога, залиті асфальтом, асфальтовий каток, асфальтове покриття, зроблений із асфальту, асфальтовий тротуар, виробляє асфальт, асфальтовий завод.

Речення.

1. По асфальтованій дорозі їхав вантажний автомобіль.
2. Асфальтована дорога в'ється в підгір'я.
3. Багато доріг заасфальтовано в цьому році.
4. Природний асфальт добувають у Мертвому морі.

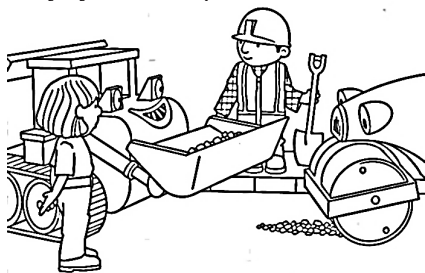
Тексти

1. У Республіці Тринідад і Тобаго є бітумне озеро. Здавна там видобували природний асфальт. Виглядає асфальт, як чорна смолиста маса. Індіанці покривали асфальтом човни — каное.

2. Штучний асфальт або асфальтова суміш — це матеріал для будівництва. Такий асфальт складається зі щебеня, піску, бітуму (чорної смолянистої речовини).

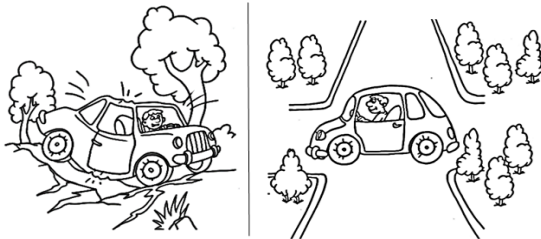
3. Асфальт — найкращий матеріалом для покриття доріг. Асфальт вирівнює дорогу. Асфальтова дорога гарно ремонтується. На асфальті гарно видно дорожню розмітку.

4. У давнину вулиці міст мостили камінням. Пізніше дороги почали вкривати асфальтом. Асфальтові дороги зручні у використанні. Для виготовлення асфальтових доріг створили асфальтовий каток. Він ущільнює асфальтову суміш на дорозі.

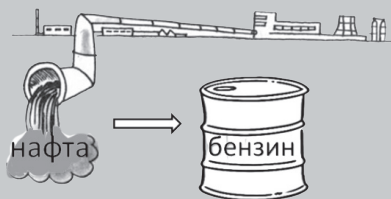
Завдання

Напиши, чим зручні асфальтові дороги.

Творче завдання. Напиши три аргументи за і проти асфальтових доріг.

Бензин

Лексичне значення. Безбарвна горюча рідина з характерним запахом, яку добувають із нафти. Це природна (одержують із нафти) або штучно одержана суміш вуглеводнів різної будови, які киплять найчастіше між 40°C і 205°C.

Походження слова. Слово *бензін* походить від англ. *Petrol, gasoline*; нім. *Benzin*; фр. *benzine, essence*. Сучасним власникам автомобілів хоча і до душі запах бензину, однак навряд чи вони співвідносять його з ароматом троянд. Проте початкове значення іменника «бензин» указувало на вельми приємні відчуття. Дослідники пов'язують походження слова з арабським «люба-джаві». Так у них позначалося колись «яванське пахощі». Потім латиняни запозичили слово в арабів і назвали їм, але вже в своєму варіанті, аромат троянди — «benzoe». Хіміки кажуть, що запах цієї квітки — пари летючого «бензойного» масла.

Простежити подальший шлях цього слова зовсім нескладно: спочатку французьке «benzene», далі — російське «бензин».

Про поняття. Бензин — рухлива, горюча здебільшого безбарвна рідина з характерним запахом; легко випаровується, утворює з повітрям у певних концентраціях вибухові суміші, T° спалаху нижче 0°. Більшість бензинів замерзає нижче $^{\circ}\text{C}$. Має від 4 до 12 атомів вуглецю. Близько 90% бензину виготовляють із нафти.

Споріднені слова. Бензиновий, бензобак, бензовоз, бензоколонка, бензопровід.

Словосполучення. Сильні пахощі бензину, тхне бензином, бензиновий дим, бензиновий двигун, зберігання бензину, заправитися бензином, бак для бензину, під'їжджає до бензоколонки, перевезення бензину, червоний бензовоз.

Речення

1. Автомобіль під'їхав до бензоколонки.
2. Автобуси заправляються бензином.
3. Бензинове випаровування небезпечне для людини.
4. Не нюхай бензин, отруїшся!
5. Дідусь зберігав бензин у великій каністрі.

Тексти

1. У давнину користувалися бензинками. Бензинкою називали маленький прилад для нагрівання, схожий на плитку. Бензинка працювала на бензині. На бензинці готували страви.

2. Олег і Павло вирішили розкласти багаття. Щоб вогнище здійнялося, вони налили на дрова бензин. Бензин миттєво загорівся. Добре, що хлопці відскочили й не обпеклися. Не лий бензин у вогонь — це небезпечно!

Завдання. З'єднай слова та зображення. Склади речення з поданими словами.

Творче завдання. Склади список пристроїв, для роботи яких потрібний бензин.

Велосипед

Лексичне значення. Напівавтоматична двоколісна чи триколісна машина, що рухається за допомогою сили їдця, який натискає ногами на педалі.

Походження слова. Слово «велосипед» прийшло до нас із Франції (*vélo**cipède*) і походить від двох латинських слів: *velox* — швидкий і *pedes* — ноги.

Про поняття. Велосипед — це транспортний засіб, який приводить у рух сила людських м'язів, що передається на ведуче колесо.

Перший велосипед сконструював німецький винахідник Карл де Дрез. Він назвав конструкцію «машиною для бігу». Але назва не прижилася і машину стали називати «дрезиною» на честь барона. Виглядала дрезина як двоколісний самокат із кермом і без педалей, із дерев'яною рамою. Вона могла розвивати непогану для того часу швидкість. У рух вона приводилася за допомогою ніг, що йдуть по землі, від чого у їдців швидко зношувалися черевики.

Пізніше виникла назва *велосипед*, що означала «швидка нога». У 60-і роки XIX століття майстер П'єр Лалман, який виготовляв дитячі коляски, прикрутив до переднього колеса педалі. Саме з цього моменту і почалася історія велосипеда. Але по-справжньому велосипеди стали популярними, коли англієць Томсон придумав шини, а ветеринар Данлоп знайшов, із чого їх можна робити. Він відрізав шматок поливального шланга і натягнув його на ободок. Але повітря в шину не закачували, а використовували воду, що робило велосипед дуже важким. Увесь цей час велосипеди були без гальм. Їх придумали лише наприкінці XIX століття. А на початку минулого століття з'явився перший механізм перемикання швидкостей. Щоб скористатися ним,

потрібно було зупинитися, зняти ланцюг, відкрутити заднє колесо, знову перевернути і надягнути ланцюг!

Популярність велосипедів стала меншою, коли з'явилися автомобілі. Велосипеди стали вважати однією з основних перешкод на дорозі. Але нині велосипеди знову стали улюбленим видом транспорту. *По-перше*, і для здоров'я корисно, і навколишнє середовище не засмічують, та й у міських пробках дадуть фору будь-кому.

Споріднені слова. Ведосипедик, велосипедний, велосипедист, велосипедистка.

Синоніми. Рóвер, лáйба, біциклі.

Словосполучення. Їхав на велосипеді, узяв велосипед, велосипед Івана Петровича, велосипедна доріжка, спортивний велосипед, гоночний велосипед.

Речення

1. Івану подарували двоколісний велосипед.
2. До школи учні їздять на велосипедах.
3. У Марійки був рожевий дитячий велосипедик.
4. У парку я їхав на велосипеді по велосипедній доріжці.

Тексти

1. Нині у світі використовується понад мільярд велосипедів. Велосипед — найбільш розповсюджений транспортний засіб.

2. Мишкові купили велосипед. Мишко привів свій велосипед, мов коня на вуздечці. Хлопці оточили Мишка. Обмацували велосипедні колеса, педалі, руль, фару. Велосипед усім подобався. Усі заздрили Мишкові.

3. У давнину були велосипеди з різними за розміром колесами: переднє — дуже велике, а заднє — маленьке (30 см). Такі велосипеди називалися велосипеди-павуки. У газетах тих років писали: щоб їздити на таких велосипедах потрібна сила слона і спритність мавпи.

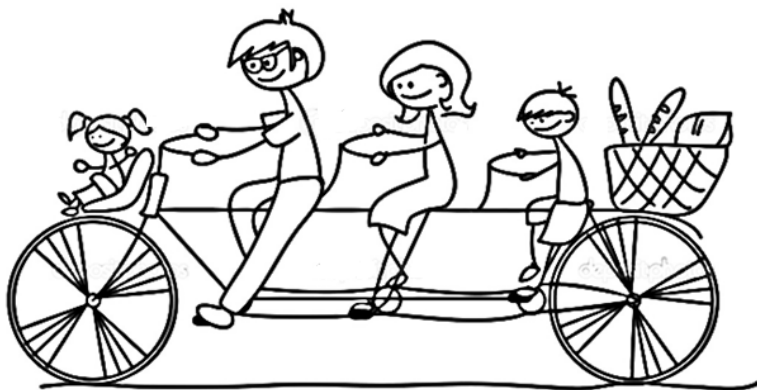

4. Велосипед — дуже потрібна й корисна річ. Потрібно кудись швидко потрапити — бігти довго, а машини немає? Сів на велосипед — і ти вже на місці. Потрібно мамі покупки з магазину донести важкі? Сів на велосипед — і у руках нічого нести не потрібно. А ще можна з друзями позмагатися: хто швидше їздить або хто кращі фігури на велосипеді виробляє. На літніх канікулах велосипед — найкорисніша річ.

5. Є різні велосипеди: дитячі й дорослі; міські, гірські, шосейні, туристичні. Багато спортивних: гоночні, трекові для змагань у велотреках, велобольні для гри у велобол, для спортивної акробатики тощо. У велосипедів є різна кількість коліс. Тому вони бувають одноколісними, двоколісними, триколісними, чотириколісними.

6. Є велосипед, на якому можуть їхати дві, три, чотири або навіть шість людей. Це велосипед-тандем. Велосипед складається з однієї рами та двох коліс, але кожний велосипедист має власне кермо, сидіння та педалі. Разом на велосипеді-тандемі їхати веселіше!

Завдання. Прочитай текст. Розфарбуй дорожні знаки відповідно до опису.

Для їзди на велосипеді кожному велосипедисту потрібно знати дорожні знаки. Є знак «Доріжка для велосипедистів». На ньому зображений білий велосипед на тлі синього кола. Є знак «Рух на велосипедах заборонено». На ньому — велосипед у білому колі з червоною смугою навколо. Знак «Велосипедист — учасник руху на дорозі» — білий трикутник із червоним обрамленням.

РУХ НА ВЕЛОСИПЕДАХ
ЗАБОРОНЕНО

ВЕЛОСИПЕДНА
ДОРІЖКА

ВЕЛОСИПЕДИСТ-
УЧАСНИК РУХУ
НА ДОРОЗІ

Завдання

1. Залежно від віку користувачів велосипеда бувають _____
2. Залежно від кількості коліс велосипеда поділяються на _____
3. Залежно від видів спорту, де використовуються велосипеда, вони бувають _____

Загадки

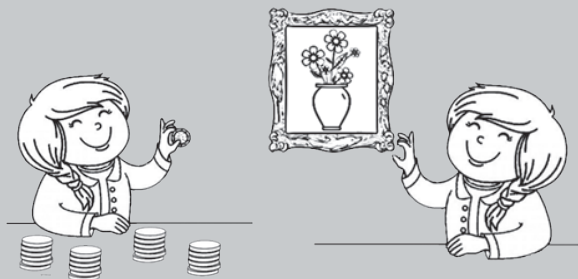
1. Триколісний друг у мене,
Має він кермо зелене.
Ще сидіння та педалі...
Певно, ви його впізнали?
(Велосипед.)

2. Покрути його педалі —
Й повезе в далекі далі.
Є звичайний, є гірський,
Жовтий, білий, голубий...
(велосипед).

На велотрек спішить ведмідь,
Всідається — і ну ревіть!
Вирулює велосипед —
Вовчисько виривався вперед.
А от вівця — відстала,
З велосипеда впала.

Тамара Коломісць

Внесок

Лексичне значення

1. Гроші, які хтось сплачує організації, установі тощо.
2. *перен.* Що-небудь цінне, внесене в громадську справу, науку, літературу тощо.

Словосполучення. Членські внески, грошовий внесок, щорічний внесок, внесок у науку, значний внесок, внесок у культуру.

Речення

1. Значний внесок в українську літературу зробила Леся Українка.
2. На дошці з'явилося оголошення про щорічні членські внески.
3. Значний внесок у культуру України зробила художниця Марія Примаченко.

Тексти

Паралімпійці — це спортсмени з обмеженими можливостями, які беруть участь в олімпійських змаганнях. У дві тисячі шістнадцятому році паралімпійська збірна Україна посіла третє місце в світі за кількістю отриманих медалей. Українські спортсмени-паралімпійці зробили вагомий внесок у світовий спорт. Це значний внесок у спорт України. Україна пишається цими мужніми людьми!

Баба Яга

Дракоша Кощій

Безсмертний

Завдання. Дракоша збирає грошові внески. Склади та запиши речення за зразком.

Зразок. Кікімора зробила внесок у спільну справу.

Кікімора сплатила щорічний внесок.

Кікімора внесла членський внесок.

Вогнище

Лексичне значення

1. Купа дров, хмизу і т. ін., що горить.
2. Місце, де розкладали вогонь.
3. *перен.* Джерело, місце, звідки що-небудь поширюється; центр, зосередження чого-небудь.

Про поняття. Вогнище (ватра) — контрольований вогонь. Може мати ритуальне значення. Це невід’ємна частина низки старовинних свят — календарних, сімейних, господарських тощо. Приклад — українське свято Івана Купала. Хмиз, хворост, ломаччя, трусок — опалі гілки дерев, що використовуються як паливо.

Споріднені слова. Вогонь, вогневий, вогненний, вогнище, вогневик, вогневиця, вогнегасник, вогнедишний, вогнемет, вогненебезпечний.

Фразеологізм. *Домашнє (родинне, сімейне) вогнище* — своя оселя, родина, сім’я.

Синоніми. Багаття, ватра, вогнисько, куриво, курище.

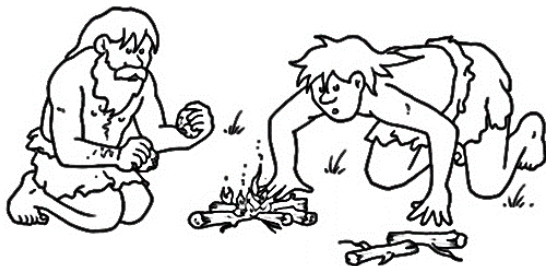
Словосполучення. Розкладу вогнище, розпалити вогнище, палили вогнища з сухого бур’яну, вогнище з вугіллям, велике вогнище.

Речення

1. На обличчях було видно відблиски вогнища.
2. Олексій сів коло вогнища.
3. Дідусь підкинув у вогнище хмизу.
4. У давнину розводили вогнища з соломи.
5. Узимку розвели серед двору вогнище та грілися.
6. Туристи готували вечерю на вогнищі.
7. Сядьте біля вогнища, врятуєтесь від комарів.

Тексти

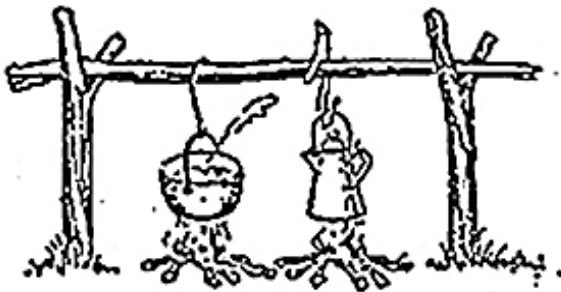
Уночі перед Івановим днем (24 червня за старим стилем) відзначали свято **Івана Купала**. На галявині розкладали велике вогнище. Через вогнище стрибали дівчата й хлопці. За легендою, Купальське вогнище має велику силу. Стрибаючи через вогнище, усі очищуються від зла. Якщо дівчина і хлопець кохають одне одного та стрибають у парі через вогнище, вони все життя проживуть разом.

Завдання. Склади речення зі слів.

- давнину, вогнище, У, люди, первісні, розкладали, біля печер.
- вогню, Для розведення, користувалися, вони, каменем.
- вдаряли, Вони, камінь об камінь, щоб, розвести, вогонь.
- підтримували, У вогнищі, вогонь, постійно.

Творче завдання. Напиши, що і в чому готується на вогнищі.

Вокзал

Лексичне значення. Будинок залізничної станції або пристані для обслуговування пасажирів.

Походження слова. Років триста тому в Лондоні якась заповзятлива дама, на ім'я Джейн Під (Vaux), перетворила свою садибу в місце громадських гулянь і, побудувавши там павільйон, назвав його «вокс-хол», тобто «зал пані У». Скоро так стали називатися й інші розважальні заклади з садами; слово стало ім'ям прозивним. Наприкінці XIX століття «воксхол», або «воксал», стало означати вже «Концертний зал на залізничній станції». Нарешті, перетворившись на «вокзал», слово стало просто назвою станційної будівлі для пасажирів на будь-якому виді транспорту.

Про поняття. Вокзал — споруда, місце, із якого і куди прибувають рейсові транспортні засоби. Автобусна станція (автовокзал) — місце, із якого і куди прибувають рейсові автобуси, маршрутні таксі. Аеровокзал — аеропорт. Залізнична станція (залізничний вокзал) — місце, із якого і куди прибувають поїзди та електропоїзди.

Споріднені слова. Вокзальний, вокзальчик.

Словосполучення. Залізничний вокзал, автобусний вокзал, морський вокзал, річковий вокзал, приїхати на вокзал, проводити на вокзал, приїхати з вокзалу, знаходитися біля вокзалу, зустрітися на вокзалі, вулиця біля вокзалу, мешкати за вокзалом.

Речення

1. Уранці перон вокзалу спорожнів.
2. Вокзал — це будівля залізничної станції.
3. Ми приїхали на вокзал вчасно.
4. На вокзалі висіло табло з розкладом потягів.
5. Бабуся сиділа у вокзальному залі очікування.

Тексти

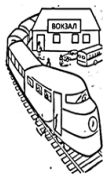
1. Вранці я зібрав валізу та вирушив на вокзал. На вокзалі в залізничній касі я купив квиток на поїзд. Потім у кав'ярні вокзалу я випив чашку кави і з'їв пиріжок. За вокзалом був сквер. Я сів на лаву та дивився на годинник, розміщений на вежі вокзалу. Скоро подали потяг. Я вийшов на платформу вокзалу та сів у вагон. Через десять хвилин поїзд залишив вокзал. Мене чекали нові пригоди.

2. Вокзал — це назва українського села в Миколаївській області. Населення села Вокзал складається зі ста п'ятдесяти осіб.

Завдання. Напиши, із якого вокзалу та який вид транспорту прибуває і вирушає.

залізничний вокзал
автобусний вокзал
аеровокзал
річковий вокзал
морський вокзал

потяг

літак

автобус

катер

Творче завдання. Придумай і напиши, коли тобі потрібно буде вирушати на вокзал.

Вірш

В мене є хороша пилка,
Ріже дерево і сталь.
Є цвяшки, червоні брилки,
Скельця світлі, мов кришталь.
Я збудую школу, залу
І вокзал коло містка.
Й сам поїду із вокзалу
До бабусі без квитка.

Платон Воронько

Гармонія

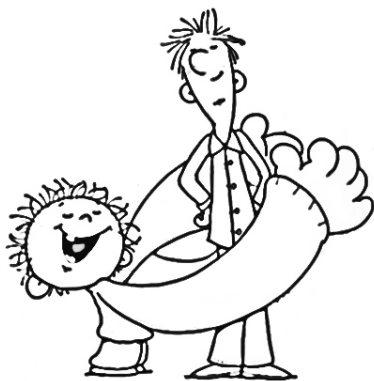
Лексичне значення

1. муз. Закономірне поєднання тонів в одночасному звучанні; співзвуччя. // Частина теорії музики, вчення про правильну побудову співзвуччя в композиції.
2. Злагоджене звучання, приємне для слуху; милозвучність.
3. Поєднання, злагодженість, взаємна відповідність якостей (предметів, явищ, частин цілого).

Походження слова. Гармонія (грец. *αρμονία* — зв'язок, порядок; лад; злагодженість, відповідність, стрункість). Термін *гармонія* має древній індоєвропейський корінь «ар», що вказував на зв'язок чи сполучення чогось із чим-небудь. У давньогрецькій мові *αρμονία* є похідним від дієслова *αρμόζω* (*harmozo*), «з'єднувати» і первісно застосовувався у побутовому сенсі. В українській мові слово «гармонія» відоме з кінця XVIII — початку XIX ст. Воно прийшло з латинської через польську та походить від грецького зі значенням «зв'язок», «узгодженість», «сумісність». Спочатку слово «гармонія» вживалося як музичний термін і мало значення «лад», «порядок» і вже пізніше стало використовуватися в переносному абстрактному значенні.

Про поняття. Поняття гармонії застосовується для характеристики висотної системи, акордики, тональних (ладових) функцій і може стосуватися як конкретного співзвуччя, так і певного музичного стилю загалом (наприклад, «гармонія бароко»).

Споріднені слова. Гармонізація, гармонійний, гармонізувати, гармоніювати, гармонійний, гармонійність.

Словосполучення. Гармонія в родині, гармонія в колективі, гармонія в собі, природна гармонія, гармонія в пісні, гармонійні стосунки, гармонія в житті.

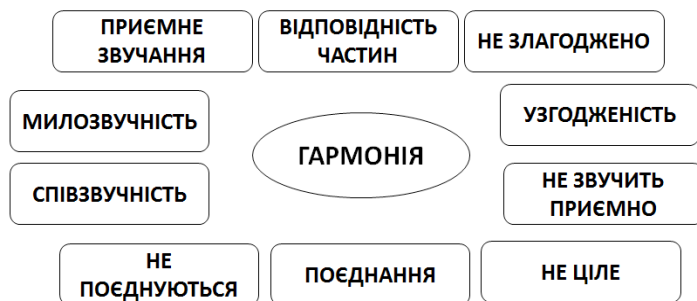
Речення

1. Диригент знає гармонію мелодії.
2. Повітря наповнилося гармонією пташиного співу.
3. Він відкрив світ гармонії звуків.
4. У природі є порядок і гармонія всіх речей.
5. Квіти утворювали таку гармонію форм і фарб, що не можна було відірвати очей.
6. Між членами родини були гармонійні стосунки.

Тексти

1. Доньку давньогрецьких богів Ареса (бога війни) й Афродіти (богині кохання) звали Гармонія. На весіллі Гармонії подарували покривало та намисто. Ці подарунки принесли щастя лише Гармонії, а іншим вони приносили нещастя.
2. Один із жучків сонечок носить ім'я гармонії азійської. На спинці гармонії дев'ятнадцять чорних цяток на червоному тлі. У гармонії завжди червонувато-коричневі ноги і коричневий колір знизу черевця.

Завдання. З'єднай лініями слово *гармонія* і ті, які це слово описують.

Загадка

Коли все у тебе гарно,
Коли день пройшов не марно,
Наче квітка розквітаєш,
На обличчі її маєш.
Усміхаються уста.
Що це? Відповідь проста. (*Гармонія в житті.*)

Гриміти

Лексичне значення

1. Створювати або видавати гучні, різкі звуки, гуркіт і т. ін. // Голосно звучати, лунати (про постріл, пісню, музику тощо).
2. *перен., розм.* Говорити голосно, підвищеним тоном.
3. *перен.* Користуватися великою популярністю, заслужити славу. // Набути великого поширення.

Про поняття. Грім 1. Літнє явище, спричинене електричними розрядами блискавки під час грози. Звук грому буває різним: від різкого гучного тріску (як постріл рушниці) до довгого низького гуркоту (гулу). Раптове підвищення тиску і температури від блискавки спричиняє швидке розширення повітря навколо неї і в самій стрілі блискавки. Це розширення повітря створює звукову ударну хвилю, схожу на звуковий удар, що створює звук грому. Також часто згадується як удар, тріск або гуркіт грому.

2. Гримучий, який створює, видає голосні, гучні, різкі звуки; який гримить.

Споріднені слова. Грім, гримучий.

Речення

1. Здалеку гримів грім.
2. Гірська річка Тиса гриміла бурхливими водами.
3. Гримлять зустрічні поїзди.
4. На параді в оркестрі гриміли барабани.
5. В актовій залі гриміла музика.
6. На небі сіріла хмара, і десь далеко гриміло.
7. Учні влітали в їдальню та гриміли тарілками.
8. На вулицях вітер гучно гримів гіллям дерев.
9. Учні нашої школи — переможці змагань, їх слава гримить на всю область.
10. Слава про видатну художницю Катерину Білокур гриміла по всій Україні.
11. У тропічних лісах живе гримуча змія.

Тексти

1. Учні грали на музичних інструментах. Музика гриміла з усіх вікон і дверей. Гримів барабан, гриміли марокаси, гриміли цимбали.

2. Чи доводилося вам чути, як гримить грім? Здалеку повільно починають лунати спочатку ледь чутні звуки, а потім — гримітиме все довкола. Здасться, що і дерева гримлять, і ґрунт під ногами — гримить і дрижить, і навіть кіт злякано погрімує, і ти наче сам гримиш.

3. У давнину, коли гримів грім, люди говорили, що боги гніваються на людей. Чому ми знову чуємо, як гримить грім? Тому що це явище коливання звукових хвиль. Вони наштовхуються на камінь, хмари тощо та відбиваються від них. А ми думаємо, що ми гримимо!

Завдання. Запиши під рискою таке саме слово, що записано над рискою.

ЗРАЗОК → гріміти / ітигрім

грімлю грімиш

гріміли грімить

грімів грімимо

грімітиму грімлять грімите

Творче завдання. Уяви, що ти почув, що щось гримить. Напиши, що це може бути.

Письмо по пам'яті

1. Грім гримить над горою.
Грім гримить над рікою.
Гуси гордо йдуть додому —
Не бояться гуси грому.

2. Розкотився в небі грім
І гримить з усіх сторін,
І гуркоче вдалині,
І гримить тобі й мені.

Віри

Гримить!

Благодатна пора наступає,

Природу розкішна дрозж пронимає,

Жде спрагла земля плідотворної зливи,

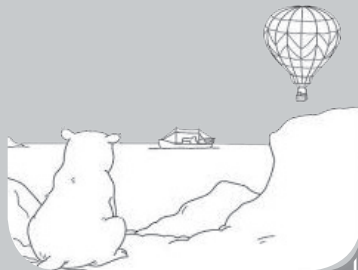
І вітер над нею гуляє бурхливий,

І з заходу темная хмара летить —

Гримить!

Іван Франко

Горизонт

Лексичне значення

1. Частина земної поверхні, яку можна бачити на відкритій місцевості; видноколо. // Те саме, що лінія горизонту. // Частина неба, яка ніби схиляється до землі; небосхил.
2. Чий? Який? *перен.* Коло знань, ідей, інтересів.
3. Лише мн., *перен.* Коло, сфера дій, можливостей.
4. Висота води у річці або водоймі.
5. Верства або товща гірських порід порівняно незначної грубизни, для якої характерні певні ознаки: однорідність складу порід, наявність певних решток викопних організмів тощо.

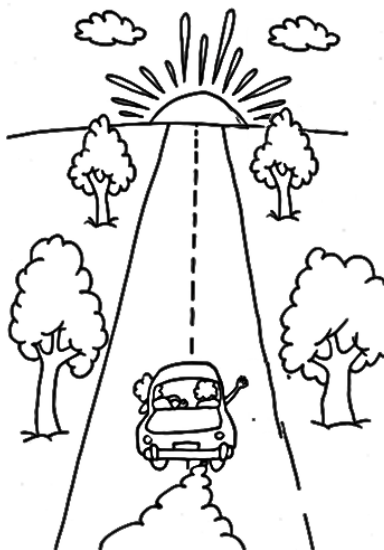
Походження слова. За деякими відомостями, слово *горизонт* увійшло в українську мову з другої половини XVII століття із польської (*hornzont*) чи німецької, які запозичили її з латинської — *horizon*.

Першоджерелом є грецьке слово *horizon* у значенні «щось, що обмежує погляд», «відділяю», «обмежую», «бачу». Латинське *horizon* означало «горизонт», «небосхил».

Про поняття. Видимим горизонтом називають і лінію, по якій проходить уявна лінія торкання небосхилу та поверхні Землі, і простір неба над цією границею, і видиму спостерігачем поверхню Землі, і весь видимий навколо спостерігача простір, до певної скінченної межі.

Споріднені слова. Горизонтальний, горизонталь.

Синоніми. Горизонт, обрій, виднокрай, небокрай, видноколо.

Фразеологізми

Зникнути (цезнути) з горизонту — перестати з'являтися де-небудь, у певному колі людей.

З'явитися на горизонті — зробитися відомим, помітним, з'явитися в певному колі людей.

Словосполучення. Видимий горизонт, з'явилися на горизонті, виднілося на горизонті, простягнулися за горизонтом.

Речення

1. На горизонті виднівся хвойний ліс.
2. Асфальтована дорога тяглась аж до горизонту.
3. Море розкинулося по всій лінії горизонту.
4. На горизонті я побачив перших туристів, які поверталися з походу.
5. Що більше думаєш над твором, то ширші горизонти відкриваються.

Тексти

Слово *горизонт* походить від дієслів «відділяю», «обмежую», «бачу». Дослівно горизонт — те, що обмежує. Горизонтом називають частину земної поверхні, яку ти можеш побачити на відкритій місцевості. Горизонтом називається також частина неба, яку ти бачиш навколо.

Завдання. Напиши, що ти бачиш на горизонті.

Творче завдання. Уяви, що незвичного може з'явитися на горизонті.

Напиши про це.

Депутат

Лексичне значення

1. Член органу державної влади, обраний виборцями.
2. Обрана або виділена особа, уповноважена для виконання якого-небудь доручення.

Походження слова. Слово *депутат* походить із латин. *Deputatus*, що означає «визначений».

Про поняття. Депутат — повноважний і відповідальний представник народу в парламенті країни чи виборців свого виборчого округу та населення регіону у відповідних місцевих Радах депутатів. Депутат покликаний виражати й захищати суспільні інтереси та інтереси своїх виборців, брати активну участь у здійсненні законодавчої та контрольної функції представницького органу. В Україні його правове положення регламентується Конституцією України, а також спеціальним Законом України «Про статус народного депутата».

Споріднені слова. Депутатський.

Словосполучення. Обрали депутата, зустріч із депутатом, виступ депутата, прийом у депутата, розмова з депутатом, програма депутата, депутатський мандат, депутатське крісло, голос депутата, передав депутату.

Речення

1. Петрик вирішив стати депутатом.
2. Депутати зібралися на засідання.
3. Депутати голосують за новий закон.

Текст

Як обрати депутата?

Коли тобі виповниться 18 років, ти зможеш обирати депутата до Верховної Ради. У день виборів ти візьмеш паспорт і підеш на виборчу дільницю. Там тобі дадуть список депутатів. Усі депутати хочуть представляти твої інтереси. Депутатом повинен стати той, хто зробить це найкраще. Ти зайдеш до окремої кабінки та поставиш позначку навпроти прізвища депутата, якого обираєш. Думай, якому депутату ти довіриш вирішувати складні проблеми. На депутаті велика відповідальність за життя нашої держави.

Творче завдання. Уяви, що ти став депутатом. Напиши, над яким законом ти працюватимеш.

Директор

Лексичне значення. Керівник підприємства, установи або навчального закладу.

Походження слова. Слово *директор* походить від латин. *dirigo* та фр. *directeur* «спрямовую, керую».

Про поняття. Директор — посада, керівник підприємства чи навчального закладу, організації чи структурного підрозділу (колективу).

Споріднені слова. Директорський.

Словосполучення. Ввічливий директор, директор школи, розмова з директором, викликали до директора, наказ директора, розпорядження директора, запитав у директора, директорський кабінет.

Речення

1. До школи зайшов директор.
2. Директор аптеки вийшов із кабінету.
3. Усі зібралися на нараду з директором.
4. Кабінет директора на першому поверсі.

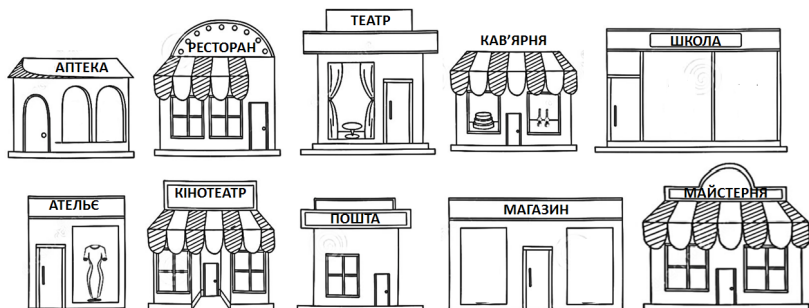

Текст

Текст Слова *директор* та *диригент* походять від одного латинського слова «дириго». Той, хто керує. Директор керує установою, а диригент керує оркестром.

Завдання. Напиши, у яких установах є директори.

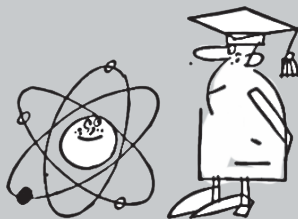
Зразок. Директор аптеки керує роботою аптеки.

Творче завдання. Уяви, що ти — директор школи. Які б правила ти встановив для учнів?

Електрика

Лексичне значення

1. Фізичне. Форма енергії, що зумовлена рухом заряджених частинок матерії (електронів, протонів, позитронів тощо).

2. Ця ж енергія як предмет народногосподарського і побутового використання. // Освітлення, одержане від цієї енергії.

Походження слова. Слово *еле́ктрика* походить від грецького *ήλεκτρον* — «бурштин».

Про поняття. Електричний заряд — властивість елементарних частинок, серед яких найважливішими, зважаючи на свою стабільність, є електрон і протон. Усі речовини складаються з атомів, у центрі яких існує позитивно заряджене ядро, а навколо ядра — негативно заряджені електрони. Більшість атомів у навколишньому світі нейтральні — число електронів у їхньому складі дорівнює числу протонів, але рухливі електрони можуть покидати атом, утворюючи додатні йони, або приєднуватися до нейтрального атома, утворюючи від'ємні йони. Якщо в якомусь фізичному тілі число електронів відрізняється від числа протонів, то таке тіло отримує макроскопічний електричний заряд. Цей процес називається електризацією. Електричний струм (англ. *electric current*) — упорядкований, спрямований рух електрично заряджених частинок у просторі. Електричний струм у речовині виникає під дією електричного поля.

Споріднені слова. Електричний, електричка, електрик, електростанція, електрон, електризація, електризований, електризувати.

Словосполучення. Електричні явища, виробляється електрика, запитали в електрика, електричне освітлення, електричні прилади, електричні пристрої.

Речення

1. Електрик увімкнув електричні прилади в кімнаті.
2. Люди навчилися користуватися електрикою.
3. На вокзалі ми сіли в електричку.
4. Електроенергія виробляється на гідроелектростанціях, теплоелектростанціях, атомних електростанціях.
5. Від удару блискавки сухі дерева спалахують.
6. Блискавка — електричний розряд між хмарами або між хмарою і землею.

Тексти

1. Слово *електрика* має грецьке коріння і означає «бурштин» — це назва скам'янілої смоли хвойних дерев. Уже в давнину грецький математик Фалес мав уявлення про *електрику*. Після тертя бурштинової палички по шерсті, він як би заряджав її статичною *електрикою*.

2. Мама прасує одяг електричною праскою. Тато голиться електричною бритвою. Син чистить килим електронним пілососом. Донька готує сніданок на електричній плиті. Зник електричний струм. Що станеться?

3. Електрику можна спостерігати в природі. Прикладом природної електрики є блискавка.

4. Блискавка — це електричний розряд. Такий електричний розряд може бути небезпечним для життя людей. Щоб електричний розряд блискавки не влучив у тебе, виконуй певні правила. Не ховайся під високим деревом під час грози. Вимкни всі електроприлади. Зачиняй вікна та двері.

5. Високі дерева — часта мішень для блискавок. На реліктових деревах-довгожителях легко можна знайти численні шрами від блискавок. Вважається, що одиночне дерево частіше вражається блискавкою, хоча в деяких лісових районах шрами від блискавок можна побачити майже на кожному дереві.

6. Електроенергія виробляється на електростанціях. Механічна енергія турбін перетворюється в електричну за допомогою електричних генераторів. Люди будують гідроелектростанції, теплові електростанції, атомні електростанції. Найсучаснішими є сонячні електростанції.

Завдання. Напиши правила поведінки з електроприладами та розетками, користуючись малюнками.

Творче завдання. Уяви, що в світі немає електрики. Які б зміни відбулись у твоєму житті?

Письмо по пам'яті

Експерт з електротехніки
Полагодив електрику.
Електриком щоб стати,
Іспит треба скласти.

Кипіти

Лексичне значення

1. Клекотіти, вирувати, пінитися під час нагрівання, випускаючи гарячу пару (про рідину).
2. *перен.* Бурхливо вирувати, бурхати, клекотіти (про холодні, не підігріті рідини).
3. Ким? Чим? *перен.* Бути наповненим або вкритим ким-небудь, що швидко рухається, ворухиться.
4. *перен.* Бурхливо, палко виявлятися (про почуття, переживання).
5. *перен.* Відбуватися, здійснюватися дуже швидко, енергійно, бурхливо.
6. *перен.* Бути дуже великим, лютим (про мороз). // Тремтіти, дрижати.

Про поняття. Кипіння — швидке випаровування рідини, яке виникає під час нагрівання рідини до точки кипіння. Процес пароутворення в рідині (перехід речовини з рідкого в газоподібний стан) із виникненням межі поділу фаз при утворенні та зростанні в рідкій фазі бульбашок насиченої пари, всередину яких відбувається випар рідини. Кип'ятіння — нагрівання рідини (зазвичай води) до температури кипіння.

Споріднені слова. Кипіння, кипінь, кипень, киплячий.

Синоніми. Вирувати, клекотіти.

В українській мові вживається дієслово *кипить*, іменник — *окріп*. Синонімами до слова *окріп* є *кіпень*, *кип'яч*, *кипяток*. Слово *окріп* пов'язане зі словом *кропити*. Решта походять від *кипіти*.

Фразеологізми

Кипіти ключем — бурхливо кипіти, шумувати.

Як в окропі (у казані) кипить — про дуже жваву, енергійну роботу, діяльність.

Кипить кров на ранах — кров запікається на ранах.

Киплять сльози в очах — хтось готовий заплакати, близький до плачу.

Кипить серце; душа — про стан великого збудження, хвилювання тощо.

Кипить у чийхось руках — хтось дуже швидко та вправно щось робить, виконує.

Словосполучення. Кипить на плиті, кипить у каструлі, кипить у чайнику, вилив кип'яток, ошпарили кип'ятком, кипляча вода, кипить у кухні, кипіла в казані, кипить по-новому, кипіти від хвилювання, кипіти від образи, кипіти від гніву, червоніти кипіти? від сорому, кипіти від злості.

Речення

1. Кипіння — швидке перетворення рідини на пару під час нагрівання.
2. На електричній плитці в каструлі кипів борщ.
3. Під час кипіння з'являється біла піна.
4. Бабуся налила окріп у склянку та заварила чай.
5. Павло приніс чайник окропу.
6. Вода Дніпра шуміла, мов кип'яток.
7. Навколо човна кипіла й вирувала вода гірської річки.
8. Навколо кипіло від людей та автомобілів.
9. В очах Мар'яни кипіли сльози.
10. На перерві Данило кипів від образи на друзів.
11. На заводі кипіла робота.
12. Взимку киплять морози, завиває хуртовина.

Тексти

1. Окріп — це кипляча вода. Окріп називають кип'ятком. Я заливаю окропом сухе листя чаю.

2. У каструлі кипіла вода. На поверхні води вирувала біла піна. Із-під кришки йшла гаряча пара.

3. Мама з Дариною готували борщ. У кип'ятку зварили м'ясо. Потім у киплячу воду поклали картоплю. Коли картопля закипіла, додали капусту, буряк, моркву, цибулю. Кипить борщ. Для сім'ї готується смачний обід.

4. Речовини киплять за різної температури. Вода кипить при ста градусах Цельсія.

5. Ми пливли на човні гірською річкою. Вода кипіла під веслами. Човен тремтів на воді. Навколо човна кипіла річкова вода.

Творче завдання. Розглянь малюнки. Запиши, що кипить у каstrулі господарки, у маленьких каstrульках дівчат.

Письмо по пам'яті

Сидить Прокіп — кипить окріп,
Пішов Прокіп — кипить окріп.
Як при Прокопові кипів окріп,
Так і без Прокопа кипить окріп.

Кошеня

Лексичне значення. Маля кішки. // *перен., зневаж.* Про малу на зріст, кволу, але задириливу людину.

Походження слова. Слово *kit*, можливо, запозичено з латинської мови (*cattus*) через германське посередництво або й прямо; подібна назва для kota існує й у неіндоевропейських мовах (арабське *qitt* — кіт), що дає підставу розглядати цю назву як давнє мандрівне слово суспільно-етнічних культур Європи й Азії.

Споріднені слова. Кошенятко, кошеняточко, кіт, кішка, котячий, кицька, котик, котеня, котенятко, котеняточко.

Фразеологізми. *Хоч кошенят бий* (зневаж.) — про людину з грубими рисами обличчя.

Словосполучення. Маленьке кошеня, пухнасте кошенятко, сіреньке кошеняточко, бавились із кошеням, хвостик кошеняти, дала молока кошеняті, кошик із кошенятами, простирадло для кошеняти, гралися з кошенятами, гладили кошенятко.

Речення

1. Біленьке кошеня дрімало на сонечку.
2. Щодня Оленка бавилася з кошеням.
3. Він був маленький, як кошеня.
4. Кошеня гралось із клубком ниток.
5. Кішка навчила кошенят ловити мишей.
6. У кошику лежала кішка з маленькими сіренькими кошенятами.
7. Стрибнуло кошеня на стіл та підійшло до акваріума.

Тексти

1. Вночі кішка народила чотирьох кошенят. Кошенятка були маленькими, сліпими. Кішка вилизувала кошеняток. Кошенятка горнулися до

мами і нявчали. Кішка годувала кошенят молоком.

2. Чи бачили ви валеріану, яку назвали котячою м'ятою? Котяча м'ята — духмяна рослина. Вона виділяє речовини, які люблять коти, кішки, кошенята. Але вона небезпечна для котячих. У котів і кошенят котяча м'ята може спричинити отруєння.

Завдання

Встав слово *кошеня* у вірш і прочитай його.

Ми _____ вчимо щодня

Ходить на задніх лапах,

Але не слуха _____

І тільки руки дряпа.

Тоді ми всі сказали: — Ох,

Яке ти вперте _____,

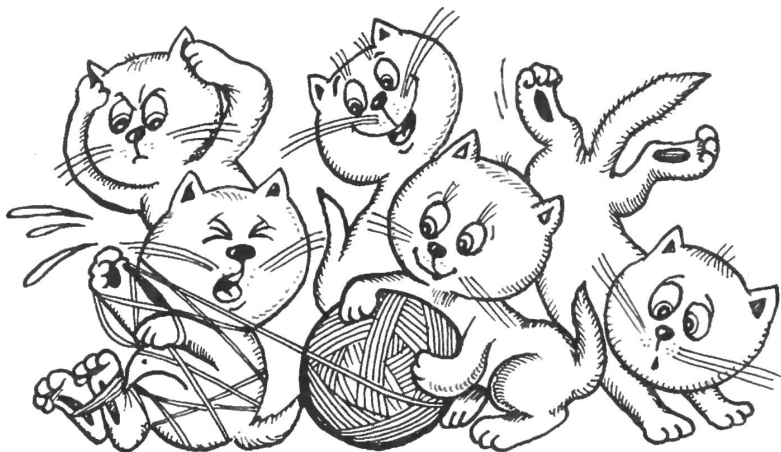
Ходи на лапах чотирьох,

Якщо не хочеш вчитися!

П. Ребро

Творче завдання

1. Напиши, як потрібно вдома піклуватися про кошеня (чим годувати, як облаштувати місце для відпочинку, як дбати про чистоту).
2. Розглянь малюнок. Напиши, як кошенята граються клубком.

Письмо по пам'яті

Є в садку ще й цуценятко,
є ласкаве кошенятко.

Наталя Забіла

Загадки

1. У хаті я мишей ганяю,
Вуса ще з дитинства маю,
Лапками чешуся щодня.
Я пухнасте... (кошеня).
2. Щось пухнасте сіро-біле
Молоко із миски пило,
Муркнуло після сніданку,
Захотіло ще сметанки.
Це знаходити б щодня
Нявчить маленьке... (кошеня).

Вірші

Сім пухнастих кошеняток
Вийшли в поле пострибати,
Троє, причаївшись нишком,
Хочуть упіймати мишку.
А найменше кошенятко
По доріжці біжить з татком.
Скільки кошенят лишилось,
Що ми їх не полічили?

Марія Пономаренко

Рано-вранці встала Киця
Та й купила у крамниці
Черевички, рукавиці,
І намисто, і спідницю.
А ледащо Кіт Воркіт
Залишився без чобіт:
День пролежав на канапі,
Аж затерпли в нього лапи.

Андрій Німенко

Скоромовка

Коло киці Костик в кошик
кошенят кладе кошлатих.
Біля Кості котить котик
круглу кульку кошенятам.

Кишеня

Лексичне значення

1. Частина одягу (штанів, пальта, піджака, сукні тощо) у формі мішечка для дрібних речей і грошей.
2. *перен., розм.* Матеріальний достаток, гроші.
3. Окреме відділення в портфелі, валізі тощо.

Походження слова. Є версія, що слово *кишеня* походить від слова на їдиші — *keshene*.

Про поняття. Кишені виникли тоді, коли люди перестали обмінюватися товарами та почалася монетизація, бартер змінився купівлею — продажем. Спочатку гроші носили в капелюхах і взутті, жінки їх ховали в сукні, у нижню білизну. Згодом з'явилася потреба в гаманцях. Появу перших гаманців — омоньєрів — відносять до XII століття. Омоньєри — це мішечки для грошей зі шкіри або полотна, які прикріплялися на шнурках до поясу. Крім носіння грошей вони використовувалися для особистих речей, зберігання релігійних реліквій, печаток для документів тощо. Щоб сховати гроші від злочинців, гаманці-торбинки стали ховати під одягом. Згодом почали робити розрізи в одязі, щоб їх можна було дістати. А пізніше гаманці почали пришивати під верхній одяг. Так з'явилися перші кишені.

Споріднені слова. Кишенька, кишеньковий.

Фразеологізми

Вивертати кишені — витратити всі гроші.

Вітер свище у кишенях — немає грошей.

Зазирати в руки, до кишені комусь — чекати від когось грошей, якоїсь допомоги тощо.

Набивати кишені — багатіти, наживатися.

Не лізти за словом до кишені — бути метким, дотепним у розмові, жвавим на язык.

Не витримає кишеня — не вистачить коштів на що-небудь.

Словосполучення. Внутрішня кишеня, зовнішня кишеня, накладна кишеня, кишеня в сорочці, велика кишеня в пальті, мала кишенька на штанах, потайна кишенька, відірвали від кишені, пришили кишеню, поклали в кишеню, кишеньковий годинник, кишеньковий песик, кишенькова книжка.

Речення

1. На сукні Софії були дві кишені.
2. Андрій поклав хустку в кишеню.
3. Не ввічливо заглядати в чужу кишеню.
4. Я поклав гаманець до кишені.

Тексти

1. У кишенях зазвичай носять носову хустинку, ключі, гроші. Предмети в кишенях брюк не повинні визирати назовні. У кишенях брюк і суконь не прийнято носити ручки, окуляри, предмети, що можуть забруднити одяг.

2. Кишеньковий годинник носять у кишені. Це спеціальна кишеня в брюках, піджаку. Якщо кишеньки для кишенькового годинника немає, то кладуть його у праву кишеню.

3. У нагрудну кишеню піджака чи сорочки кладуть носову хустинку. Інколи роблять кишеньки-обманки. До такої кишеньки хустку пришивають.

4. Кишенькова книжка — це невеличка книжечка, завширшки не більше десяти сантиметрів. Книжку зручно носити в кишені, але не дуже зручно читати. Кишенькові книжки роблять із малюнками.

5. Цуценя карликової породи часто називають кишеньковою собачкою. Воно маленьке, як кишенька. Собачку можна переносити в кишені.

Творче завдання. Напиши список предметів, які можна помістити в кишеню. Викресли ті предмети, які недоцільно переносити в кишенях. Напиши, чому.

Віри

Маю одиницю

— Скільки буде, любий Грицю,

Як від трьох відняти три?

— Буду мати одиницю! —

Зводить очі догори.

— Не подумав ти, одначе,

Ось тобі іще задача:

Три цукерки до кишені

Ти поклав і загубив,

Як з крамниці йшов до нені.

Що лишилось? Полічив?

— Запитали б так спочатку.

Маю дірку. Треба латку.

О. Ющенко

Колектив

Лексичне значення. Сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами. // Група людей, зв'язаних спільною працею в одній організації, установі, на підприємстві тощо.

Походження слова. Слово *колектив* походить від латинського *collectivus*, що означає «збірний».

Про поняття. Колектив — сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами, метою, проектом. Група людей, зв'язаних спільною працею в одній організації, установі, на підприємстві тощо. За видом діяльності розрізняють трудові, навчальні, військові, спортивні, художньої самодіяльності та інші *колективи*.

Споріднені слова. Колективний, колективізація, колективізм, колективіст.

Словосполучення. Залишитися без колективу, бути поза колективом, міцний колектив, багато колективів, великий колектив, трудовий колектив, учнівський колектив, виступати перед колективом, повідомити колективу, колектив учнів школи, колективний досвід, колективне господарство, сила колективу.

Речення

1. На збори він прийшов один без колективу класу.
2. Учнівський колектив зібрався в актовій залі.
3. Трудовий колектив заводу виконав план.
4. Колектив був дружний і доброзичливий.
5. Я поважаю свій колектив.
6. Колективіст — це людина, яка вболіває за свій колектив.

Текст

Я навчаюся у третьому класі. У нас дружний колектив учнів. Наш учнівський колектив разом вчиться. Наш колектив любить проводити спортивні змагання.

Творче завдання. Напиши, у якому учнівському колективі ти навчаєшся. Використовуй слова *колектив*, *колективний*.

Комбайнер

Лексичне значення

1. Той, хто водить комбайн, керує ним; водій комбайна.
2. Істота одного з віртуальних світів трансформерів.
3. Радіотехнічний пристрій, який дає змогу передавати одночасно радіосигнали від кількох радіопередавачів за допомогою однієї спільної антени.

Походження слова. Слово *комбайн* походить від англ. *Combine*, що означає «поєднання механізмів». Слово *комбайнер* утворено від слова *комбайн* за допомогою суфікса *-ер* — суфікса на означення особи певної професії; найчастіше при іменникових основах.

Споріднені слова. Комбайнерський, комбайнерка.

Словосполучення. Комбайнерське завдання, належить комбайнерові, сказали комбайнерам, попросили у комбайнера, праця комбайнера, запитали в комбайнерів, день комбайнера.

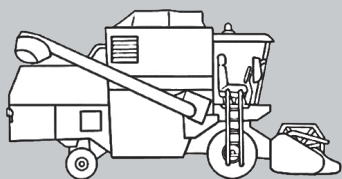
Речення

1. У полі комбайнер збирає зерно.
2. Комбайнер Петро Тарасович зібрав найбільше зерна.
3. Мій тато — досвідчений комбайнер.
4. Вранці всі комбайнери зібралися в полі.

Текст

Влітку комбайнери працюють цілий день і цілу ніч. Комбайнерам потрібно встигнути зібрати врожай. Задощить, і комбайнер не зможе вийти в поле. У комбайнерів важка праця. Шануйте комбайнерів!

Творче завдання. Напиши, чому люди поважають працю комбайнерів.

Комбайн

Лексичне значення. Складна машина, що одночасно виконує роботу кількох машин, цикл виробничих процесів.

Походження слова. Слово *комбайн* походить від англ. *Combine*, що означає «поєднання механізмів».

Про поняття. Комбайн — багатофункціональна сільськогосподарська машина; використовують під час збирання зернових (зернозбиральний комбайн), картоплі (картоплезбиральний комбайн), буряків (бурякозбиральний комбайн), капусти (капустозбиральний комбайн) тощо.

Комбайн — машина для видобутку корисних копалин або прохідницьких робіт на шахтах, а також машина для збагачення корисних копалин на збагачувальних фабриках.

Кухонний комбайн (англ. *Food processor*) — багатофункціональний електромеханічний побутовий прилад, призначений для обробки різних продуктів. Кухонний комбайн поєднує низку універсальних функцій: міксер, тертка, блендер, м'ясорубка, скиборізка, шинкування.

Споріднені слова. Комбайнерський, комбайнер, комбайнерка.

Словосполучення. Зернозбиральний комбайн, гірський комбайн, кухонний комбайн, сів у комбайн, водить комбайн, керує комбайном, ремонтую комбайн, лагодить комбайн, деталі для комбайна, їде на комбайні.

Речення

1. Комбайн — це машина, яка поєднує роботу кількох машин.
2. У полі працювали три комбайни.
3. Із комбайна виглянув комбайнер Назар Іванович.
4. Я вчуса водити комбайн.

Комбайнами збирають не лише зерно. Є комбайни, які збирають картоплю і капусту. Є комбайни для збирання малини та смородини. У теплих країнах комбайнами збирають лимони й мандарини.

Творче завдання. Уявіть, що ви створюєте комбайн (поєднання механізмів) для учня. Опишіть роботу такого комбайна.

Загадка

По полю ходить, жне, косить,
Зерно молотить, хліба не просить. (Комбайн.)

Коридор

Лексичне значення. Вузкий (переважно довгий) прохід у середині будинку, який з'єднує окремі його кімнати, квартири тощо. // Обмежений із обох боків вузький довгий простір; прохід, хідник.

Походження слова. Слово коридор походить від французького *Corridor* або німецького — *Korridor*.

Про поняття. Коридор — вузький (переважно довгий) прохід у середині будинку, який з'єднує окремі його кімнати, квартири тощо. Якщо спочатку функція коридору була суто утилітарною: захист від холоду, злодіїв і нападу ворогів, то з розвитком міської інфраструктури з'являється новий тип коридору — освітлені по обидва боки галереї для прогулянок чи проходу в різні кімнати.

У сучасній міській квартирі коридор нерідко суміщений із передпокою, інколи коридори відсутні.

Споріднені слова. Коридорчик, коридорний.

Словосполучення. Довгий коридор, вузький коридор, наш коридор, бігти по коридору, йти коридором, стіни в коридорі, підлога в коридорі, коридорні двері, коридорна шафа, коридорне вікно.

Речення

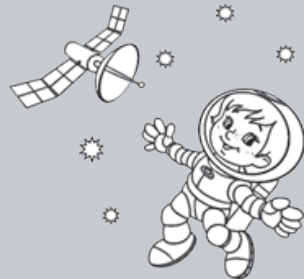
1. Кухня була відділена від кімнат довгим коридором.
2. У тісному коридорі зібралися люди.
3. Кабінет Олексія був вузький і довгий, наче коридор.
4. Бабуся провела його через вузький коридорчик у затишну кімнату.
5. Дмитро зупинився у темному коридорі.

Тексти

Ми робили ремонт у коридорі. На стінах коридору поклеїли шпалери. Побілили стелю у коридорі. Підлогу коридору пофарбували в коричневий колір. Занесли вішалку для одягу. Коридор став чистим і світлим. Я люблю ходити коридором.

Творче завдання. Опиши, який коридор у вашому домі. Які стіни, стеля, підлога? Які меблі знаходяться в коридорі?

Космонавт

Лексичне значення. Той, хто літає в космічний простір; астронавт.

Походження слова. Слово *космонавт* походить від грецького *κόσμος* — «Всесвіт» та *ναύτης* — «мандрівник» (той, хто плаває, мореплавець).

Про поняття. В Україні та інших країнах колишнього СРСР для позначення власних підкорювачів космосу вживається термін *космонавт*. Термін *астронавт* вживають у США та деяких інших країнах. Починаючи з 1950 до 2002 року космонавтів тренували державні військові чи цивільні космічні агентства. Із 2004 року після суборбітального польоту приватного космічного апарата SpaceShipOne з'явилася нова категорія космонавтів: комерційні.

Споріднені слова. Космос, космічний, космонавтика.

Словосполучення. Мужній космонавт, перший космонавт, інтерв'ю з космонавтом, виступ космонавта, тренування космонавтів, політ у космічний простір, космонавт у відкритому космосі.

Речення

1. Першим у світі космонавтом був Юрій Гагарін.
2. Леонід Костянтинович Каденюк — перший космонавт України.

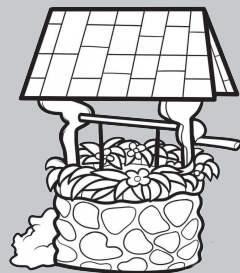
Тексти

1. Леонід Костянтинович Каденюк — перший космонавт незалежної України. Він полетів у космос у складі міжнародного екіпажу. Космонавт став Героєм України.

2. 12 квітня космонавт Юрій Гагарін на космічному кораблі вперше облетів планету Земля. Політ космонавта тривав сто вісім хвилин. В Україні 12 квітня відзначається як День працівників ракетно-космічної галузі України.

Творче завдання. Напиши, чому люди мріють полетіти в космос.

Криниця

Лексичне значення

1. Глибоко викопана й захищена цямринами від обвалів яма для добування води з водоносних шарів землі; колодязь.
2. *рідко*. Те саме, що джерело.

Походження слова. Українське слово *криниця* утворене від дієприкметника **krъnъ* («викопаний») і споріднене зі словом *кріт* (праслов. **krъtъ*). Згідно з другою версією, первісним значенням **krinica* було «миска», «видовбана посудина», потім назва поширилася і на водне джерело. Третя версія пов'язує слов'янське **krinica* з грецьким *κρήνη* («джерело», «струмок»).

Про поняття. Криниця — обладнане водне джерело, глибоко викопана й захищена від обвалів яма для добування води з водоносних шарів землі. У більшості сіл та містечок без водопроводу криниці є основним джерелом питної води. Криниці поширені переважно на рівнинній частині України у зв'язку з відсутністю наземних природних джерел води. Під час викопування криниці для утримування ґрунту раніше ставився зруб, складений із дерев'яних брусів, які називалися *цямринами*. Часто цямриною називають сам криничний зруб або лише його верхню частину. Зараз для кріплення криничних шахт, поряд зі зрубом, уживають також бетонні циліндри (*кадуб*).

Споріднені слова. Криниченька, криничка, криничний, криничаний.

Каламутити воду в криниці — вносити неспокій, розлад; створювати безладдя.

Синоніми. Колодязь, джерело.

Словосполучення. Чиста криниця, стара криниця, підійшли до криниці, викопали криницю, доглядали за криницею, користувалися криницею, вода з криниці, три криниченьки, кринична цямрина.

Речення

1. Вранці Марія пішла по воду до криниці.
2. Біля криниці цвіте калина.
3. Дідусь викопав глибоку криницю.
4. Не плюй у маленьку криничку: пригодиться води напиться.
5. Недалеко від яру стояла криничка.
6. Солодкою криничною водою напувала мене бабуся.
7. Біля криничних жолобів тихо рипів сніг.
8. Вода в криниці чиста й холодна.

Тексти

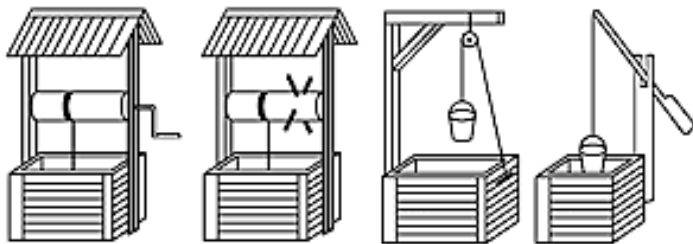
1. В Україні здавна оберігають криниці. Часто оспівують криниці у піснях. Говорять: «невичерпна криниця», «чиста криниця», «з народної криниці», «ой у полі та криниченька». Люблять і бережуть криниці. Криниця — народний символ.

2. Здавна криниця була в кожному українському селі. Криниця — символ чистоти й вірності. Українці шанують криниці. Вважають, що кринична вода — магічна.

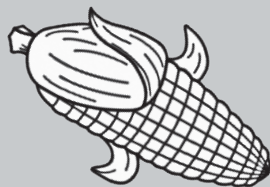
3. Із криниць люди брали воду, щоб готувати їжу, прати, купати дітей. Біля криниці збиралися на свята. Усім селом люди чистили криницю. Дівчата прикрашали криницю вінками, стрічками та запашними травами. Обов'язком кожної людини вважалося посадити дерево та викопати криницю.

Творче завдання. Напиши, як хлопці до криниці ходили, щоб воду принести. Що вони повинні були знати, щоб воду набрати?

Завдання. Порівняй криниці. Напиши, що в них спільного, а чим вони відрізняються. Знайди у словнику назви частин криниці.

Кукурудза

Лексичне значення

1. Рослина родини злакових, що має грубе високе стебло та їстівні зерна, зібрані в качан; маїс.
2. збірн. Зерна цієї рослини. // Зерно в качанах.

Походження слова. Слово *кукурудза* походить або від існуючих у слов'янських мовах слів зі значенням «кучерявий» (словен. *Kukúrjav*), або від назв цієї рослини в турецькій мові (тур. *kokoros* — стебло кукурудзи), або від румунської (рум. *cucuruz* — шишка), або навіть від звуконаслідувального *kukuru* під час кликання домашньої птиці, коли її годують зернами кукурудзи.

Про поняття. Кукурудза була введена в культуру 7—12 тис. років тому на території сучасної Мексики. Цікаво, що кукурудзяні качани в ті часи були приблизно в 10 разів менші, ніж у сучасних сортів, і не перевищували 3—4 см завдовжки. Після другої подорожі Колумба вона з'явилася в Іспанії, потім в Італії, звідти рушила на Схід. Сучасна кукурудза створена руками людини за роки селекції; у неї дуже мало спільного з диким видом, від якого вона походить (станом на 1981 рік прями́й предок так і не знайдений).

Кукурудза — одна з найвисокопродуктивніших злакових культур універсального призначення, яку разом із рисом і пшеницею відносять до одного з «трьох найголовніших хлібів людства». У більшості країн кукурудза зветься «маїс».

У світі кукурудзу використовують як корм для худоби (стебла та качани), для продовольчих і технічних потреб — виробництва круп і борошна, харчового крохмалю та рослинної олії, меду й цукру, ксантанової камеді, декстрину та етилового спирту, із сортів восковидної кукурудзи у промисловості виготовляють пластмаси, синтетичні плівки, целофан, із оболонки кукурудзяного качана виготовляють папір, кошики та капелюхи тощо. Останнім часом збільшилась її частка у виробництві біопалива та біогазу.

Споріднені слова. Кукурудзяний.

Словосполучення. Кукурудзяна олія, борошно з кукурудзи, крохмаль із кукурудзи, кукурудзяна каша, зерно кукурудзи, ламали кукурудзи, збирали кукурудзу, їли кукурудзу, кукурудзяний початок, качан кукурудзи, бадилля кукурудзи, на кукурудзяному полі, об'їдалися кукурудзою, сидів на кукурудзі.

Речення

1. За селом посадили кукурудзу.
2. Хлопці дивилися на річку з бадилля кукурудзи.
3. Висока кукурудза росла на городі.
4. Мама варила качани кукурудзи.
5. Вітер шелестів соняшниками, вилискував листям кукурудзи.

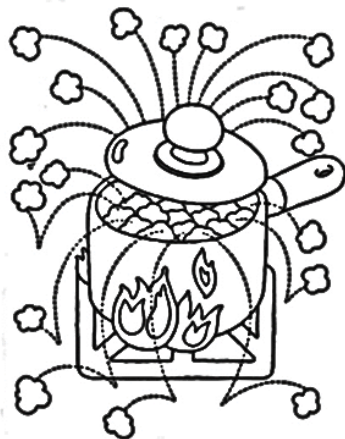
Тексти

1. Кукурудза — зернова рослина. Корені кукурудзи проникають у ґрунт завглибшки більше двох метрів. Стебло у кукурудзи пряме й високе. Кукурудза виростає до трьох метрів заввишки. Плід у кукурудзи — зернівка. Кукурудза сама не сіється. Кукурудзу може посіяти лише людина.

2. Діти люблять їсти повітряну кукурудзу або попкорн. Для приготування попкорну беруть зерна кукурудзи окремого виду та нагрівають. Зерна кукурудзи вибухають зсередини під час нагрівання та розкриваються. Виявляється, що в зерні кукурудзи знаходиться крапелька крохмалю, що містить воду. Це і є причиною вибуху кукурудзяного зернятка.

3. У давніх майя був бог кукурудзи. Він зображувався у вигляді юнака з прикрасою з листя кукурудзи на голові. Ім'я бога записували ієрогліфом у вигляді зерна кукурудзи.

4. За легендами давніх мешканців Південної Америки, богу кукурудзи всі заздрили. Йому вирішили помститися. Тіло бога кукурудзи розрубали на частини, які перетворилися на кукурудзу й інші корисні рослини. Мексиканська назва кукурудзи *tlaolli* означає «наше тіло» або «м'ясо».

Загадка

В сукні зеленій стоїть на городі,
Дуже дивуються всі її вроді.
Коси довгі, зуби білі,
Хто ж це стоїть? Та це не бадилля. (*Кукурудза.*)

Стоїть собі літечком
На городі тіточка,
Світлокоса, білочуба,
А на ній зелена шуба. (*Кукурудза.*)

Минулий

Лексичне значення

1. *Діспр. акт. мин. ч.* до минути.
2. *у знач. прикм.* Який минув, пройшов. // Пов'язаний із часом, відрізком часу, який уже минув. // Який жив раніше, колись. // Який передував теперішньому; попередній.
3. *у знач. ім.* минуле, лого, *сер.* Час, який минув, пройшов, відійшов. // *чис.* Події колишнього життя певної країни, народу, особи.

Про поняття. Минулий час — дієслівна категорія, що означає дію, яка відбувалася до моменту висловлювання.

Споріднені слова. Минати, минувшина.

Фразеологізми

Відходити в минуле — переставати існувати; забуватися.

Жити минулим — зосереджувати свої думки, почуття на часі, подіях, що минули, пройшли.

У минулому — раніше, колись.

Синоніми. Давній, старий, старезний, старенний, давноминулий, далекий, віддалений, давнішній, давnezний, прадавній, незапам'ятний, доісторичний, архаїчний, стародавній.

Словосполучення. Швидко минуло, минулий день, минулий тиждень, минулого вівторка, минулої неділі, у минулому місяці, минулого року, минулого навчального року, минуле життя, на місцях минулих подій, відбулося в минулому, про минуле України.

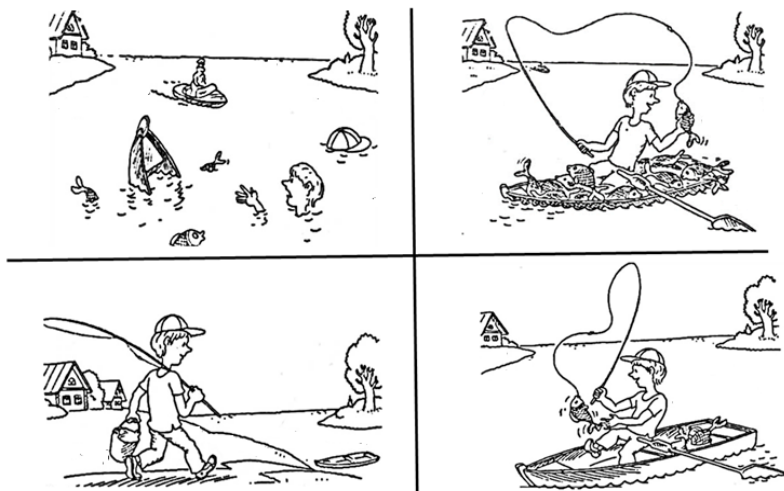
Речення

1. Минулого тижня відбувся святковий концерт.
2. Тарас минув сільські поля і з горба побачив місто.
3. Автомобіль минув затор і виїхав на простору вулицю.

Завдання. Розглянь малюнки. Склади речення про те, як жили люди в минулому.

Творче завдання. Пронумеруй малюнки відповідно до послідовності подій. Склади оповідання «На риболовлі».

Очерет

Лексичне значення. Багаторічна водяна або болотна трав'яниста рослина родини Злакових із високим стеблом і розлогою пірамідальною волоттю.

Про поняття. Трав'яниста багаторічна блакитнувато-зелена рослина родини Злакових (0,8—5 метрів заввишки) із довгим повзучим кореневищем. Стебло прямостояче, кругле, товсте, голе, гладеньке. Листки плескаті, шорсткі, по краю гостро-шорсткі. Листя очерету повертається ребром до вітру, а гнучка соломину згинається, але не ламається. На вітрі все листя очерету виявляється на одному боці, майорить, мов прапор, указуючи напрямок вітру, як флюгер. Квітки дрібні, непоказні, зібрані у велике волотисте суцвіття. Волоть густа, пухнаста, під час цвітіння розлога, звичайно з пониклою верхівкою. Колоски темнувато-буруваті, звичайно з фіолетовим відтінком, рідше жовтуваті. Плід — довгаста зернівка.

Споріднені слова. Очеретяний, очеретянка.

Речення

1. Біля річки в очереті жили водоплавні птахи.
2. Річка вилялася срібною стрічкою по густих очеретах.
3. Тин із очерету відділяв хату від сараю.
4. У кожному селі білили хати, вкриті очеретом.
5. Зашелестів очеретяний лист на вітрі.
6. Василь згріб очерет до купи та розпалив багаття.
7. Дмитро зробив сопілку з очерету.
8. Очеретянка — співоча пташка, яка в'є гніздо в очереті.
9. У густих заростях очерету весело стрекотали очеретянки.

Тексти

1. Очерет росте на болотах, у плавнях. Іноді складно пробратися крізь густі очеретяні зарості. Цвіте очерет від липня до вересня.

2. Очерет росте по всій Україні. Очеретом годують худобу. Селяни використовують очерет як паливо. Із очерету роблять дахи, килими.

3. Із кореня очерету готують солодкий сироп. Навесні й восени в корені очерету багато крохмалю і цукру. Корінь очерету потрібно подрібнити та варити до загустіння. Із висушеного кореня очерету роблять борошно та випікають хліб.

4. У давнину зі стебла очерету майстрували сопілку. Вирізали очеретяне стебло. Зачищали краї очеретяної трубочки. В очереті робили отвори. І сопілка готова. В очеретяну сопілку дули та закривали її отвори. Лунала ніжна мелодія.

Завдання. Прочитай вірш. Напиши своїми словами історію про очеретянку.

Голосна очеретянка
Оселилась якимсь ранком
У рясних очеретах.
Одягнувши окуляри,
Написала незабаром
Олівцем очеретяним
На воротах номер ганку.
Ось-ось одуд-листоноша
Принесе новин хороших.

Творче завдання. Склади список речей, які виготовляють із очерету. Яку річ виготовив би ти? Чому? Як би вона виглядала?

Пиріг

Лексичне значення

1. Печений виріб із тіста з начинкою. // *перен.* Джерело матеріального благополуччя або наживи.

Походження слова. Назва *пиріг* походить від праслов'янського *pirogъ*, утворене від *рігъ*, яке означає «бенкет». У деяких західних українських діалектах слово *пиріг* також може означати *вареник*.

Про поняття. Деякі етнографи зазначають, що крім українців, жоден із індоєвропейських народів не мав звичаю пекти пироги. Згодом вони набули популярності й в інших народів. Пиріг, зазвичай, печений із дріжджового тіста, але також може бути виготовлений із пісочного або листкового тіста. Стандартна форма для пирогів є довгаста, що звужується з кінцями, але прямокутні або круглі пироги також поширені. Вони можуть бути закритими або відкритими. Пиріг є повнорозмірний, а пиріжки є меншого розміру (булочки, які можна їсти однією рукою).

Споріднені слова. Пиріжечок, пиріжковий, пиріжний, пиріжник, пиріжниця.

Фразеологізм. *На пироги* — у гості.

Словосполучення. Великий пиріг, маленький пиріжок, манюсінський пиріжечок, м'ясний пиріг, рибний пиріг, овальний пиріг, овочевий пиріг, покласти на пиріжкову дошку, з'їсти пиріг, залишитися без пирога, пригостити пирогом, прикрасити пиріг, начинка в пирозі.

Речення

1. Бабуся спекла смачний вишневий пиріг.
2. Посередині столу стояв малиновий пиріг.
3. Данило та Оленка вирішили пекти сливовий пиріг.
4. Не беріть пиріжки брудними руками!
5. Для приготування пирога потрібне борошно.
6. Пиріжник — людина, яка продає чи пече пироги.

Тексти

1. Як приготувати пиріг?

Візьміть пиріжкову дошку та висипте на неї борошно. Зробіть заглиблення в борошні та покладіть цукор, масло, жовтки яєць, сметану, соду. Замісіть тісто для пирога. Розкатайте тісто та покладіть начинку. Помістіть пиріг у духову шафу.

2. Пироги готують із різною начинкою. Для м'ясних пирогів потрібне м'ясо. Овочеві пироги готують із начинкою з овочів. Капустяний пиріг — із капустою, картопляний пиріг — із картоплею, морквяний пиріг — із морквою, гарбузовий пиріг — із гарбуза. Діти люблять вишневі, абрикосові, яблучні пироги.

Завдання. Підпиши пироги: яблучний, вишневий, сливовий, капустяний, смородиновий, малиновий.

Творче завдання. Запиши послідовність дій приготування пирога.

Президент

Лексичне значення

1. *чого*. Виборний голова, керівник установи, організації, товариства тощо.
2. У низці країн — обраний на певний строк глава держави.

Походження слова. Слово *президент* походить від латин. *praesidens*, род. відм. *praesidentis* — той, хто сидить попереду.

Про поняття. Імовірно, президентами в античні часи називали осіб, які керували різними зборами, проте в сучасному розумінні («глава держави») слово *президент* не вживалося аж до XVIII століття. Лише під час підготовки до прийняття Конституції США 1787 року, коли постало питання про найменування нового виборного глави держави, уперше був використаний термін «президент» для позначення такої посадової особи.

Споріднені слова. Президія, президентський, президенство, президенствувати.

Словосполучення. Обрати президента компанії, Президент України, зустріч із президентом, засідання за участю президента, посада президента, бути президентом, виконувати обов'язки президента, президентська влада, президентське крісло.

Речення

1. Першим президентом України обрали Леоніда Кравчука.
2. Президент України — Петро Порошенко.
3. Вчора відбулася зустріч із Президентом України.
4. Вибори Президента України відбудуться наступного року.

Тексти

Президент — виборна посадова особа. Виборна, тому що президента обирають на виборах. Посадова, бо це така робота — бути президентом. Президент формує уряд. Президентіві не можна порушувати закони. Президенту потрібно слідкувати, щоб у державі закони виконувалися, бо він голова держави. В Україні президентом є Петро Порошенко.

Творче завдання. Напиши, чи хотів би ти стати президентом. Поясни свою думку.

Пшениця

Лексичне значення

1. Рослина родини Злакових, із зерна якої виробляють біле борошно, крупу та інші продукти.

2. *лише одн.* Зерна цієї рослини. // Борошно з зерна цієї рослини.

Про поняття. Пшениця — рід однорічних трав'янистих рослин родини Злакових; найважливіша продовольча культура. Серед усіх видів найбільше поширення і значення мають м'яка та тверда пшениці. Їхні посіви перевищують 98% загальної площі пшениці. При цьому на частку м'якої в Україні припадає 90% площі.

Споріднені слова. Пшеничка, пшениченька, пшеничище, пшеничина, пшеничний.

Словосполучення. Золота пшениця, пшеничне колосся, стебло пшениці, пшеничні зерна, м'яка пшениця, жне пшеницю, в'яже сніп пшениці, збирають пшеницю, молотьба пшениці, перевезення пшениці, мішок пшениці, озима пшениця, яра пшениця, п'ять мішечків пшениці, засіяно пшеницею.

Речення

1. У полі достигла пшениця.
2. Навколо села простягнулися золоті поля пшениці.
3. Пшениця — рослина родини Злакових.
4. Яка пшениця, така й паляниця.
5. Родися, пшениченько, на нашому полі!
6. Чи всі пшеничини ти поклав до кишені?
7. Здавна в Україні вирощують пшеницю.

Текст

Пшениця — справжній чемпіон серед рослин. Це найпоширеніша рослина, яку споживають і люди, і свійські тварини. Ви пригадуєте смак пшенички? Пам'ятаєте, як ви їли манну кашу? Манну крупу виготовляють із пшеничного зерна. А тістечка, млинці, вареники, пиріжки — усе з пшеничного борошна. Дякуємо, пшениченько, тобі за смаколики.

Письмо по пам'яті

Пиріжник у пекарні
Пік пшеничні пиріжки,
І пшеничні пампушки,
І пшеничні ватрушки.

Вірш

Сійся жито і пшениця —
Буде діткам паляниця.
Для веселої малечі
Бублик викотився з печі.
І солодкий колобок
Скочить прямо на зубок.
Всього виросте доволі
На широкому нашій полі.
Запеклося сонце в хлібі,
Хто зростив його — спасибі!
В. Крищенко

Загадка

В полі влітку вистигаю,
Я зернят багато маю.
Золотистий та вусатий
Хліб приношу в кожную хату. (*Колос пшениці.*)

Тривога

Лексичне значення

1. Неспокій, збентеження, викликані якимось побоюванням, страхом перед чимось, передчуттям неприємного, небезпечного. // *перев. мн.* Хвилювання, переживання, що порушують душевний спокій.
2. Метушня, шарпанина, переполох.
3. Стан, що вимагає активних дій; загроза, небезпека. // Умовний сигнал, що сповіщає про небезпеку, загрозу або битву, бій.

Походження слова.

Про поняття. Триво́га — негативно забарвлена емоція, що виражає відчуття невизначеності, очікування негативних подій, важковизначені передчуття. На відміну від причин страху, причини тривоги зазвичай не усвідомлюються, але вона запобігає участі людини в потенційно шкідливій поведінці, чи стимулює її до дій із підвищення ймовірності благополучного закінчення подій. Розрізняють тривожність як емоційний стан (ситуативна тривога) і як стійку рису особистості, що проявляється в частих та інтенсивних станах тривоги.

Споріднені слова. Тривожити, тривожитися, тривожний, тривожність, тривожно.

Фразеологізм. *Життєві (земні, людські) тривоги* — турботи, клопоти, хвилювання, що супроводжують життя людини.

Словосполучення. Несподівана тривога, бойова тривога, повітряна тривога, забити тривогу, ударити тривогу, зняти тривогу, підняти тривогу, викликати тривогу, тривожний сигнал, виникла тривога.

Завдання. З'єднай слово *тривога* зі словами, близькими за змістом.

ПЕРЕПОЛОХ	РАДІСТЬ	ПРИЄМНЕ ВІДЧУТТЯ
НЕСПОКІЙ	ЗБЕНТЕЖЕННЯ	ХВИЛЮВАННЯ
ЗАНЕПОКОЄННЯ	ТРИВОГА	СПОКІЙ
ШАРПАНИНА	ПОБОЮВАННЯ	МЕТУШНЯ
		ВЕСЕЛОЩІ
	СТРАХ	ПЕРЕДЧУТТЯ НЕПРИЄМНОГО

Завдання. Склади та запиши словосполучення.

ОГОЛОСИТИ	ТРИВОГУ
ЗАБИТИ	
ПІДНЯТИ	
ЗНЯТИ	
УДАРИЛИ	

НАВЧАЛЬНА	ТРИВОГА
БОЙОВА	
НЕСПОДІВАНА	
БЕЗКІНЕЧНА	
ПОВІТРЯНА	

Завдання. Склади та запиши речення.

1) з будинку, тривоги, пролунав, коли, сигнал, вийди.

2) під час, тривоги, зберігай, навчальної, спокій.

Творче завдання. Розглянь малюнок. Що викликає тривогу в дітей? Напиши.

Завдання. Прочитай вірш. Напиши, які тривоги є у kota.

Зразок. Перша тривога kota _____.

Темнота, темнота!

Три тривоги у kota:

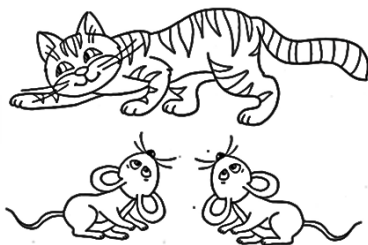
Потрібно всіх мишей зловити,

Потрібно лапки гарно мити,

Потрібно тихо воркотати.

Темноти не налякати.

Г. Чубач

Фермер

Лексичне значення. Орендар або власник ферми.

Про поняття. Ферма — приватне сільськогосподарське підприємство, що займається комерційними поставками сільськогосподарської продукції на ринок. Фермери — категорія підприємців у сільському господарстві.

Фермери — це власники чи орендарі земельних угідь, які ведуть своє господарство сім'єю та/або з використанням найманої робочої сили. Здійснюють виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції на основі використання майна, що знаходяться у них на праві оренди, довічного успадкованого володіння або у власності.

Споріднені слова. Ферма, фермерський, фермерка, фермерство.

Словосполучення. Хазяйновитий фермер, фермерське господарство, купили у фермера, запросили фермера, пішли за фермером, віддали фермеру, фермерське молоко, фермерські продукти.

Речення

1. Фермер посіяв пшеницю на своєму полі.
2. Фермер розводить овець і кіз.
3. Фермерське господарство розташувалося за селом.
4. Вранці фермер виїхав у поле на тракторі.
5. В Україні люди займаються фермерством.

Завдання. Намалюй тварин, які можуть жити на фермі. Напиши, хто живе на фермі, та як ставиться до них фермер.

Зразок. На фермі живе сіренька мишка. Фермер проганяє мишей, тому що вони псують урожай.

Письмо по пам'яті

Фірма ферму будувала,
З ферми все сміття прибрала.
Фірма ферму фарбувала,
Затишно на фермі стало.

Черемха

Лексичне значення. Невелике дерево або кущ із рясними, зібраними в китиці запашними білими квітками й чорними їстівними ягодами. // збірн. Гілочки з суцвіттями цієї рослини. // збірн. Плоди цієї рослини.

Походження слова. Давньоруська — черем'ха.

У пам'ятках давньоруської писемності XV століття трапляється прикметник «черемховий», що дає змогу думати, що було відомо і слово «черемха» (дерево або чагарник із білими запашними квітками).

Про поняття. Черемха або черемуха — деревце, дерево або великий чагарник заввишки 0,6—10 м. Листя прості, довгасто-еліптичні, квітки білі (рідше рожеві) та зібрані в довгі густі пониклі кисті. Плід — куляста чорна кістянка, солодка. М'якоть зрілих плодів зелена, на повітрі набуває темно-фіолетового кольору.

Цвіте в травні — червні. Плоди дозрівають у липні — серпні. Зрілі плоди їдять свіжими, перетерті з цукром, використовують для приготування наливок, настоянок і прохолодних напоїв. Їхнім соком підфарбовують кондитерські вироби, вина. Черемуха має фітонцидні властивості, завдяки чому сприяє оздоровленню атмосфери. Летючі фітонциди черемхи звичайної в перші ж хвилини вбивають мух, комарів, гедзів, мошок. Коли цвіте черемха, завжди живе холод: черемшин холод. Ягоди черемхи використовуються для приготування пирогів, хлібців, компотів, наливок, киселів, настоянок і багатьох інших напоїв, що освіжають. Молоді пагони використовували для плетіння кошиків і крісел. Із них плели навіть закриті кузови для зимових саней.

Споріднені слова. Черемховий.

Словосполучення. Рясна черемха, квіти черемхи, проходили біля черемхи, розпустилися на черемсі, поливати черемху, цвітіння черемухи, уквітчана черемхою, зварити з ягід черемхи, черемховий кисіль, сушена черемха.

Речення

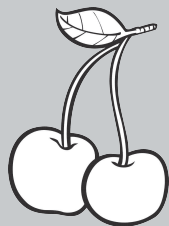
1. Над дорогою ріс кущ черемухи.
2. Ми йшли черемховою алеєю назустріч друзям.
3. Вітер обтрушував черемховий цвіт.
4. Із плодів черемхи варять смачний компот.

Текст

Як черемха мух і комарів убиває

Черемха — це дерево, яке виділяє сильну речовину під назвою *глікозид амігдалін*. Біля черемхи не варто літати комарам. Ця речовина може їх вбити. А для людини квіти черемхи не отруйні, хоч милуватися черемхою краще на свіжому повітрі, щоб у голові не запаморочилося. На черемсі можна побачити птахів і навіть мишей, а мухи не люблять черемху та обминають її.

Черешня

Лексичне значення

1. Плодове дерево роду Слива родини Розових.
2. Соковита ягода, схожа на вишню — плід цього дерева.

Походження слова. Слово походить від латинського *ceresia* (церезія); воно також означало «вишня».

Про поняття. Черешня — рослина роду Слива (*Prunus*) родини Розових (*Rosaceae*). Листя коротко загострене, еліптично-яйцеподібне. Білі квіти у суцвітті. Для якісного врожаю потрібно поруч садити кілька різних сортів і забезпечувати їх комахами-запилювачами: бджолами. Цвіте в квітні — травні і за сприятливих погодних умов може бути гарним медоносом для весняного розвитку бджолиних сімей. Плід — солодка куляста або злегка серцеподібна чорна, жовта або червона кістянка. Плоди черешні мають до 17% цукру та до 1,1% органічних кислот. Дика черешня росте серед іншого в Україні, Молдавії, на Кавказі. Культивують черешню в усіх частинах світу; в Україні найбільше поширена в Південній і Центральній частині.

Споріднені слова. Черешенька, черешнина, черешник, черешневий,

Словосполучення. Зроблений із черешні, посадили черешню, поливали черешеньку, гілля черешні, солодка черешня, миска черешень, ласували черешнями, смакували черешнею, сіли на черешню, пригощав черешнями.

Речення

1. За селом розрісся черешник.
2. У черешневому садку гуділи бджоли.
3. Раптом на гілку черешні сіла ворона.
4. Петрик писав черешневим прутиком на піску своє ім'я.
5. На столі стояв кошик із черешнями.
6. Біля хати росла одна черешнина.

Тексти

1. У давнину в Україні готували черешнянку. Черешнянку варили зі свіжих черешень. Спочатку розварену черешню протирали крізь сито. Потім до черешень додавали борошно з цукром. Черешневу суміш варили та заправляли сметаною. Подавали черешнянку гарячою.

2. Вранці ми пішли в черешневий сад. На черешнях уже поспіли черешеньки. Ми назбирали відро черешень і принесли його додому. Ввечері мама пригостила нас пирогом із черешнею та черешневим компотом.

Завдання. Прочитай вірш. Із виділеними словами склади речення. Дай відповіді на запитання.

Чере-чере-**черешня**,
Біля неї метушня.
Всі ласують ягідками,
Черв'ячки, жучки і мами.

А **черешневий** компот
Попаде і нам у рот.
Біля чого метушня (дерево чи ягідки)?

Із чого зварять компот (дерева чи ягідок)?

Завдання. Допиши слова: черешневий, черешнева, черешневе.

джем

варення

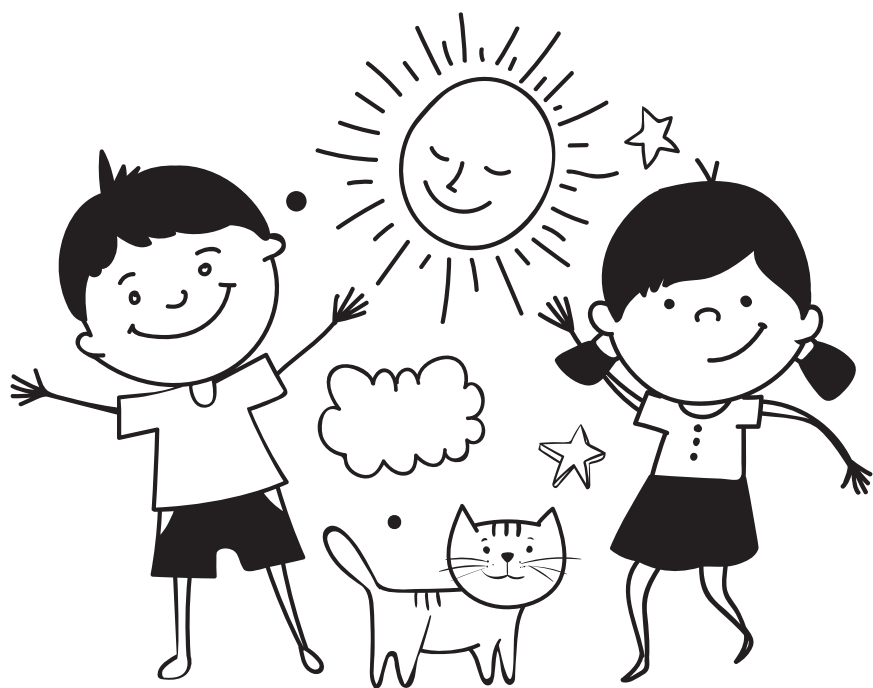

компот

сік

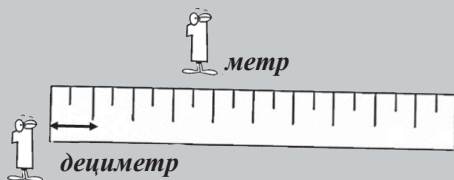
карамель

Одиниці вимірювання

Дециметр

Лексичне значення. Одиниця довжини, яка дорівнює одній десятій долі метра.

Походження слова. Слово *дециметр* утворилося шляхом поєднання двох частин — *деци* і *метр*. Деци (від латин. *decimus* — «десята [частина]») — префікс Міжнародної системи одиниць СІ, що означає множник 10^{-1} (1/10). Найчастіше вживається у поєднанні з назвою *позасистемної* одиниці бел (Б). Децибелом вимірюють гучність звуку та деякі інші відношення. У системі ж частіше за інших використовують дециметр (дм) і кубічний дециметр (дм³), що дорівнює 1 літру. В українській мові префікс *деци-* прийнято вживати лише у цих трьох випадках. Метр (від грец. *μέτρον* — міра, розмір) — одиниця довжини в системі СІ та інших метричних системах одиниць. Скорочено метр позначається малою літерою *м*. За означенням, прийнятим Резолюцією 1 XVII Генеральної конференції з мір і ваг 1983 року 1 метр дорівнює довжині шляху, який проходить у вакуумі світло за 1/299 792 458 частину секунди. Метр — одна із семи основних одиниць Міжнародної системи. Через нього визначаються багато похідних одиниць.

Про поняття. Дециметр (дм) — одиниця виміру довжини в Міжнародній системі одиниць (СІ), що дорівнює 1/10 метра. Позначення: в Україні — «дм», міжнародне — «dm». Рівняється: 1 дм = 0,1 м = 10 см = 100 мм.

Споріднені слова. Дециметровий.

Речення

1. Анюта накреслила відрізок завдовжки один дециметр.
2. Ширина столу — п'ять дециметрів.
3. Довжина клумби становила двадцять дециметрів.
4. Площа ділянки дорівнювала тридцяти квадратним дециметрам.

Завдання. Запиши довжину тіла і хвоста кожної тварини словами.

Творче завдання. Уяви, що твій зріст становить один дециметр. Напиши, як зміниться твоє життя.

Заєць-русак

довжина тіла — 6 дм
довжина хвоста — 1 дм 2 см

Білка

довжина тіла — 2 дм 6 см
довжина хвоста — 2 дм

Ховрах крапчастий

довжина тіла — 2 дм
довжина хвоста — 3 см

Бобер

довжина тіла — 12 дм
довжина хвоста — 3 дм

Сантиметр

Лексичне значення. Одиниця виміру довжини, що дорівнює одній сотій метра.

Походження слова. Слово *сантиметр* утворилося шляхом поєднання двох частин *санти* і *метр*. Санти- — префікс системи СІ, що означає множник 10^{-2} .

Префікс затверджено 1795 року. Походить від латинського слова *centum* — *сто*. Позначається рядковою буквою *с* (в українській мові) або латинською буквою *с*, наприклад: 1 сантиметр — 1 см або 1 cm. В українській мові використовується лише для позначення сотої частки метра — *сантиметр*.

Про поняття. У шкільній практиці для пояснення величини сантиметра використовують такі підручні «приблизні еталони», як дві клітинки зошита або ширину великого пальця руки.

Споріднені слова. Сантиметровий.

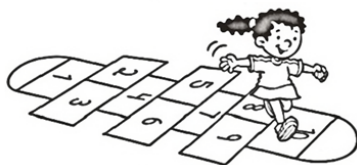
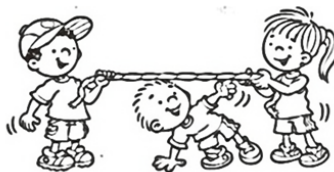
Словосполучення. Сантиметрова стрічка, блокнот завдовжки дев'ять сантиметрів, лінійка завширшки шість сантиметрів, стіл заввишки шістдесят сантиметрів.

Тексти

1. Найменша в світі пташка — колібри-бджілка. Довжина її тіла п'ять сантиметрів. Найменше звірятко — бурозубка. Довжина її тіла без хвостика — три сантиметри. Найменша змія належить до родини вузькоротих. Її довжина — десять сантиметрів. Найменша черепашка — пенсильванська. Її довжина — дванадцять сантиметрів.

2. Найбільша друкована книжка в світі, згідно з даними Книги рекордів Гіннеса, «Гігантська візуальна одиссея по королівству Бутан». Розмір її сторінки — сто п'ятдесят два на двісті тринадцять сантиметрів. Маса книжки, що складається зі ста дванадцяти сторінок, дорівнює майже шістдесяті кілограмам. Сьогодні створено всього одинадцять її примірників.

Творче завдання. Уяви, що ти опинився в країні, де зріст жителів — один сантиметр. Як виглядає ця країна? Чи зручно тобі буде жити в ній? Чому?

Сантиметр — дециметр — метр

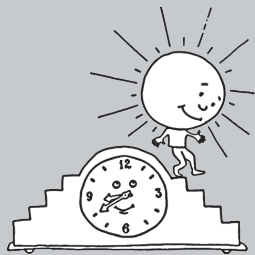
Попрацюйте в групах!

Пограй в ігри та запиши їх результати в сантиметрах і дециметрах.

На скільки дециметрів потрібно підняти мотузку, щоб було зручно пролізти під нею? Напиши список учнів і вкажи у дециметрах їхні результати.

Якої довжини і ширини повинні бути «класики»? Якого розміру кожна клітинка в «класиках»? На яку відстань стрибають учні твого класу з клітинки в клітинку? Напиши список учнів та їхні результати.

Якої висоти башту з кубиків ви можете побудувати, щоб вона не впала? Виміряй її висоту та запиши у дециметрах і сантиметрах. Напиши список учнів та їхні результати.

Секунда

Лексичне значення

1. Одиниця виміру часу, що дорівнює $1/60$ хвилини. // Дуже короткий проміжок часу; мить.
2. Одиниця вимірювання кутів і дуг, яка дорівнює $1/3600$ градуса і позначається двома скісними рисками (²) зверху цифри справа.
3. муз. Другий ступінь у діатонічній гамі. // Інтервал між двома сусідніми звуками в діатонічній гамі.
4. муз. Інструмент в оркестрі, що веде другу партію; втора.

Про поняття. Назва *секунда* латиною означає «друга» і походить з означення кутової секунди. Вважається, що винайшли секунду шумери у Месопотамії. Вони користувалися шістдесятковою системою числення, від якої до нас дійшли «дюжина» і «градус». Шумери ділили коло на 360 частин, а найдрібнішу частину свого кола вони назвали «геш». Це слово у них означало одиницю будь-чого (одна людина (чоловік) — геш, одиниця часу — геш). Стародавні греки також не могли міряти точніше хвилин. Римляни перейняли у греків (а ті у шумерів) поділ кола спочатку на 60, а потім ще на 60 частин. Це перше зменшення отримало назву «частина мала перша» (латин. *pars minuta prim* — хвилина), а друге — «частина дрібна друга» (латин. *pars minuta secunda* — секунда). Тодішні годинники, гномони та інші інструменти секунд міряти не могли, тому вчені міркували про них лише теоретично. До середини XV століття склалася загальна думка, що добу слід ділити на 24 години, годину — на 60 хвилин, а хвилину — на 60 секунд. У 1965 році на XII Генеральній конференції з мір та ваг, а також Міжнародним комітетом з мір та ваг було тимчасово прийнято визначення секунди, засноване на атомному стандарті частоти. У декларації Міжнародного комітету з мір та ваг було сказано, що еталон секунди — перехід між надтонкими рівнями $F = 4, M = 0$ та $F = 3, M = 0$ основного стану $2S_{1/2}$ атома цезію-133, не збуреного зовнішніми полями, і що частоті цього переходу приписується значення 9 192 631 770 герц.

Споріднені слова. Секундочка, секундний, секундомір.

Фразеологізми

В одну секунду — дуже швидко; миттєво.

Із секунди на секунду — найближчим часом, ось-ось.

У цю секунду — відразу, зараз же.

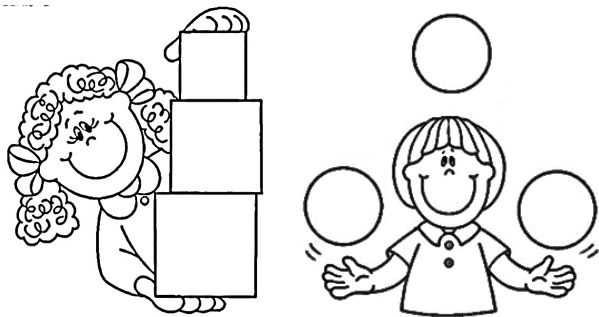
Словосполучення. П'ять секунд, дев'ять секунд, кілька секунд, вимірював секунди, стояли якусь секунду, змінилося в одну секунду, чекали із секунди на секунду, секундна стрілка, секундна пауза, малювали протягом секунди, відбувається протягом секунди, вимірював секунди секундоміром.

Речення

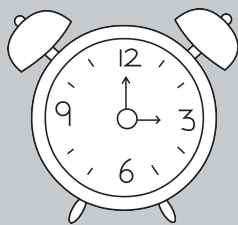
1. В одній хвилині рівно шістдесят секунд.
2. Біг на сто метрів вимірюються у секундах.
3. Олексій пробіг сто метрів за десять секунд.
4. Солдати виконують військову команду «Підйом!» за 45 секунд.
5. Світло, відбите від Місяця, досягає Землі за півтори секунди.
6. Секундна стрілка показує секунди на годиннику.
7. Минали секунди, на уроці панувала тиша.

Текст

Для вимірювання часу використовують секундоміри. Секундомір — це прилад для вимірювання часу з точністю до десятої частки секунди. Секундоміри бувають механічні та електронні.

Завдання. Розглянь малюнки. Склади речення про те, що можуть зробити діти за одну секунду. Склади речення про те, за скільки секунд дівчинка побудує башту з кубиків, а хлопчик зможе утримувати кульки в повітрі. Перевір свої припущення.

Хвилина

Лексичне значення. Одиниця виміру часу, що дорівнює $1/60$ години, або 60 секунд. // Тривалість, що визначається цією одиницею виміру.

Про поняття. Хвилина (міжнародне позначення: min) — одиниця виміру часу, тривалість, що визначається цією одиницею виміру. Позначення: українське *хв*, міжнародне *min*. $1 \text{ хв} = 60 \text{ с} = 1/60 \text{ год} = 1/1440 \text{ доби}$.

Споріднені слова. Хвилинка, хвилинний, хвилиnnість, хвилинонька, хвилиночка.

Фразеологізм. *Кожна хвилина дорога* — напружена пора в якій-небудь роботі.

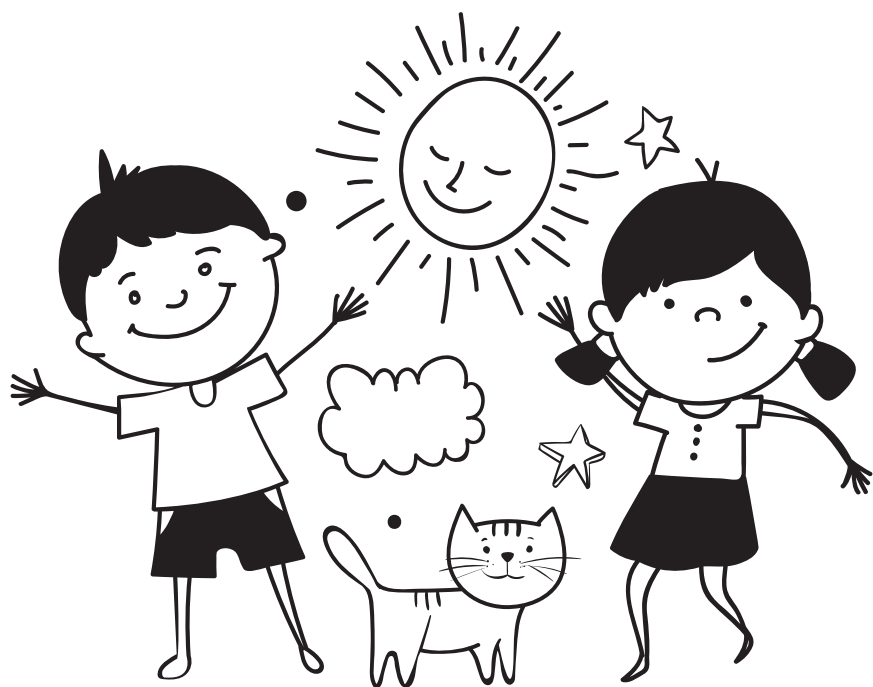
Словосполучення. У першу хвилину, за дві хвилини, п'ять хвилин, шістнадцять хвилин, дивися хвилинку, почекай хвилинку, на хвилинку заскочити, заждіть хвилинку, не було і хвилини, одну хвилину, після хвилинного роздуму, у рішучу хвилину, вільна (зайва) хвилина, кожною хвилиною, перемовчати хвилину, спокійної хвилини, хвилину уваги.

Речення

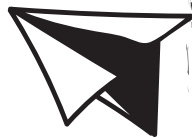
1. На світанку дев'ятого січня о десятій годині тридцять хвилин почалася артилерійська канонада і тривала дві години.
2. На другій станції, де потяг стоїть 12 хвилин, зішли ми на вокзал.
3. Кілька хвилин було тихо.
4. За хвилину-дві з'явилися заспана покоївка та куховарка.
5. У 1550 році з'являється хвилинна стрілка годинника, а у 1760 — секундна стрілка.

Завдання. Запиши, котра година за зразком.

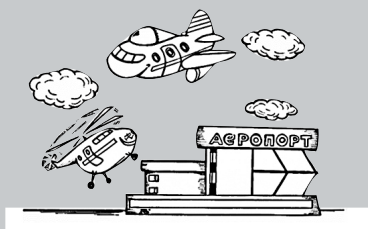
09.12 — Дев'ять годин, дванадцять хвилин. Дванадцять хвилин по дев'ятій. Дванадцять хвилин на десяту	10.05 — _____ _____ _____
09.45 — Дев'ять годин, дванадцять хвилин. За п'ятнадцять хвилин десята. П'ятнадцять хвилин до десятої	10.45 — _____ _____ _____

4-й КЛАС

Аеропорт

Лексичне значення. Аеропорт — комплекс інженерних споруд, призначений для прийому, відправлення та технічного забезпечення повітряного транспорту, а також обслуговування пасажирів і вантажу.

Про поняття. Аеропорт — авіатранспортне підприємство, до якого належить аеродром, аеровокзал, ангари, системи керування повітряним рухом, радіонавігації і посадки літальних апаратів. Аеропортний комплекс повинен мати хоча б одну злітно-посадкову смугу — ґрунтову, тверду, або водну поверхню для зльоту та посадки літаків, або вертолітний майданчик.

Походження слова. Слово *аеропорт* утворилося від фр. *aéroport*, що, зокрема, пішло від грец. *ἀέριος* — повітряний та лат. *portus* — гавань, пристань.

Під час додавання до іменників префіксоїда **аеро**, що означає «повітряний», утворюються іменники зі значенням *належить до повітря, літальних апаратів, авіації*: сани → аеросани; вокзал → аеровокзал; зйомка → аерозйомка; динаміка → аеродинаміка.

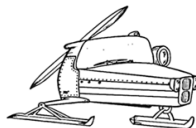
Завдання. Утвори та запиши слова. З'єднай малюнки й утворені слова. Зі словами, до яких немає малюнка, склади речення.

аероплан

аеростат

аеросани

аерофото

Словосполучення

1. Зайти в аеропóрт, доїхати до аеропóрту, чекати в аеропóрту, знаходитися за аеропóртом, зустрічати в аеропóртї.
2. Відвідують аеропортї, країна без аеропортів, передають аеропортám, мандрують аеропортáми, працюють в аеропортáх.
3. Аеропóртовий контроль, аеропóртова зала чекання, аеропóртове повідомлення, аеропóртові правила.

Тексти

1. Найбільший аеропорт Європи — Хітроу. Аеропорт знаходиться недалеко від Лондона. Щорічно сімдесят мільйонів людей користується аеропортом.

2. Найбільший аеропорт України — «Бориспіль». Аеропорт побудували біля столиці України. В аеропорту дві злітно-посадкові смуги.

Творче списування. Заміни слова так, щоб заголовок тексту відповідав його змісту.

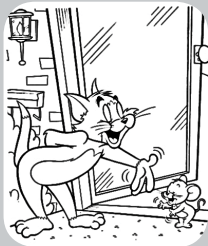
В аеропорту

Уранці ми поїхали на вокзал. На вокзалі було багато людей. З вокзалу всі збиралися їхати швидкісними потягами. Ми розмістилися в залі чекання на вокзалі. Там була вокзальна кав'ярня. Мені купили сік.

Творче завдання. Придумай, яким би міг бути солодкий аеропорт. Опиши його.

Письмо по пам'яті

Аеропорт, аеропорт,
Потрібен вам паспорт,
Бо не візьмуть на борт,
І вдома залишиться їсти свій торт.

Будь ласка

Лексичне значення. Чемне звертання під час прохання або згоди на що-небудь. Ласка — доброзичливе, привітне ставлення до кого-небудь.

Походження слова. *Будь ласка* утворено від фрази «будьте ласкаві».

Правопис. Усталене словосполучення (фразема) «будь ласка» в українській мові пишеться окремо і без дефіса та виділяється з обох боків комами. *Будь ласка* — вставне словосполучення. Вставні словосполучення — це сполучення слів, за допомогою яких мовець виражає своє ставлення до повідомлюваного. Ті, які виражають увічливість або використовуються для пожвавлення бесіди (*майте на увазі, будь ласка, даруйте на слові, між нами кажучи*). На письмі вставні словосполучення виділяються комами. Інтонація і значення, яких вставні слова набувають у складі речення, допомагають відрізнити їх від невставних.

Речення.

1. Мамо, будь ласка, звари борщ.
2. Бабусю, будь ласка, спечи пироги.
3. Татусю, будь ласка, відремонтуй іграшку.
4. Дідусю, будь ласка, розкажи казку.

Текст

Усі ввічливі люди знають слово *будь ласка*. *Будь ласка* говорять, коли просять виконати прохання. *Будь ласка* вимовляють після слова *дякую*.

Завдання. Запиши речення, змінивши слова так, щоб той, хто говорить, навчився виконувати роботу самостійно.

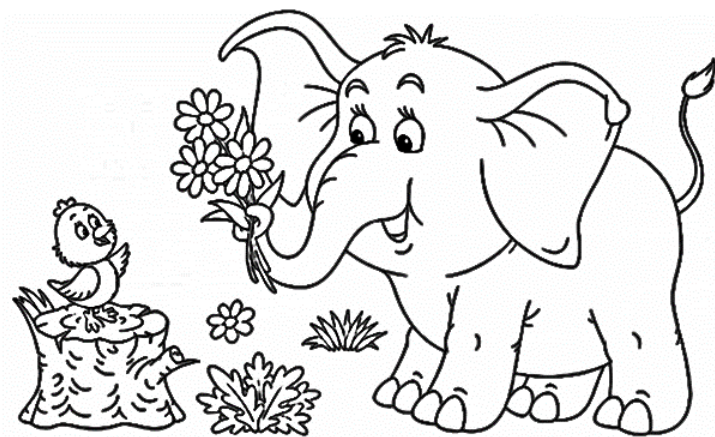
Зразок. Марино, будь ласка, зателефонуй мамі. — Марино, будь ласка, дай номер телефону, а я зателефоную.

Петрику, будь ласка, дай списати задачу. Ганно, будь ласка, дай переписати домашню вправу. Сергію, будь ласка, почергуй за мене. Іване, будь ласка, віддай свій піріжок. Який я ввічливий!

Завдання. З'єднай слова. Запиши спонукальні речення.

ПРИНЕСИ	, БУДЬ ЛАСКА ,	ПІДЛОГУ
ВІДЧИНИ		ЗОШИТ
РОЗГОРНИ		КНИГУ
ПОЛИЙ		ПІДЛОГУ
ПІДМЕТИ		КВІТКУ

Завдання. Прочитай речення. Підкресли т речення, яким можна підписати малюнок.

- Візьми, будь ласка, квіти!
- Бери квіти негайно!
- Швидко узяв квіти!
- Вітаю з днем народження!
- Прийми, будь ласка, квіти у дарунок!
- Будь ласка, потримай букет!

Завдання. Склади та запиши речення за схемами.

Схема 1

БУДЬ ЛАСКА,

ПРИНЕСИ
РОЗВ'ЯЖИ
ПРИГОТУЙ
НАПИШИ
ПРОЧИТАЙ

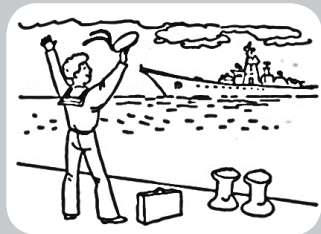
Схема 2

ЗВАРИ _____
НАКЛЕЙ _____
ПОСАДИ _____
ВИКОПАЙ _____
ЗБЕРИ _____
СПЕЧИ _____

, БУДЬ ЛАСКА

Творче завдання. Уяви, що всі люди забули слово *будь ласка*.
Напиши, як би вони спілкувалися.

До побачення

Лексичне значення. Усталена формула прощання.

Побачення — зустріч двох або кількох осіб (звичайно за домовленістю).

Споріднені слова. Побачення, побачити.

Словосполучення

1. До скорого побачення, до швидкого побачення, до приємного побачення, до наступного побачення.

2. Дякую, будь ласка, до побачення, добрий ранок, вибачте, добрий вечір.

Текст

«До побачення» в різних країнах

Традиції прощання в різних країнах світу відрізняються. У Європі, коли говорять «до побачення», люди потискають руки одне одному. В Україні таким жестом частіше користуються чоловіки.

У Європі та Америці, коли говорять «до побачення», також махають піднятою вгору долонею.

У Латинській Америці при слові «до побачення» махають долонею так, як ми це робимо, коли кличемо кого-небудь до себе.

В Італії, коли ви скажете «до побачення», вас легенько «тріснуть» по спині.

Але у будь-якій країні можна усміхатися, під час вимовлення «добрий день» чи «до побачення». Це найкращий спосіб мати багато друзів!

Творче списування. Заміни усі слова ввічливості на слово *до побачення*.

Я люблю зустрічатися з друзями. Коли ми прощаємося, я кажу: «Добрий ранок».

Коли мені потрібно йти додому, я вимовляю: «Будь ласка». Коли потрібно повертатися назад, я говорю: «Смачного».

Завдання. Запиши, як потрібно прощатися з рідними та близькими.
Користуйся словами з довідки.

До побачен~~ня~~я, брате!

До _____ !

_____ !

_____ !

_____ !

_____ !

МАМО

ТАТО

БАБУСЮ

ДІДУСЮ

СЕСТРИЧКО

БРАТИКУ

ТІТКО

ДЯДЬКУ

Творче завдання. Уяви, що хлопчик чи дівчинка випили чарівне зілля і замість слова *до побачення* говорили *добрий день*. У які кумедні ситуації вони б потрапили?

Гардероб

Лексичне значення

1. Шафа для одягу.
2. Приміщення в громадському будинку, де зберігається верхній одяг; роздягальня.
3. *переносне*. Увесь одяг однієї людини.

Походження слова

Слово «гардероб» запозичене з французької, де слово *garde-robe* утворене від *garde* («зберігай») та *robe* («сукня», «плаття»). Англійське *wardrobe* — це калька французького слова — від *ward* («охороняй») та *robe* («сукня», «плаття», «одяг»).

Слово «шифоньер», «шифоньерка» походить від французького *chiffonnière* («ганчірниця», «лахмітниця», «тандитниця»), утвореного від *chiffon* («ганчірка»). Дослівно — «шафа для ганчір'я». Поширення цього слова може бути пов'язане з його суголосністю зі словом шифон, який в українській мові має інше значення — «вид тонкої дорогої тканини».

Споріднені слова. Гардеробний, гардеробна.

Текст

Про гардероб

Зазвичай у гардеробі розташовуються кілька штанг, на яких розміщується одяг на вішалках. Також у гардеробі є полиці для одягу. Зручно користуватися гардеробом, у якому є шухляди для зберігання краваток, поясів. На дверцятах гардеробу часто встановлюють дзеркало.

Словниковий розподільний диктант. Запишіть словосполучення у три стовпчики, розподіляючи їх за значенням.

Зверніть увагу! Деякі словосполучення можна записати у два або три стовпчики.

гардероб як шафа	гардероб як роздягальня	гардероб як весь одяг
------------------	-------------------------	-----------------------

Дерев'яний гардероб, курортний гардероб, вузький гардероб, вечірній гардероб, широкий гардероб, зручний гардероб, дитячий гардероб, старий гардероб, гардероб на першому поверсі, театральний гардероб, гардероб у музеї, полиці в гардеробі, діставати з гардероба, жетон із гардероба, гардеробна кімната.

Вибіркове списування. Випиши речення, у яких потрібно малюнки замінити словами.

Про шафу

Шафа — вид меблів, призначений для зберігання речей.

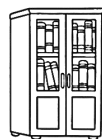
У давнину люди зберігали речі у _____
Перші шафи з'явилися у часи лицарів (Середньовіччя).

_____ відрізнялася від сучасної шафи та була схожа на довгу скриню з полицками. Крім одягу в шафах зберігали інші речі. Згодом для них з'явилися різні шафи.

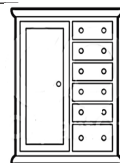
зберігають у _____

зберігають у _____

зберігають у _____

скриня

давня шафа

книжкова шафа

буфет

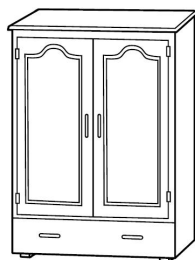
гардероб

Завдання. Учителька попросила дітей записати визначення поняття *гардероб*. Хто з дітей дав правильне визначення поняття? Чому всі визначення різні?

Миколка: У моїй кімнаті є гардероб, тому гардероб — це шафа для одягу.

Марійка: Ми з мамою ходили в театр, де пальто здавали в гардероб. Отже, гардероб — приміщення в установі, театрі, де зберігається верхній одяг, тобто роздягальня.

Анюта: А я з мамою ходжу по крамницях, купую новий одяг, щоб оновити гардероб. Я думаю, що гардероб — це весь одяг однієї людини.

Завдання. Установи зв'язок між поняттями. Вибери потрібне поняття з дужок і підкресли:

- а) чашка — посуд; гардероб — (дерево, меблі, стілець, одяг);
- б) фартух — тканина; гардероб — (одяг, кімната, поличка, дерево);
- в) портрет — художник; гардероб — (механік, столяр, деревина, шухлядка);
- г) стілець — сидіти; гардероб — (спати, спілкуватися, зберігати, прикрашати);
- д) гардероб — іменник, гардеробний — (дієслово, прикметник, займенник).

Творче завдання. Опиши гардероб казкової принцеси чи лицаря. Як би він виглядав? Що б у ньому зберігалось?

Держава

Лексичне значення. Особлива форма організації суспільства з визначеною територією, економікою, політичною владою.

Про поняття. Кожна держава має свою територію та кордони, які можуть розширюватися, проводить власну незалежну внутрішню і зовнішню політику на світовій політичній арені, має міжнародне визнання та державну символіку: герб, прапор і гімн. Держава — формальний інститут, який є формою організації політичної спільноти під управлінням уряду; суб'єкт політики, ядро політичної системи.

Суверенна держава — це тип держави, який характеризується суверенітетом, незалежністю і самостійністю в зовнішніх і внутрішніх справах.

Походження слова. Спочатку слово *держава* означало область, яку володар тримає під своєю владою, у своїх руках; недарма «державою» іменувався і символ царської влади — золота куля, який цар на урочистих церемоніях тримав у руці. Пізніше державою стали називати незалежні самостійні країни.

Правопис. Із великої букви пишуться назви найвищих вітчизняних і міжнародних організацій та деяких найвищих посад, почесних звань: Президент України, Голова Верховної Ради України, Посол України, Президент Академії наук України, Прем'єр-міністр України, Організація Об'єднаних Націй; у назвах історичних подій, державних свят (постів): День знань, День Незалежності України, Свято рідної мови, Великдень, Різдво, Благовіщення, Івана Купала тощо.

Споріднені слова. Державний, державність, державець.

Словосполучення. Незалежна держава, державні символи, українська державність, могутня держава, державний кордон, державні документи.

Речення

1. Згідно з Конституцією України Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

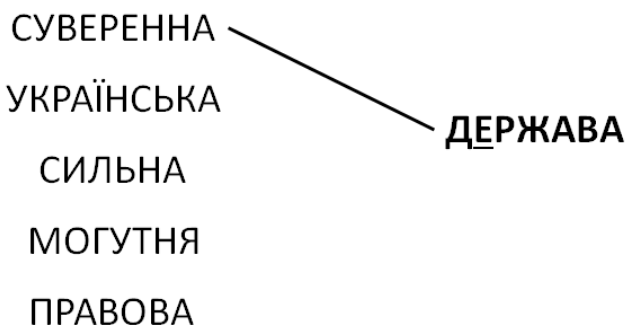
2. Державний Прапор України — стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього та жовтого кольорів.

3. Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба. Державний Герб України — тризуб.

Текст

Текст Державний Гімн України — один із головних державних символів України. Державним гімном є пісня «Ще не вмерли України і слава, і воля» на слова Павла Чубинського, музику Михайла Вербицького.

Завдання. Склади та запиши словосполучення, користуючись схемою.

Творче завдання. Уяви, що ти правитель казкової держави. Як ти її назвеш? Хто в ній житиме? Які закони існуватимуть у цій державі?

Дисципліна

Лексичне значення

1. Твердо встановлений порядок, дотримання якого є обов'язковим для всіх членів певного колективу.
2. Витриманість, звичка до суворого порядку.
3. Галузь наукового знання, навчальний предмет.

Про поняття. Дисципліна (від лат. *disciplina*) — певний порядок поведінки людей, що відповідає нормам права та моралі, що склалися в суспільстві, або вимогам якої-небудь організації. У суспільстві завжди існує загальнообов'язкова **дисципліна** і **спеціальна дисципліна** — обов'язкова лише для членів певної організації (трудова, партійна, військова тощо). У цьому сенсі говорять про шкільну дисципліну, трудову дисципліну, військову дисципліну тощо. Існує також поняття *самодисципліна* — контроль власної поведінки, виховання в собі сили волі. Дисципліна підтримується за допомогою покарань за її порушення і заохочень за її дотримання.

Дисциплінована людина має внутрішню потребу слідувати прийнятим нормам поведінки і в разі їх недотримання відчуває розкаяння совісті, провину тощо.

Споріднені слова. Дисциплінованість, дисциплінований, дисциплінарний, дисциплінувати, дисциплінуватися, дисципліновано.

Словосполучення. Працювати дисципліновано, не порушувати дисципліну, додержуватися дисципліни, вивчати спеціальні дисципліни, дисципліна праці, дисциплінарне покарання, без дисциплінованого учня, вимоги дисципліни, тверда дисципліна, уміння дотримуватися дисципліни.

Речення

1. Потрібно привчатися до дисципліни змалку.
2. Кожний учень прагне бути зразком дисциплінованості.
3. У школі вивчають різні навчальні дисципліни. Моя найулюбленіша дисципліна — українська мова.

Завдання. Розглянь малюнок. Хто порушує порядок? Чому? Кого назвати дисциплінованим? Склади текст за малюнком, із використанням слова *дисципліна*.

Творче завдання. Уяви, що в школі оголосили день без дисципліни. Опиши цей день.

Інженер

Лексичне значення. Фахівець у якій-небудь галузі техніки з вищою технічною освітою.

Походження слова. Слово *інженер* прийшло з латинської мови від *ingenium*, що означало «розум», «обдарованість», «винахідливість». Спочатку слово потрапило у французьку (*ingenieur*) та німецьку (*ingenieur*) мови. А потім — в українську.

Спершу словом *інженер* називали осіб, які управляли військовими машинами. Пізніше стали називати будівельників мостів і доріг, а потім спеціалістів у галузі різного виробництва.

Про поняття. Інженер — особа, що професійно займається інженерією, тобто на основі поєднання прикладних наукових знань, математики та винахідництва знаходить нові рішення технічних проблем. Зміст творчості інженерів дає вагомі підстави визнавати інженерів «відповідальних» за науково-технічний прогрес, за «технологічний добробут» людства.

Існують різні інженерні професії.

Інженери-механіки створюють і вдосконалюють обладнання та машини. Інженер-конструктор — спеціаліст у сфері розробки ескізних, технічних і робочих проектів, проведення технічних розрахунків за проектами, аналізу ефективності проєктованих конструкцій тощо. Інженер-енергетик може займатися розробкою, виробництвом або експлуатацією систем, призначених для теплового або електричного забезпечення.

Споріднені слова. Інженерний, інженерський, інженерія, інженерка, інженерство.

Словосполучення. Досвідчений інженер, молода інженерка, інженерський диплом, мріє про інженерство, інженерна справа, інженерна спеціальність, став інженером, представники інженерства.

Речення

1. До виконання нового проекту залучили досвідченого інженера.
2. Інженер сконструював сучасний міст.
3. Ти — інженер. Будуєш пасажирські літаки.
4. В енциклопедії розмістили зображення відомих інженерних споруд.
5. Ластівки завжди дивують нас своїми інженерними уміннями. Птахи-інженери так зліплять гніздо, що воно втримається і на жмутті проводів та не впаде.

Завдання. Склади та запиши речення, користуючись поданими словами.

ІНЖЕНЕР

МЕХАНІК

КОНСТРУКТОР

БУДІВЕЛЬНИК

ЕНЕРГЕТИК

ПРОЕКТУЄ

БУДІВЛІ

МАШИНИ

ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ

ОБЛАДНАННЯ

Завдання. Установи зв'язок між поняттями. Вибери потрібне поняття з дужок і підкресли:

- а) лікар — лікус; інженер — (вчить, читає, конструює, ремонтує);
- б) аптекар — ліки; інженер — (креслення, проект, борщ, стілець);
- в) учитель — школа; інженер — (лікарня, магазин, пошта, завод).

Творче завдання. Уяви себе інженером. Накресли модель неіснуючого предмета для побуту.

Механік

Лексичне значення

1. Фахівець із механіки. Той, хто займається питаннями механіки
2. Той, хто стежить за роботою машин і механізмів, лагодить їх.
3. Той, хто управляє роботою деяких машин і механізмів, веде машину.

Походження слова. Слово *механік* похідне від слова *механіка*.

Механіка (від грец. *μηχανική, techane* — знаряддя, споруда) — наука про механічний рух тіл і про взаємодію, що виникає при цьому між тілами. Належить до природничих наук. Також це розділ фізики, який вивчає закон механічного руху та механічної взаємодії.

Слово *механіка* походить від того самого кореня, що й *машина* у значенні *машина*. В українську мову прийшло із західноєвропейських мов.

Споріднені слова. Механік, механіка, механічний, механізм, механізація, механізований.

Словосполучення. Досвідчений механік, інструменти для механіка механічний завод, механічний коледж, відремонтована механіком, віддали механіку ключ, чекаю на механіка, складний механізм, комбінезон механіка.

Речення

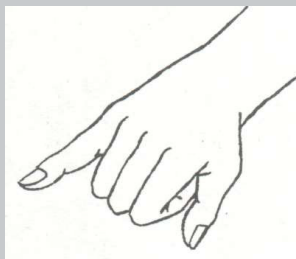
1. Борт-механік перевіряє літаки перед польотом.
2. Шеф-механік налаштовує гоночні автомобілі перед стартом гонок.
3. Інженер-механік налаштовує обладнання на заводі.
4. Мій брат працює на заводі механіком.
5. Механікам доручили відремонтувати автомобіль.

Текст

Я хочу працювати механіком. Механік — складна та відповідальна професія. Від механіка залежить робота механізмів. Механіки лагодять автомобілі та літаки, трамваї та верстаки. Без механіків не могли би працювати жодний завод, фабрика, транспорт. Механіку потрібно постійно вчитися, тому що техніка стає складнішою, а її потрібно ремонтувати.

Творче завдання. Уяви, що зламалася машина, а механік відсутній. Напиши, що ти робитимеш?

Мізинець

Лексичне значення. П'ятий, найкоротший палець на руці або нозі.

Походження слова. Слово мізинець походить від давньоруського *мѣзиный* — «маленький», «молодший».

Про поняття. Кожен із п'яти пальців руки має свою назву.

Великий — внутрішній палець кисті. Його ще наші предки називали *палох, пучак, бецман*. У Стародавньому Римі, під час змагань гладіаторів, великий палець вирішував долю переможеного: піднятий угору — помилування, опущений додолу — страта.

Другий палець — вказівний (вказівець). Ним користуємося, коли потрібно вказати на щось чи на когось. У давні часи його називали *перст* — «одинокий» (про самотню людину так і кажуть: один (одна), як перст). Погрожують комусь саме вказівним пальцем. Притулений до вуст він означає мовчання.

Середній палець — найдовший на руці й розміщений посередині.

Безіменний (підмізинний, примізинний) — це палець перед мізинцем. Або ж *обручковий, перстеновий*, бо саме на нього дівчина одягала обручку, коли йшла під вінець. У давнину існувало повір'я, що від безіменного пальця лівої руки йде вена прямисінько до серця. Тому єгиптяни та римляни носили обручку на лівій руці. А в східній медицині підмізинним пальцем розмішували ліки.

Мізинець (мізинок) — п'ятий, найкоротший палець на руці або нозі. У давнину це був символ мізерності, малої кількості. Тому вислови «з мізинець»,

«на мізинець» указують на малий розмір когось, чогось, малу частину чогось. А про чиюсь нікчемність кажуть, що той «мізинного не вартий». Мізинець, особливо лівий (ближчий до серця), вважають провідником у внутрішній світ людини. Якщо мали намір дізнатися про когось усю правду, брали сонного за мізинець лівої руки і запитували все, що хотіли. Саме за нього радять пробуджувати сновид.

Мізинний палець відіграє чималу роль у весільних обрядах. Наприклад, на заручинах із нього злизували мед. У старовину на дівочий мізинок надівали перстень як символ любовної присяги.

Споріднені слова. Мізинчик, мізинний.

Фразеологізми

З мізинець — дуже малий.

Мізинця [чийого] не вартий — недостойний кого-небудь, нікчемний порівняно з іншим.

На мізинець — мала доля, частина чого-небудь.

Словосполучення. Маленький мізинець, вдарився мізинцем, малювали мізинцем, обручка на мізинці, мізинний палець, мізинець на руці, мізинець на нозі, показала мізинчик.

Речення

1. Українець Валентин Бублик із Макіївки підняв мізинцем гирю у тридцять два кілограми двадцять один раз за хвилину.
2. Нові черевики були м'які і не натерли мізинчики на ногах.
3. У давнину наймолодшу доньку в родині називали мізинкою.

Завдання. Підпиши пальці на руках.

ВЕЛИКИЙ ПАЛЕЦЬ
УКАЗІВНИЙ ПАЛЕЦЬ
СЕРЕДНІЙ ПАЛЕЦЬ
ПІДМІЗИННИЙ ПАЛЕЦЬ
МІЗИНЕЦЬ

Списування із завданням. Спиши текст. Напиши біля малюнків назву країни, у якій рахують таким способом.

Як рахують на пальцях рук?

Українці розпочинають рахунок, згинаючи спочатку мізинець, потім — підмізинний палець і далі по черзі. А японці починають рахувати, загинаючи спочатку великий палець. В американців прийнято почати рахунок із кулака. А потім не загинати пальці, а відгинати їх.

Творче завдання. Уяви, що на руці лише чотири пальці, без мізинця. Що було б зручно робити рукою, а що — ні?

Океан

Лексичне значення

1. Водний простір, що вкриває більшу частину земної кулі й поділяє суходіл на материки та острови.
2. Одна з чотирьох основних складових частин водного простору земної кулі, що розділяє материки.
3. Щось безмежне, неосяжне.

Походження слова. Давньоруська назва — море-окіян або окіян-море. Назва, ймовірно, походить від латинської назви *oceanus* або від аналогічної грецької.

Про поняття. Світовий океан — неперервна водна оболонка Землі, яка оточена материками та островами. Океан — частина Світового океану, яка розміщена між материками, має великі розміри, самостійну циркуляцію вод і атмосфери та особливий гідрологічний режим. Море — це частина океану, яка має відмінності у властивостях води; відрізняється течіями, живими організмами і, зазвичай, відокремлене півостровами, островами або підняттями дна океану — це частина океану, яка більш-менш відокремлена від нього ділянками суходолу, групами островів або підвищеннями дна.

Споріднені слова. Океанічний, океанний, океанський, океанавт, океанарій, океанаріум, океанограф, океанографічний, океанологія.

Фразеологізм

Повітряний (п'ятий, голубий тощо) океан — повітряний простір навколо землі; атмосфера.

Словосполучення

1. У глибинах океану, океанський лайнер, відвідали океанаріум, океанічна течія, океанське дно, океанічні острови, затонули в океані, океанський простір, пливли в океані.
2. Тихий океан, Атлантичний океан, Індійський океан, Північний Льодовитий океан.

Речення

1. Тихий океан — найбільший із океанів.
2. Атлантичний океан назвали на честь вигаданої країни Атлантиди.
3. В Індійському океані є Кокосові острови.
4. Північний Льодовитий океан — найменший та найхолодніший із океанів.
5. Океанавт — дослідник, який спостерігає під водою за життям океану.

Тексти

1. Вчора ми відвідали океанаріум. В океанаріумі багато різних акваріумів. В акваріумах живуть морські тварини. Ми бачили акул та морського коника.

2. На океанічному острові ростуть пальми. Води океану омивають їх коріння. Кокоси падають в океан і відносяться океанською течією на південь.

3.

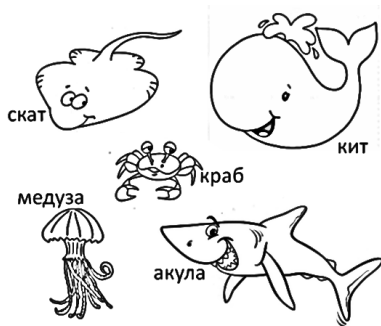
Скільки океанів?

Учені розмірковують над тим, скільки є океанів. В одних країнах прийнято називати чотири океани: Тихий океан, Атлантичний океан, Індійський океан, Північний Льодовитий океан. В інших країнах визначають п'ять океанів. Крім названих, виділяють ще Південний океан, який у нас вважають частиною Атлантичного океану.

4. Площа поверхні світового океану, до складу якого входять океани та моря, становить близько 71 відсотка поверхні Землі. Це приблизно триста шістдесят один мільйон квадратних кілометрів.

Завдання. Розглянь малюнок. Склади речення за зразком. Назви та запиши відомих тобі жителів океану.

Зразок. В океані живе скат.

Завдання. З'єднай лініями слова з двох стовпчиків. Поясни, як вжито слово *океан* у поданих словосполученнях.

океан пшениці

океан сліз

океан людей

океан почуттів

Океан Ельзи

музичний гурт

плаче голосно й довго

натовп

сильні й різноманітні відчуття

безмежні поля

Творче завдання. Уяви, що ти спутився на дно океану. Там суцільна темрява. Кого ти зможеш там побачити і як?

Револуція

Лексичне значення. Докорінний переворот у житті суспільства, який призводить до ліквідації віджилого суспільного ладу і утвердження нового, прогресивного.

Походження слова. Револуція (від лат. *revolutio* — перетворення, обертання, розвертання) — швидка радикальна зміна всієї самостійної органічної або неорганічної системи. Слово походить від латинського «револьвер» — «обертати», «перевертати». Саме тому до нього так близькі такі слова, як «револьверний (верстат)» — із супортом, який обертається, або «револьвер» — пістолет із барабаном-патронником, який теж обертається.

Про поняття. Револуція на відміну від реформи змінює всю систему, а не окрему її частину, яка також може бути системою. Відповідно до системи розрізняють суспільну революцію, революцію в розвитку біологічного виду, революцію в певній науці, технічну революцію засобів виробництва. Наприклад, промислова революція — широке застосування машин, особливо парового двигуна, використання вугілля як головного енергоносія, індустріалізація.

Споріднені слова. Револуціонер, революціонерка, революційний, революційність, по-революційному, революційно.

Словосполучення. Револуція Гідності, без революційної боротьби, революція в науці, революція у виробництві, проведення революції, здійснює революцію, стоїть на боці революції, революційні пісні, змінили революційно.

Речення

1. Револуціонер — учасник революційного руху.
2. Тарас Шевченко — справжній революціонер української літератури.
3. Революційно налаштовані люди співали революційні пісні.

Тексти

Революція Гідності відбувалася в Україні з двадцять першого листопада дві тисячі тринадцятого року до лютого дві тисячі чотирнадцятого року. Українці вийшли в Києві на Майдан Незалежності, щоб висловити протест державній владі. Із Революції Гідності в Україні розпочалося справжнє творення Української держави.

Творче завдання. Уяви, що ти розповідаєш мешканцю іншої держави про Революцію Гідності. Що б ти розказав?

Сигнал

Лексичне значення

1. Зоровий або слуховий умовний знак для передачі якого-небудь повідомлення, розпорядження, команди і т. ін.
2. Дія, подія, що стає поштовхом, стимулом до початку чого-небудь, заклик до чогось.
3. Попередження, повідомлення про те (переважно небажане), що відбувається або може відбутися.
4. Пристрій на автомобілі, мотоциклі і т. ін. для звукової сигналізації.

Споріднені слова. Сигналізація, сигналізатор, сигнальний, сигналити, сигналізувати.

Словосполучення. Дати сигнал, їхати без сигналу, умовний сигнал, сигнал перед початком уроку, були сигнали, про електричні сигнали, реєструють сигнали, звукової сигналізації, сигналити прапорами, сигналити на вечір, сигналізатор широко застосовуватиметься, внутрішньої сигналізації, подання сигналів.

Речення

1. Шкільний дзвінок — сигнал початку та закінчення уроку.
2. Сигналізувати — подавати сигнал.
3. Сигналізація — система сигналів.
4. На вулиці сигналізували автомобілі.
5. Корабель тонує. Морські подавали сигнал SOS.

Текст

Світлофор

Світлофор подає сигнали пішоходам і водіям. Усі знають ці сигнали. Червоний — стій, жовтий — готуйся йти чи їхати, зелений — починай рух. Сигналами світлофора користуються скрізь. Ці сигнали легко розуміти та запам'ятовувати.

Завдання. Напиши, як регулювальник сигналізує учню, що можна йти?

Творче завдання. Ти опинився на безлюдному острові. Якими сигналами ти сповістиш кораблі, що пропливають біля острова, про свою присутність на ньому?

Завдання. Напиши, якими сигналами ти користуєшся на уроці? Що вони означають?

Творче завдання. Придумай із друзями сигнал для збору вашої команди.

Спільнота

один учень

спільнота

Лексичне значення. Об'єднання людей, згуртованих спільними умовами життя, метою, інтересами.

Походження слова. *Спільнота* походить від слів *спільність*, *спільне*. Спільність — однаковість для всіх; те загальне, що притаманне кожному з порівнюваних явищ. Нерозривний зв'язок, єдність.

Споріднені слова. Спільність, спільний, спільно.

Фразеологізми

Мати багато спільного — бути чимось дуже схожим на кого-, що-небудь; нагадувати когось, щось.

Не мати нічого спільного з ким (чим) — не мати ніякого відношення до кого-, чого-небудь.

Знаходити спільну мову з ким — досягати повного взаєморозуміння з ким-небудь.

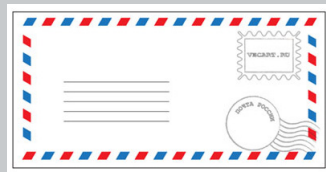
Словосполучення. Спільність інтересів, учнівська спільнота, спільнота вчителів, спільнота людей, спільнота українців, займатися спільною справою, представити спільний проект.

Завдання. Напиши, чому важливо вміти спільно вирішувати проблеми.

Завдання. Напиши три поради тим учням, які не хочуть працювати разом із усіма.

Телеграма

Лексичне значення

1. Повідомлення, що передається телеграфом.
2. Бланк із таким повідомленням.

Походження слова. Телеграма (від грец. *τηλέ* — далеко і *γραμμα* — буква, запис) — повідомлення, послане телеграфом — одним із перших видів зв'язку, що використовує електричну передачу інформації.

Про поняття. Телеграми передаються, зазвичай, із використанням азбуки Морзе. Першу телеграму відправив американський винахідник Семюель Морзе з Балтімора до Вашингтона 24 травня 1844 року.

Телеграми друкують на паперовій стрічці, яку потім наклеюють на лист паперу з метою зручності читання. Телеграма — це службовий документ, що становить буквено-цифрове повідомлення, передане за допомогою телеграфного зв'язку (телеграфом). Тексти телеграм друкують без абзаців. Вони повинні бути стислими та недвозначними. Не рекомендується вживати прийменники, сполучники, займенники, вигуки, частки (крім частки «не»). Не допускається: переносити слова тексту телеграми з одного рядка на інший; робити будь-які виправлення.

Споріднені слова. Телеграмка, телеграмний.

Словосполучення. Нова телеграма, телеграмний бланк, давати телеграму, посылати за телеграмою, відправляти телеграму телеграфом.

Тексти

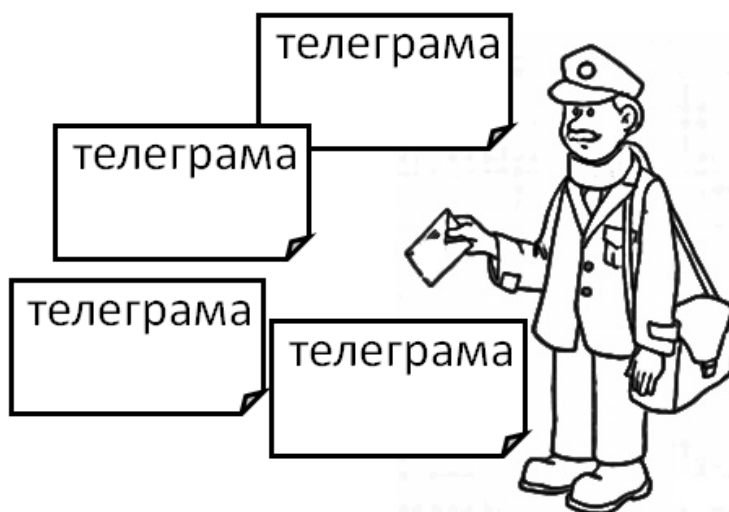
1. Є телеграми, які пересилають негайно. До таких телеграм належать телеграми про аварії, небезпечні природні явища. На цих телеграмах ставлять позначку «терміново».

2. Що вказати в телеграмі? У телеграмі потрібно написати ім'я та адресу того, кому її надсилають. Також вказати ім'я та адресу того, хто надсилає. І написати текст телеграми.

Завдання. Утвори та запиши сполучення слів за схемою.

Завдання. Напиши тексти на кожній телеграмі. Напиши, хто має отримати цю телеграму.

Загадка

Сашко позвав: «Скоріше, мамо!
Поштар приніс нам... (телеграму).

Телефон

Лексичне значення

1. Вид електрозв'язку, що дає змогу передавати та приймати мовлення на великій відстані по дротах.
2. Апарат із сигнальним дзвінком і трубкою для розмов за допомогою такого виду зв'язку.
3. У розмові — номер телефонного апарата.

Походження слова. Телефон (з грец. *tele* — далеко звідси та *phone* — голос) — пристрій для передачі звуку на великі відстані за допомогою електричних сигналів.

Про поняття. Датою народження першого електричного телефону вважається 14 лютого 1876 рік. Цього дня в американське патентне відомство надійшли дві заявки на апарат для передачі звуків на відстань за допомогою електричного струму. Перша належала американському викладачу школи глухонімих А. Г. Беллу. Друга, що надійшла на дві години пізніше, — американському фізику І. Грею. Обидві заявки були зовсім не подібні, а принципово різні. Белл сконструював електромагнітний передавач (мікрофон), у якому переданий в лінію струм змінювався внаслідок зміни магнітного потоку. Грей же пропонував зовсім інший метод зміни струму: внаслідок зміни під час коливань мембрани електричного опору стовпчика провідної рідини. Не зупиняючись на зіставленні переваг і недоліків обох пристроїв, відзначимо головне. Белл патентував майже готовий пристрій. Грей же подав лише попереднє повідомлення про намір винайти пристрій із зазначенням пропонованого принципу його дії.

Із середини 1980-х років стільниковий зв'язок — найпоширеніший серед усіх видів мобільного зв'язку, тому зазвичай мобільним телефоном називають стільниковий телефон, хоча мобільними, крім стільникових, є також супутникові телефони, радіотелефони й апарати магістрального зв'язку.

Перший дзвінок із апарата стільникового зв'язку був зроблений його конструктором Мартіном Купером, що народився в 1928 році в Чикаго (США) у сім'ї єврейських емігрантів із України, які жили раніше в містечку під Києвом.

Смартфони (від англ. *smart* — розумний і *phone* — телефон) — окрема категорія телефонів, які на відміну від простих стільникових телефонів мають більше оперативної пам'яті та більш потужний процесор.

Телефон-автомат — телефонний апарат для загального користування, який включається, коли вкинути в нього монету певної вартості.

Споріднені слова. Телефонний, телефоніст, телефоністка,

Фразеологізми

Висіти на телефоні — довго розмовляти по телефону.

Не злазити з телефону — весь час або дуже довго дзвонити по телефону.

Словосполучення

Розмовляв по телефону, зіпсувався телефон, задоволений телефоном, записати номери телефонів, підключити телефон, номер телефону, вимкнувся телефон, телефонний зв'язок, телефонний дзвінок, телефонна лінія, став телефоністом, по телефонному апарату, телефонний провід, за допомогою телефону, завершіть телефонну розмову, телефонна станція.

Речення

1. Ганна висить на телефоні майже годину.
2. У школі заборонили вмикати телефони під час уроків.
3. Телефон — зручний пристрій для відправлення повідомлень.
4. Я телефоную бабусі щодня.
5. Телефон дзвонив довго.
6. Телефоніст — працівник телефонної станції.
7. Телефоніст обслуговує телефонний апарат.

Тексти

1. Пролунав телефонний дзвінок. Сергій узяв слухавку. Товариші вже чекали хлопця на подвір'ї.

2. Марійці подарували мобільний телефон. Вранці з мобільного телефону дівчинка зателефонувала бабусі. Удень вона розмовляла по телефону з подругами. Ввечері говорила по телефону з тіткою Мариною. Увесь день висіла на телефоні. А інші справи?

Завдання. Прочитай вірш. Напиши, хто кому телефонує. Користуйся зразком.

Зразок. Кіт телефонує зайцю.

Кіт, пінгвін, єнот і слон, — всі купили телефон.

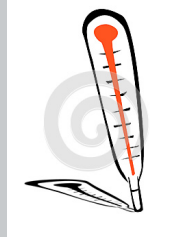
Цілу ніч і цілий день чути звуки: дзень-дзелень!

На зв'язку: лев та лисиця, куниця, заєць, вовк й синиця.

І раді кріт і скорпіон, що купили телефон.

Творче завдання. Уяви, що тобі телефонує людина, яку ти не знаєш. Що ти говоритимеш цій людині?

Температура

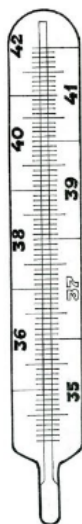

Лексичне значення

1. Ступінь нагріття чого-небудь.
2. Тепловий стан тіла, речовини.

Походження слова. Температура (від лат. *temperatura* — належне змішування, нормальний стан) — фізична величина, яка описує стан термодинамічної системи.

Слово *температура* виникло в часи, коли люди вважали, що в більш нагрітих тілах міститься більша кількість особливої речовини — *теплецю*, ніж у менш нагрітих. Тому температура сприймалась як міцність суміші тіла й теплецю. Унаслідок цього одиниці виміру міцності спиртних напоїв і температури називаються однаково — градусами.

Споріднені слова. Температурити, температурний.

Словосполучення. Підняти температуру, зміна температури, поміряла температуру, підвищена температура, температурний режим, кімнатна температура, критична температура, температура плавлення, температура ґрунту.

Речення

1. Температурний аркуш — аркуш, на якому записують температуру.
2. Данилко температуривав, кашляв вдень і вночі.
3. Температура повітря в кімнаті була шістнадцять градусів.
4. Температура ґрунту була достатньою для посадки картоплі.
5. Температура плавлення льоду — нуль градусів.
6. Температура кипіння води — сто градусів.

Тексти

1. Температуру вимірюють термометрами. На термометрах є поділки для визначення температури. Термометрами можна виміряти температуру повітря, води, ґрунту, тіла людини чи тварини.

2. Миколка захворів. У нього піднялася висока температура. Щоб збити температуру, він пив ліки за призначенням лікаря.

Письмо по пам'яті

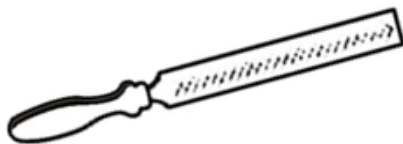
Я п'ю пігулки і мікстуру,
Бо піднялась температура.

Терпуг

Лексичне значення

1. Сталевий брусок із насічкою, вид напилка.
2. Шевське знаряддя для згладжування кінців цвяхів у середині взуття.
3. Терпуг — назва кількох видів риб родини Терпугові.

1. Терпуг — сталевий брусок певного профілю і довжини, на поверхні якого є насічки (нарізки), що утворюють западини та гостро заточені зубці.

Споріднені слова. Терпужок, терпуговий.

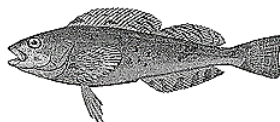
Речення

1. У майстерні робітник полірував деталь терпугом.
2. Учень чиркав терпугом по залізній деталі.
3. На терпугу є насічки. Вони потрібні, щоб зачищати металеві деталі.
4. Тато поклав терпуг до ящика з інструментами.

Письмо по пам'яті

Я гострі кутики кругом
Зачищаю терпугом.

2. Терпугові — родина костистих риб ряду Скорпеноподібні.

Речення

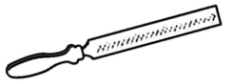
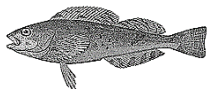
1. Вранці рибалки зловили великого терпуга.
2. Довжина тіла плямистого терпуга до п'ятдесяти сантиметрів.
3. Терпуги живуть у прибережних водах.

Речення

1. Швець терпугом лагодив чоботи.
2. Під час пошиття взуття користуються терпугом.
3. Шевське знаряддя для згладжування кінців цвяхів у середині взуття.

Розподільний словниковий диктант. Запишіть сполучення слів у таблицю, розподіляючи їх за значенням.

Пиляли терпугом, терпуг чоботаря, полірував деталь терпугом, терпугова ручка, зловили терпуга, згладжував цвяхи терпугом, слизький терпуг, плавець терпуга, скреготів терпужком, обпилював терпугом, їли терпуга.

		
Напилок	Шевське знаряддя	Риба

Завдання. Допиши видові поняття до родових.

Інструменти: терпуг, _____.

Морські риби: терпуг, _____.

Творче завдання. Уяви, що ти розмовляєш із однокласником про терпуг. Він має на увазі терпуг — напилок, а ти — рибу. Якою могла би бути ця розмова? Напиши діалог.

Трамвай

Лексичне значення

1. Міський рейковий електричний вид транспорту.
2. Вагон або поїзд такого транспорту.

Походження слова. Слово *трамвай* походить від англ. *Tramway*, від *tram* — «вагон», «візок» і *way* — «шлях».

Про поняття. Трамвай винайшов український винахідник Федір Піроцький. Трамваї виникли в першій половині XIX століття, електричні — наприкінці XIX століття. Більшість трамваїв використовують електричний струм, що надходить через повітряну контактну мережу за допомогою струмоприймачів, однак існують також трамваї з живленням від третьої рейки, а також акумуляторні трамваї.

Крім електричних, існують ще кінні (конки), кабельні (канатні) й дизельні трамваї. Колись існували пневматичні, парові й бензомоторні, а також трамваї на муловій і зебровій тязі.

Споріднені слова. Трамвайчик, трамвайний, трамвайник, трамвайниця.

Словосполучення. Новий трамвай, колії трамвая, прибуває трамвай, їду в трамваї, річковий трамвай, користуватися трамваем, зупинка трамвая, трамвайне депо, трамвайний рух.

Речення

1. Між містами рухався міжміський трамвай.
2. Вантажний трамвай перевозив вантаж.
3. На відміну від автобусів, трамваї не забруднюють повітря продуктами згоряння.
4. На відміну від тролейбусів, трамваї цілком електробезпечні.
5. Річковий трамвай — це катер, що плаває по річці біля міст.
6. Київський електричний трамвай — перший в Україні.

Тексти

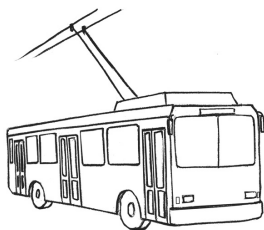
1. Петрик їхав у трамваї і дивився у вікно. Трамвай зупинився. До трамвая зайшли нові пасажери.

2. Трамвайні рейки можуть бути небезпечними для велосипедистів. Переїжджати трамвайну колію краще в спеціальних місцях.

3. Найдовший трамвайний маршрут без пересадок — Береговий трамвай, що у Бельгії. На трамвайній лінії завдовжки шістдесят сім кілометрів є шістдесят зупинок.

Творче завдання. Уяви, що ти опинився у місті трамваїв. Напиши, як виглядає це місто. Які там будинки, що продається в магазинах, у яких школах навчаються нові трамваї, які предмети вивчають?

Тролейбус

Лексичне значення

1. Безрейковий міський транспорт із електродвигуном, який живиться струмом від підвісних контактних проводів, призначений для масових перевезень пасажирів (іноді вантажів).
2. Багатомісна машина цього транспорту.

Походження слова. Слово *тролейбус* запозичене з англ. *trolley bus*. За однією з версій, це назва виникла як поєднання американізму *trolley* («трамвайний вагон» — брит. *Streetcar*; *tram*) та англійського *bus* («автобус»).

Перші троллейбуси сприймалися публікою як «гібрид автобуса та трамвайного вагона» (у ранніх публікаціях українською мовою троллейбус описувався як «безрейковий трамвай»).

За іншою версією, у цьому поєднанні слово *trolley* використовується в значенні «візок» і містить посилання на струмоприймач у вигляді візка, що котиться по дротах, який використовувався в перших троллейбусах, що в подальшому привело до запозичення терміна *trolley*.

Про поняття

Перший троллейбус був створений у Німеччині інженером Вернером фон Сіменсом. Тролейбус, як і автобус, рухається по автомобільній дорозі з твердим покриттям, що дає змогу використовувати існуючу дорожню мережу міста без переобладнання. Електрика до рухомого складу подається через контактну мережу від тягових підстанцій. Контактна мережа троллейбуса розділена на секції, ізолювані одна від одної за допомогою секційних ізоляторів.

Споріднені слова. Тролейбусний, троллейбусник.

Словосполучення. Розповів про троллейбус, немає троллейбуса, їхали в троллейбусі, сіла в троллейбус, троллейбусна зупинка, чекали троллейбус, місце в троллейбусі.

Речення

1. Тролейбус використовує електричну енергію, що виробляється на електростанціях.
2. Тролейбуси не забруднюють повітря в місті вихлопними газами.
3. Тролейбуси — екологічний вид транспорту.
4. Ми їхали в тролейбусі до зупинки «Театральна».
5. Тролейбус стояв на зупинці «Садова» п'ять хвилин.

Завдання. Відгадай загадку. Склади три словосполучення про відгадку.

По маршруту вас везуть
І квитки вам продають.
Транспорт цей продовгуватий,
Мусить «ріжки» випускати. (*Тролейбус.*)

Творче завдання. Доведи, що тролейбуси забруднюють повітря менше, ніж автомобілі. Напиши свої докази.

Футбол

Лексичне значення. Спортивна гра, у якій гравці кожної з двох команд, б'ючи м'яч ногами, головою або тулубом, намагаються провести його у ворота супротивника якомога більше разів.

Походження слова. Футбол (від англ. *foot* — нога та *ball* — м'яч) — командна гра з м'ячем.

Про поняття. Історичні джерела футболу загубилися в глибині віків, оскільки командні змагання з м'ячем були відомі ще в стародавньому світі. Футбол є одним із найпопулярніших видів спорту у світі. У футбол грають м'ячем на прямокутному трав'яному полі (іноді траву замінюють штучним покриттям) із воротами на двох протилежних сторонах поля. Метою гри є забити якомога більше голів, тобто завести м'яч у ворота супротивника якомога більше разів. Особливістю футболу є те, що гравці (за винятком воротарів) не можуть у межах ігрового поля торкатися м'яча руками. Переможцем гри є команда, що забила за час матчу (два тайми по 45 хвилин) більше голів, ніж супротивник.

Споріднені слова. Футбольний, футболіст, футболістка, футболити, футболка.

Словосполучення. Грати в футбол, дивитися футбол на стадіоні, футбол по телевізору, футбольний матч, футбольне поле, синя футболка, відомий футболіст, стану футболістом, футболити м'яч.

Речення

1. Найпрестижнішим футбольним турніром є Чемпіонат світу з футболу.
2. Василь зафутболив м'яч у вікно тітки Олени.
3. Футбольна команда тренується на стадіоні.
4. Петрик грає у футбол щодня.
5. Тато дивиться футбольний матч.

Тексти

1. Хлопці грали у футбол. Воротарем футбольної команди був Василь. Футбольний м'яч летів на футбольні ворота. Василь стрибнув і схопив його обома руками. Василь — гарний футболіст.

2. Найвідомішим футбольним тренером України був Валерій Васильович Лобановський. Футбольна команда під його керівництвом двічі вигравала Кубок володарів кубків УЄФА. Це турнір для найкращих футбольних команд світу.

Загадки

1. Метушня на стадіоні —
За м'ячем весь час погоня.
Пролунало раптом «Гол!»
Що за гра така? *(Футбол.)*

Геннадій Горовий

2. Кулю шкіряну гаяють,
Лиш одну на полі мають.
По ногах не б'ють — це фол!
Називають гру... *(футбол).*

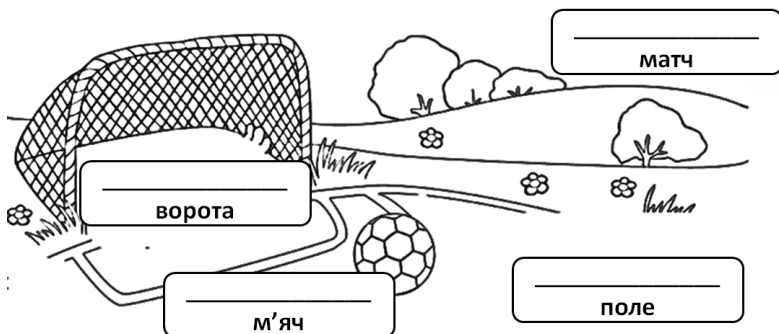
Письмо по пам'яті

1. Грали горобці в футбол
І забили гавам гол.
Гави сумно гомоніли:
«В горобців міцніші крила!»

2. На майдані, де фонтан,
У футбол грав фазан.
Був би класний футболіст —
Заважає пишний хвіст.

Тамара Коломісць

Завдання. Допиши в рамках слова: футбольний, футбольне, футбольні.

Творче завдання. Уяви, що тобі доручили провести шкільний футбольний турнір. Склади список дій, які потрібно зробити для цього.

Чернетка

Лексичне значення. Чорновий текст, рукопис.

Походження слова. Словом *чернетка* називають чорновий текст на відміну від написаного набіло, без помарок і виправлень. Щоб з'ясувати походження цього слова, потрібно відновити словотворчий ланцюжок: чернетка — чорновий — чорний.

Про поняття. Чернетка — попередня версія документа (яка написана від руки, машинописом або за допомогою комп'ютера), що відображає роботу автора або редактора над текстом. Саме з чернетки починається, зазвичай, складання документа.

Після переписування або передруку документ, що складається, стає чистовиком. Чистовик — це рукописний, машинописний або комп'ютерний документ, текст якого перенесено з чернетки (або відразу написаний) без помарок і виправлень у вигляді, який автори припускають остаточним. Якщо чистовик знову піддається коригуванню, то він стає другою чернеткою.

Споріднені слова. Чернетковий.

Синоніми. Чернетка, перший запис, перший начерк, чорновий рукопис, чорновик.

Словниковий диктант. Написали в чернетці, прийшов без чернетки, редагував чернетку, виправляв помилки в чернетці, взяли чернетку, користувався чернеткою, помітки в чернетці.

Речення

1. Оленка розв'язувала задачу в чернетці.
2. Чернетка лежала на столі.
3. Назар переписував текст із чернетки у чистовик.

Тексти

1. Богдан закреслив речення в чернетці. Він редагував свій твір-міркування. У чернетці з'являлися нові виправлення. Це добре. Твір буде хорошим.

2. У давнину зшиток для чорнових записів називали *брульйон*. Це був зошит для нотаток у твердій обкладинці. У таку чернетку поети й письменники записували свої думки.

Творче завдання. Уяви, що зустрілися чернетка й чистовик та посперечалися про свою важливість. Напиши три важливих ознаки чернетки та три важливих ознаки чистовика. Зроби висновок, чому вони мають дружити.

Шеренга

Лексичне значення

1. Група людей, вишикуваних в один ряд і повернених обличчями в один бік (переважно про військових); стрій.
2. Ряд, одна лінія якихось предметів.

Фразеологізм

Бути (іти, крокувати, перебувати тощо) в одній шерензі з ким — належати до однієї когорти, займати однакові позиції з кимось.

Споріднені слова. Шерега, шеренговий, шерегувати.

Словосполучення. За шеренгами дерев, шикувалися в шеренгу, ставали шеренгами, крокувати в одній шерензі, іти в одній шерензі з учителями, вишикуватися шеренгою.

Завдання. Випиши словосполучення, у якому найбільш вдало вжито дієслово з іменником *шеренга*.

Ходити в шерензі, чалапати в шерензі, крокувати в шерензі, марширувати в шерензі, плентатися в шерензі.

Речення

1. Усі школярі рівними шеренгами вишикувалися на шкільному подвір'ї.
2. На параді військові йшли шеренгами.
3. Майор обійшов шеренгу солдатів.
4. Тарас Васильченко стояв у шерензі почесної варти.
5. На полицях бібліотеки ми побачили рівні шеренги книжок.

Текст

На параді крокують шеренги колон спортсменів. Передні шеренги несуть прапори. У руках спортсменів середніх шеренг — повітряні кульки. У задніх шеренгах несуть спортивні символи.

Завдання. Розглянь малюнки, визнач на якому малюнку люди зображені в шерензі. Напиши, чому ти обрав цей малюнок.

Творче завдання. Уяви, що ти стоїш у шерензі. Напиши, що ти відчуваєш.

Юннат

Лексичне значення. Юний натураліст (скорочено юннат) — учасник дитячого гуртка з вивчення природи та природничих наук.

Про поняття. У СРСР існувала значна кількість позашкільних дитячих установ, відомих як станції юних натуралістів. Станції перебували в системі міністерств освіти. Перша станція юннатів — станція поціновувачів природи була заснована в Москві в 1918 році. Із початку 30-х років станції юннатів (спочатку називалися дитячими сільськогосподарськими станціями) почали створюватися у багатьох містах.

Гуртки юннатів — це основна форма організації юннатівської роботи в школах, на станціях юннатів, у дворах піонерів тощо. У період СРСР гуртки юннатів виховували інтерес школярів до природи, сільського господарства, розширювали знання в області природничих наук. Школярі здійснювали екскурсії на природу, відвідували колгоспи, радгоспи, лісгоспи, ботанічні сади та зоопарки. Також відбувалися виїзди в різні НДІ, де юннати ознайомилися з роботами сучасних на той період учених і досягненнями в галузі біології і краєзнавства.

Споріднені слова. Юннатівський.

Словосполучення. Юний натураліст, уважний юннат, юннатівський гурток, досліджено юннатами, збір юннатів, юннатівська допомога.

Речення

1. Вранці юннати садили дерева в міському парку.
2. Взимку юннати розвішують годівниці для птахів на шкільному подвір'ї.
3. Миколці вручили юннатівський значок.

Письмо по пам'яті

Юрасик любить працювати,
Він юний садівник, юннат.
З юрбою малюків завзятих
За школою він садить сад.

Наталя Забіла

Творче завдання. Уяви, що ти юннат. Напиши, що ти робитимеш.

Загадка

Обладнав гараж Назарко.
Там таксі, комбайн, косарка...
Сяє все, машина кожна.
Адже що то за шофер,
Тракторист чи комбайнер, що не буде змалку знати
Як машину доглядати
Рослини він любить, і звірів, і луг.
Для них захисник він надійний і друг.
Лісам, і озерам, і рікам він брат.
То хто він такий? Очевидно... (юннат).

О. Меландій

Вірші

Хвалився Гнат
— Я — юннат! — хвалився Гнат.
Та який же він юннат?
Із отим «юннатом», друзі,
Приключилася біда:
— Сіяв, — каже, — кукурудзу,
А виросла лобода...

Грицько Бойко

Наукова новина
Юннати-хлопці біля річки
Поважну бесіду вели.
— Є у рослин чуття і звички.
Це науковці довели, —
Пояснював знавець новин,
Кмітливий агрономів син. —
Рослини вміють сумувати,
Рослини відчують біль.
Це перевірити, юннати,
Є наша з вами ближча ціль. —
І хлопчики у ту ж хвилину

Побігли до грядок шкільних
Поглянути, а як рослини
Радітимуть, зустрівши їх?
Перестрибнули два тини
І вийшли просто в.... бур'яни.
А там, розглянувшись похмуро,
Знайшли свій стовпчик,
ярличок...
Де ж наші дослідні культури,
Де хоч одненький бурячок?
Та не впадайте у розпуку! —
Потішив їх знавець новин. —
Якраз гіпотезу науки
Наш дослід стверджує. Ось він:
За нами бурячки скучали,
З журби і висушли вони.
А бур'яни не сумували,
Тому й буяють бур'яни!

Інна Кульська

Ярина

Лексичне значення

1. Сходи або посіви ярих культур.
2. діал. Городина, овочі.

Походження слова. Слово *ярина* походить від праслов'янського «весняний». Із давніх-давен існував індоєвропейський корінь «*ja-*» або «*je-*», що мав значення «рік» (доказом того німецьке *Jahr* — рік), а також «весна». У праслов'янській мові він траплявся зі значенням «весняний», «гарячий»; від цього «яр» — наші «ярий» («весняного посіву»), «яріца» («пшениця, висіяти навесні»). Далі поширилися дві лінії значень: «світло», «блиск» (наприклад, «яскравий») і «гнів», «палкість» («лють»). З ним же зі словом *ярина*? пов'язані такі слова, як «яскрава», «ярочки» — молоденька овечка весняного посліду, і навіть, на думку деяких етимологів, таке, як «жайворонок» («яро-воронок» — «весняна птиця»).

Про поняття. Ярі культури (ярина — посіви цих культур) — однорічні сільськогосподарські рослини, що їх висівають навесні й одержують урожай у рік посіву.

Група ярих культур містить більшість оброблюваних рослин, наприклад:

- зернові хліба — ярі пшениця, жито (яриця), ячмінь;
- круп'яні — просо, гречка, рис;
- зернобобові — горох, квасоля, чечевиця;
- олійні — соняшник, соя, кунжут;
- прядильні — льон, бавовник;
- овочеві — огірок, кабачок, кріп, салат;
- кормові трави — серадела, яра вика, суданська трава.

Словосполучення. Ярина на полі, засіяно яриною, зелена ярина, побачили ярину, сходи ярини.

Речення

1. За річкою поле вкрито розкішними килимами ярини.
2. Зелені сходи ярини купалися в росах.
3. У полі густо зеленіла ярина.
4. Цілий день селяни возили гарбузи, дині, моркву, огірки та всяку ярину з огороду.
5. За рік до посіву ярих зернових культур на тому полі сіють горох.

Завдання. Запиши речення, замінивши виділені визначення поняттями.

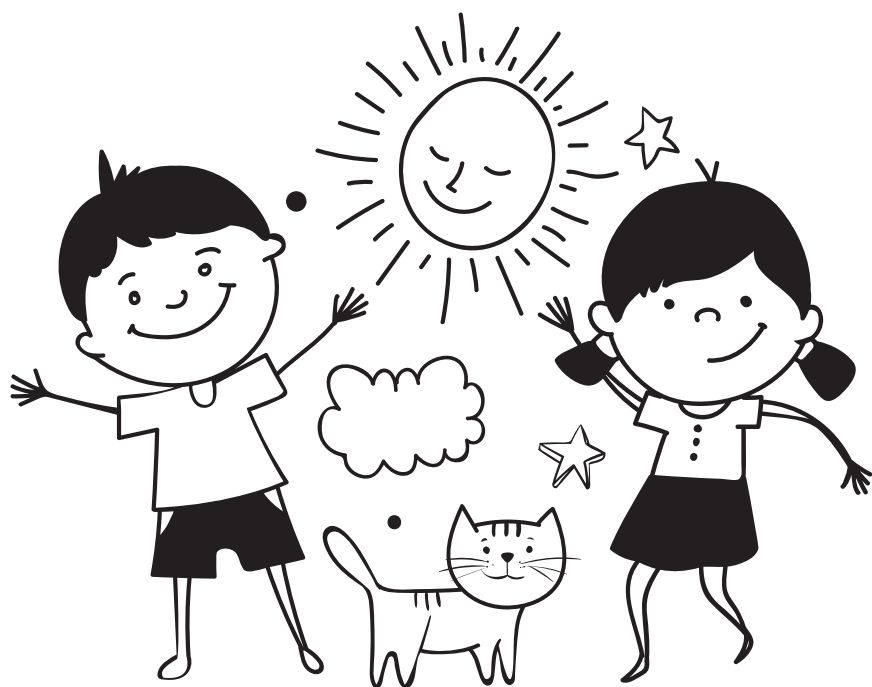
Дівчинка з ім'ям на букву «Я» читала книжку про посіви ярих зернових культур, тих, які сіють навесні, а восени збирають урожай.

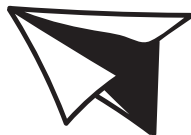
Завдання. Допиши слова в реченнях: ярина, Ярина.

1. На гектарі колгоспного поля посіяли _____.
2. Мар'янка з _____ пололи капусту.
3. Навесні сіють _____.
4. Сьогодні _____ йде в зоопарк.

Творче завдання. Уяви, що ти сієш ярини. Склади список того, що тобі потрібно.

Одиниці вимірювання

Гектар

Лексичне значення. Одиниця земельної площі у метричній системі мір, що дорівнює 100 арам, тобто $10\,000\text{ м}^2$.

Походження слова. Ар — одиниця виміру площі в метричній системі мір. Також відома як «сотка». 1 ар дорівнює 100 м^2 , або 0,01 га.

Гекто- або гекте- (позначення — г або h) — префікс у системі Міжнародної системи одиниць, що позначає збільшення у сто разів. Назва цього префікса походить від грецького *ἑκατόν* — сто.

Так, гектар — сто арів.

Про поняття. В Україні гектар є основною одиницею виміру площі землі, особливо сільськогосподарської. Також часто вживається термін «сотка»: одна сотка (100 м^2) дорівнює одній сотій частині гектара, тобто одному ару. На території України одиниця вимірювання площі «гектар» була введена після Жовтневої революції замість десятини. Для перекладу використовувалося співвідношення $1\text{ га} = 11/12$ десятини.

Словосполучення. Гектар пшениці, п'ять гектарів жита, шістдесят гектарів картоплі, зібрали з гектара, посіяли гектар жита, два гектари кукурудзи, урожайність гектара вівса.

Тексти

1. Що ми називаємо аром? Ар — це одиниця вимірювання площі. Візьми квадрат зі стороною десять метрів. Цей квадрат і буде аром. Один ар — це сто квадратних метрів. Якщо арів-квадратиків взяти сто, буде гектар. Тому що гектар — це сто арів.

2. Що таке гектар? Гектар — це одиниця вимірювання площі. Уяви ділянку квадратної форми. Сторона такого квадрата — сто метрів. Цей квадрат називається гектаром. Площа гектара — десять тисяч квадратних метрів.

Робота з деформованим реченням. Склади речення зі слів і сполучень слів. Користуйся малюнком.

з гектара, збирають меду, гречки, більше, ніж, з однієї липи, бджоли.

липа

більше меду

менше меду

гектар гречки

Завдання. Намалюй квадрат. Напиши посередині слово *гектар*. Напиши, якої довжини повинні бути сторони цього квадрата.

Завдання. Допиши слова *гектари* або *гектарів*.

гектари - гектарів

два _____

шість _____

Кілометр

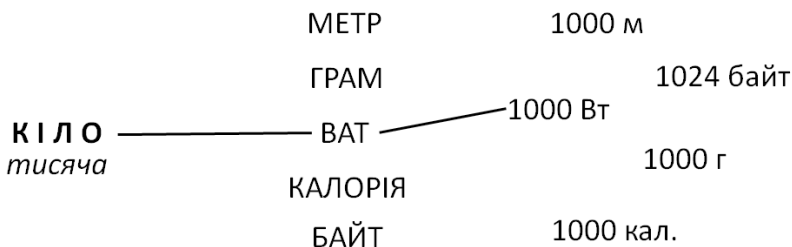
Лексичне значення. Одиниця вимірювання довжини, що дорівнює 1000 м.

Походження слова. Слово *кілометр* складається з двох частин *кіло* і *грам*. Кіло походить від грецького «*kilioi*» — «тисяча». Грам від французького слова *gramme*. Грам — одиниця маси в системі фізичних одиниць.

Кіло + грам = тисяча грамів

Споріднені слова. Кілометровий, кілометраж, кілометражний.

Завдання. Склади слова за допомогою схеми.

Словосполучення. Шістнадцять кілометрів, шістсот кілометрів, на п'ятнадцятому кілометрі, кілометровий забіг, огорожений кілометровим парканом, кілометри хвойних лісів.

Речення

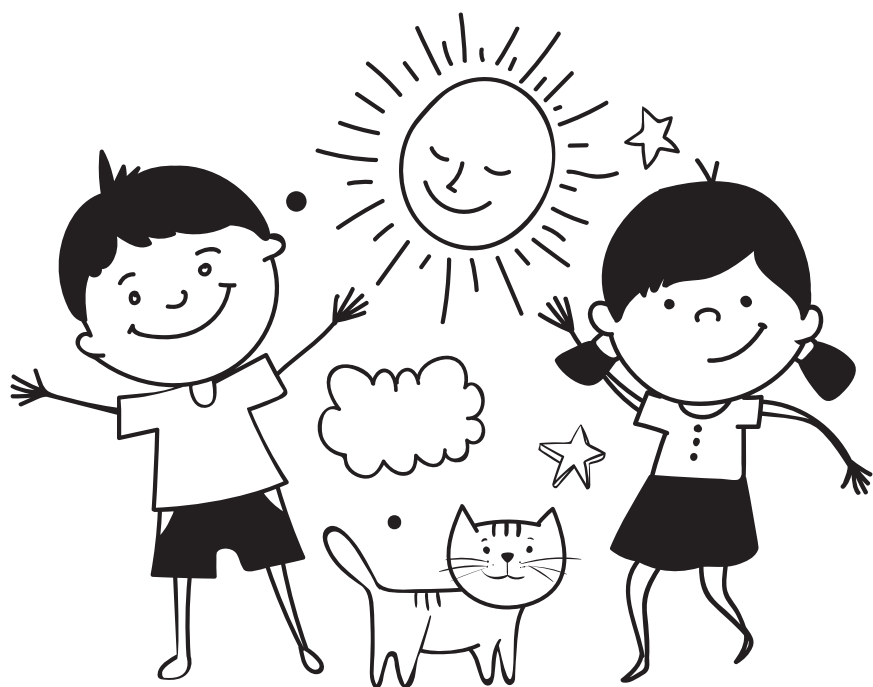
1. На сотні кілометрів простягнулися українські степи.
2. До зупинки автобуса було не більше кілометра.
3. У селі не було ні кілометра асфальтової дороги.
4. По місту автомобіль проїхав шість кілометрів і зупинився.

Тексти

1. У давнину змагання з бігу були одними з найулюбленіших. Нині на Олімпійських іграх спортсмени змагаються в бігу на різні дистанції. Найкоротша дистанція — 100 м. На стадіоні найдовшими дистанціями є три кілометри, п'ять кілометрів, десять кілометрів.

За межами стадіону спортсмени біжать марафон — сорок два кілометри сто дев'яносто п'ять метрів.

2. Риба-вітрильник — найшвидша риба в світі. Вона пливе зі швидкістю сто кілометрів за годину. Навіть автомобіль рухається зі швидкістю шістдесят кілометрів за годину.

Числівники

П'ятдесят, п'ятдесяти

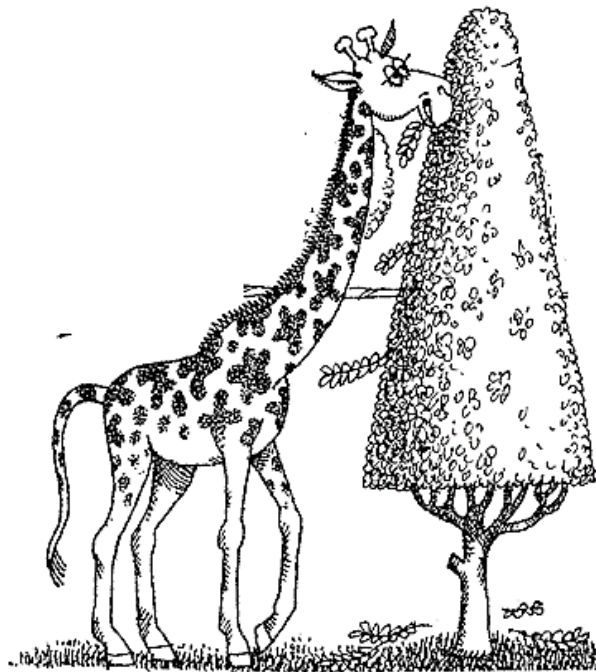
50

Лексичне значення

1. Назва числа 50 та його цифрового позначення.
2. Кількість із 50 одиниць.

Споріднені слова. П'ять, п'ятий, п'ятнадцять, п'ятнадцятий, п'ятдесят, п'ятдесятий, п'ятсот, п'ятисотий, п'ятниця.

Словосполучення. П'ятдесят книжок, не вистачило п'ятдесяти секунд, віддали корм п'ятдесяти хом'ячкам, подарунки вручили п'ятдесятьом малюкам, писали на п'ятдесятьох столах, малювали п'ятдесятьма олівцями, їли п'ятдесятьома ложками, сиділи на п'ятдесяти стільцях, повісили годинниці на п'ятдесятьох деревах.

Текст

Незвичайний язык

Довжина языка жирафи приблизно п'ятдесят сантиметрів. Довгий язык допомагає жирафі діставати з дерев гілочки з листям і не колотися мордочкою. Але шкода, що язык у п'ятдесят сантиметрів не дає змоги жирафі розмовляти з нами.

Завдання. Запишіть словами, чого немає у дітей.

У Петрика немає 50 яблук, 50 груш, 50 черешень, 50 апельсинів.

У Олексія немає 50 гудзиків, 50 цвяхів, 50 олівців, 50 ручок.

У Павла немає 50 іграшкових ведмедиків, 50 комп'ютерів, 50 смартфонів.

П'ятсот

500

Лексичне значення

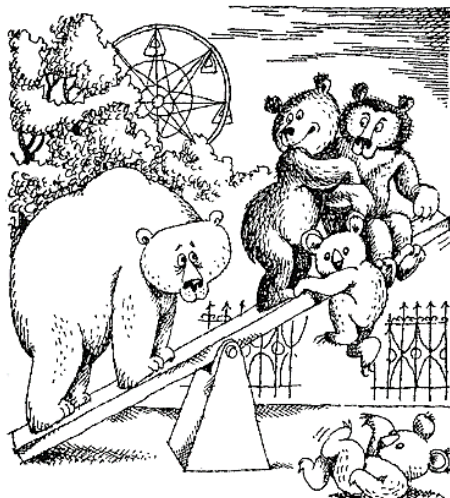
1. Назва числа 500 та його цифрового позначення.
2. Кількість із 500 одиниць.

Споріднені слова. П'ять, п'ятий, п'ятнадцять, п'ятнадцятий, п'ятдесят, п'ятдесятий, п'ятсот, п'ятисотий, п'ятниця.

Словосполучення. П'ятсот сантиметрів, немає п'ятисот грамів, п'ятисотий відвідувач магазину, написали п'ятистам жителям міста, спілкувалися з п'ятьмастами учнями, розмістилися на п'ятистах гектарах.

Завдання. Випишіть назву виду ведмедя та масу його тіла.

Зразок. Ведмідь кадьок — його маса — сімсот п'ятдесят кілограмів.

Маса тіла білого ведмедя становить від шестисот кілограмів до тони. Бурий ведмідь важить приблизно п'ятсот-сімсот кілограмів. Ведмідь грізлі має масу чотириста п'ятдесят кілограмів. Маса ведмедя барібала у середньому досягає ста п'ятдесяти кілограмів. Найменший малайський ведмідь біруанг важить не більше п'ятдесяти кілограмів.

Шістнадцять

Лексичне значення

1. Назва числа 16 та його цифрового позначення.
2. Кількість із 16 одиниць.

Споріднені слова. Шість, шостий, шістнадцять, шістнадцятий, шістдесят, шістдесятий, шістсот, шестисотий.

Словосполучення. Шістнадцять зошитів, шістнадцятий поверх, з'їла шістнадцяту цукерку, принесли шістнадцять книжок, прийти о шістнадцятій годині, немає шістнадцяти років, дали грамоти шістнадцятьом учням, квитки для шістнадцятьох дітей.

Речення

1. У класі навчається шістнадцять дівчат і шістнадцять хлопців. Шістнадцята дівчинка прийшла до школи вчора вранці.
2. Зустріч призначена на завтра на шістнадцяту годину.
3. Запрошуємо всіх на концерт, який розпочнеться о шістнадцятій годині.

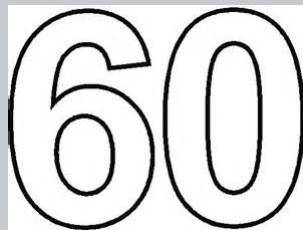
Тексти

1. На пасовищі — шістнадцять овець. За шістнадцятьма вівцями слідує чабан. Йому допомагає собака Полкан. На шиї шістнадцятьом вівцям одягли дзвіночки, щоб овечки не загубилися. Із шістнадцяти овець отримують близько ста шістдесяти кілограмів шерсті.

2. Вінценосний орел — найсильніший хижий птах Африки. Полюють орли парами: один птах відволікає жертву, а інший нападає на неї. Цей хижак може летіти зі здобиччю масою шістнадцять кілограмів. Це у чотири рази важче його маси тіла.

3. Рівнинна степова гадюка — велика змія з довжиною тіла приблизно 550 мм і довжиною хвоста 70—90 мм.

Шістдесят, шістдесяти

Лексичне значення

1. Назва числа 60 та його цифрового позначення.
2. Кількість із 60 одиниць.

Споріднені слова. Шість, шостий, шістнадцять, шістнадцятий, шістдесят, шістдесятий, шістсот, шестисотий.

Словосполучення. Шістдесят м'ячів, без шістдесятьох аркушів у зошиті, запис на шістдесятій сторінці альбому, полив для шістдесяти рослин, шістдесятьом студентам, шістдесятьма вправами, на шістдесятьох сайтах, на шістдесяти сторінках.

Речення

1. Страус бігає зі швидкістю шістдесят — сімдесят кілометрів за годину.
2. Нині на Землі налічується три тисячі чотириста шістдесят видів змій.

Текст

Найбільша квітка в світі у рафлезії Арнольда. Діаметр цієї квітки приблизно шістдесят сантиметрів. А її маса — вісім кілограмів, як вісім пачок солі.

Лексичне значення

1. Назва числа 600 та його цифрового позначення.
2. Кількість із 600 одиниць.

Споріднені слова. Шість, шостий, шістнадцять, шістнадцятий, шістдесят, шістдесятий, шістсот, шестисотий.

Словосполучення. Загубити шістсот шкарпеток, без шестисот чобіт, стрічку пришили шестистам черевикам, вітали шестисотого пасажера, перевозили шістьмастами автобусами, їхали на шестистах трамваях.

Речення

1. Довжина тіла гадюки степової досягає шестиста міліметрів.
2. У кошику лежало шістсот грамів печива.
3. За покупку заплатили шістсот гривень.

Сімдесят, сімдесяти

Лексичне значення

1. Назва числа 70 і його цифрового позначення.
2. Кількість із 70 одиниць.

Споріднені слова. Сім, сьомий, сімнадцять, сімнадцятий, сімдесят, сімдесятий, сімсот, семисотий.

Словосполучення. Сімдесят олівців, сімдесяти зошитів, сімдесятьом слонам, сімдесятьма кілограмами, на сімдесяти сантиметрах, сімдесятий кілометр дороги.

Речення

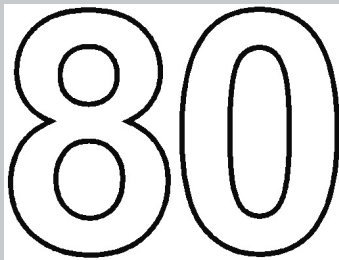
1. У Запорозькій чайці можна було перевезти від п'ятдесяти до сімдесяти козаків.
2. У неволі страуси живуть до п'ятдесяти років.
3. У природі слони живуть сімдесят — вісімдесят років.

Текст

Скільки років живуть кити?

Більшість китів живуть до 50 років. Сірі кити живуть від 30 до 60 років. Блакитні кити живуть 80—90 років. Кит фінвал живе близько 85 років. Малі полосатики живуть від 40 до 50 років. Кашалот живе близько 75 років.

Вісімдесят, вісімдесяти

Лексичне значення

1. Назва числа 80 та його цифрового позначення.
2. Кількість із 80 одиниць.

Споріднені слова. Вісім, восьмий, вісімнадцять, вісімнадцятий, вісімдесят, вісімдесятий, вісімсот, восьмисотий.

Словосполучення. Вісімдесят книжок, вісімдесяти альбомів, вісімдесяти клоунам, вісімдесятьма сантиметрами, на вісімдесяти дециметрах, вісімдесятий учень школи.

Текст

Гадюка звичайна — отруйна змія, яка трапляється на території України. Довжина її тіла досягає вісімдесяти сантиметрів. Її маса може бути від п'ятдесяти до ста вісімдесяти грамів. Тривалість зимівлі гадюки становить близько ста вісімдесяти діб.

Завдання. Підкресли зайве слово у кожному рядку.

- а) п'ятдесят, п'ятсот, шістнадцятий, шістнадцять;
- б) дванадцятий, четвертий, тринадцятий, трикутний;
- в) сильний, розумний, перший, кмітливий;
- г) чимало, багато, декілька, гарно.

Завдання. Знайди закономірність у кожному рядку числівників.
Продовж рядок слів.

а) Шість, шістнадцять, шістдесят — п'ять, _____.

б) п'ятдесят, п'ятсот — шістдесят, _____.

Завдання. Мама доручила сину купити продукти. Запиши прописом назви продуктів та їхню кількість.

16 кг картоплі — _____

16 пакетиків чаю — _____

60 г масла — _____

500 г сиру — _____

600 г цукерок — _____

16 яблук — _____

60 г ковбаси — _____

Завдання. Бабуся зв'язала вовняний різнокольоровий светр для онука. Напиши, скільки пряжі якого кольору вона витратила, використавши всі числівники з довідки.

Зразок. П'ятдесят грамів червоної вовни.

Витратила: _____

Довідка: п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят, дев'яносто, шістнадцять, п'ятнадцять, тридцять.

Завдання. Діти вирішили допомогти дорослим збільшити кількість дерев у садку. Запиши прописом, яких дерев та у якій кількості бракує в садку.

Бракує: *п'ятдесяти слив*, _____

Довідка: сорока, п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти, яблунь, слив, груш, вишень, черешень, персиків, абрикос.

Завдання. На уроці української мови учні отримали завдання записати числівники. Підкресли ім'я учня, який виконав завдання правильно.

Яніна: шістнадцять, шістнадцятий, шістдесят, шістсот.

Данило: перший, другий, третій, легкий.

Софія: п'ятсот, шістсот, сімсот, сім'я.

Микита: багатий, багато, чимало.

Мільйон

Лексичне значення

1. Назва числа 1 000 000 і його цифрового позначення; тисяча тисяч.
2. Кількість із мільйона одиниць.
3. Іноді слово *мільйон* вживається для позначення великої кількості чого-небудь.

Споріднені слова. Мільйонний, мільйонер, мільйонерка, мільйонерша, мільйонщик, мільйонщиця.

Словосполучення. Мільйон переглядів в Інтернеті, без мільйона думок, радію мільйону побажань, шістнадцять мільйонів гривень, спілкуватися з мільйоном друзів, на десятому мільйоні, мільйонний житель, привітали мільйонного відвідувача, подарували мільйонному новонародженому, перевірів мільйонним способом, справжній мільйонер.

Тексти

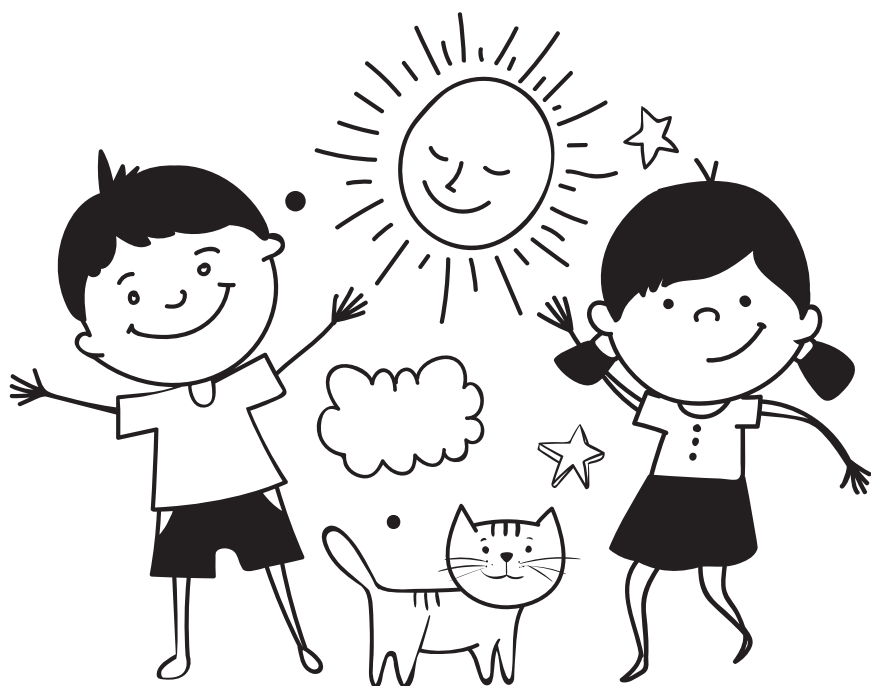
1.

Населення України

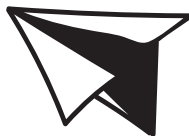
В Україні проживає сорок п'ять мільйонів українців. Сорок два мільйони українців народилися в Україні. У містах проживає тридцять один мільйон осіб. Жителями села є чотирнадцять мільйонів осіб. На 2015 рік Україна посідає тридцять друге місце за чисельністю населення в світі. (Дані згідно з переписом населення 2014 року.)

2. Ентомологи — учені, які вивчають комах. Ентомологи описали більше одного мільйона видів комах. Це найбільша група тварин у світі.

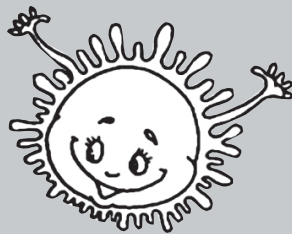
3. Мурахи — одні з найдавніших видів комах у світі. Вони жили на Землі більше ста мільйонів років тому. Залежно від природних умов у кожному мурашнику мешкає від десяти до кількох мільйонів особин. На кожний гектар листяного лісу припадає близько п'яти мільйонів рудих мурашок.

Прислівники

Вранці

Лексичне значення. У ранковий час.

Споріднені слова. Ранок, раночок, ранковий, ранній, ранішній, вранішній, рано, раненько, ранесенько, вранці.

Словосполучення. Уранці вмиватися, вранці збирати портфель, уранці йти до школи, вранці читати розклад уроків.

Завдання. Заміни виділені слова словом *вранці*. Напиши, що ти щодня робиш вранці.

Тарас прокинувся **ввечері**

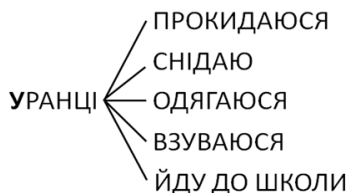

Вдень Тарас робив зарядку

Вночі Тарас умивався

Завдання. Утвори словосполучення. Поясни, коли пишеться слово *вранці*, а коли — *уранці*.

Завдання. Запиши речення про тварин за зразком. Допиши, що могли б робити вранці інші тваринки.

Зразок. Уранці вівсянка вишивала вишиванку.

Уранці весело вівсянка
Вишивала вишиванку.
Вранці весело верблюд
Їв колочку та етюд.
Уранці весело ворона
Їла свіжі макарони.
Вранці весело вовчок
Грів на сонечку бочок.

Скоромовки

1. Рано-вранці в середу
Пригнав Прокіп череду.
А корови в череді
Рябі, чорні та руді.

2. Вранці вівцям
Вовни віз
Вовк,
Вмостившись в возі,
Віз.

Завдання. Розглянь малюнки. Допиши потрібні слова. Склади речення з поданими словосполученнями.

Довідка. Ранець — похідна військова або школярська сумка зі шкіри чи іншого матеріалу, яку носять на спині за допомогою заплічних ремінців і лямок.

КНИЖКА В РАНЦІ

зошит _____

гумка _____

олівець _____

КУКУРІКАЄ ВРАНЦІ

встає _____

співає _____

будить _____

Завдання. Прочитай вірш. За змістом вірша склади та запиши питальні та спонукальні речення.

Рано-вранці на світанні
Півник кукурікав.

Уранці-рано на світанні
Котичок мурликав.

Рано-вранці на світанні
Мукала корова.

Вранці-рано на світанні
Несла бабця дрова.

Зразок. Рано-вранці на світанні півник кукурікав.
Хто кукурікав рано-вранці?
Коли кукурікав півник?
Півнику, кукурікай рано-вранці.

Вдень

Лексичне значення. У денний час.

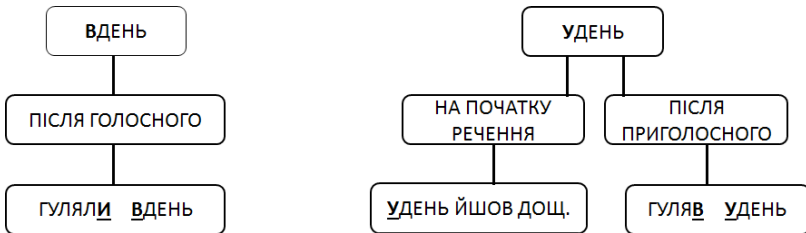
Споріднені слова. День, деньок, денний, денник, денно, вдень.

Фразеологізми

І вдень і вночі — завжди, постійно.

Ні вдень ні вночі — ніколи.

Завдання. Розглянь схему. Запиши правило.

Завдання. Допиши букви **у** або **в** на початку слова.

Приїхали _день, прийшла _день, _день обідати, гралися _день,
гуляли _день.

Завдання. Допиши слова у **день** або **удень** в реченнях за зразком.
Зразок. У **день** свята всі радіють. **Удень** світило сонце.

1. _____ ішов сніг.
2. _____ народження вітають іменинника.
3. _____ ми їли торт.
4. _____ канікул діти їдуть у зоопарк.
5. _____ відбулися збори.
6. _____ екскурсії всі зібралися на подвір'ї.

Диктант навпаки. Замініть слово **вночі** на слово **вдень** і запишіть речення відповідно до змін.

Вночі яскраво світить місяць. Сиви *вночі* полюють. *Вночі* на небі видно зірки.

Завдання. Дай дівчинці ім'я. Напиши, що дівчинка робить удень.

Ввечері

Лексичне значення. Вечірньою порою, у вечірній час.

Походження слова. Вечір — це частина доби від кінця дня до початку ночі. Слово походить від праслов'янського «темінь», «потемніння».

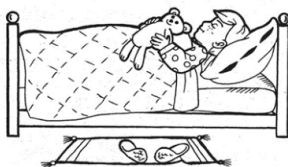
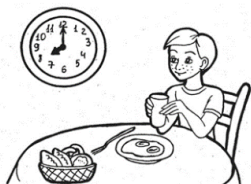
Споріднені слова. Вечір, вечеря, вечорниці, вечірка, вечірній, вечеряти, вечоріє, ввечері, щовечора.

Фразеологізми

І вдень і вночі — завжди, постійно.

Ні вдень ні вночі — ніколи.

Завдання. Дай хлопчику ім'я. Напиши, що він робить увечері.

Попереджувальний диктант із завданням

Родинний вечір

Увечері після вечері вся родина зібралася разом. У вечірню годину тато любить читати книжку. Ввечері мама плете вовняний светр. А вечірньою грою Мар'янки та Сашка є пазли. Лише кошеня Патрік увечері вже спить.

1. Випишіть споріднені слова до слова *ввечері*.
2. Поясніть, чому в одних випадках пишеться *ввечері*, а в інших — *увечері*.

Вранці, вдень, ввечері, вночі

Завдання. Склади речення про те, що ти робиш вранці, вдень та ввечері.

ВРАНЦІ

ВДЕНЬ

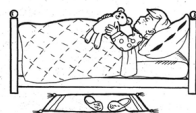

ВВЕЧЕРІ

Я

прокидаюсь та роблю зарядку.

Завдання. Під кожним малюнком підпиши, коли це відбувається: вранці, вдень, ввечері, вночі. Склади та запиши два речення.

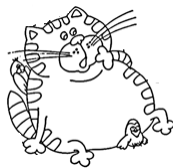

Завдання. Напиши, що їв кіт цілий день та ніч. Розпочинай речення словами *вранці, вдень, ввечері, вночі*.

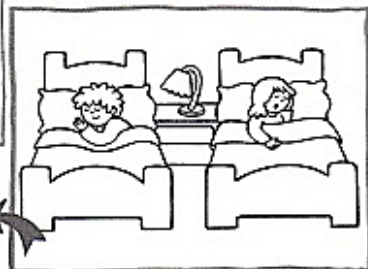
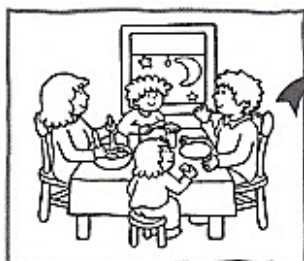
Котик-ненажера

Вранці кіт прокинувся та з'їв _____

_____.

Завдання. Напиши, коли відбуваються події: *вранці, вдень, ввечері, вночі*. Склади та запиши речення, яким можна підписати кожний малюнок.

Восени

Лексичне значення. Тоді, коли буває осінь, осінньої пори.

Походження слова. Початкове значення слова *осінь* імовірно пов'язано з готським — *asans*, що означало «жнива». Оскільки осінь — пора збирання та обробки зернових культур, то і назва відображає особливості діяльності людини в цей період року.

Споріднені слова. Осінь, осінній, восени, по-осінньому.

Фразеологізми

І вдень і вночі — завжди, постійно.

Ні вдень ні вночі — ніколи.

Словосполучення. Осінній листопад, барвиста осінь, відлітають восени, пахнуть по-осінньому, восени холоднішає.

Попереджувальний диктант. Запиши речення під диктовку.
Допиши останнє речення.

Осінні дива

Які лише дива не трапляються восени! Восени дерева та кущі стають незвичайними, барвистими. Восени птахи відлітають у таємничий вирій. У давнину люди думали, що восени птахи занурюються в річковий мул, щоб дочекатися весни. Восени звірята змінюють шубку. Восени діти бігають по калюжах. Восени...

Письмо по пам'яті. Запиши вірш по пам'яті. Підкресли споріднені слова.
Восени і парк, і гай,
Виглядають так казково!
Осінім листям кольоровим
Прикрашає осінь край!

Текст

Осінні прикмети

Восени літає багато павутиння — осінь буде довга та суха. Якщо восени на соснах і ялинах багато шишок — чекай холодної зими. Восени вранці трава пахне сильніше звичайного — на дощ. Якщо восени горобина, калина достигли рано — чекай лютої і сніжної зими.

Творча робота. Прочитайте речення. За змістом вірша складіть речення, які б починалися словом *восени*.

Восени врожай збирають
На городах і в садках.
Восени дрова рубають
У дібровах та гаях.
Восени осіннім листям
Накривають виноград.
Восени усі працюють,
Місця ледарям нема.

Творча робота. Допиши вірш. Напиши, що роблять звірі восени.

Восени на спинці спритний їжачок

тягне не що-небудь, а _____.

Восени у лапках білочка руда

Принесе не котика, а _____.

Восени за щічками товстий хом'ячок

Сховає не що-небудь, а _____.

У моїй кишені теж лежать припаси:

_____.

Творча робота. Розглянь малюнок. Склади та запиши речення про те, які запаси роблять тваринки восени. Поясни, чому їжачок несе яблужка, а припасів не робить.

Зразок. Восени білочка сушить гриби.

Взимку

Лексичне значення. У зимовий час; зимою.

Походження слова. Давньослов'янське слово *зима* походить від праслов'янського *ǵheima*, що означало «холодний неприємний час». У давніх слов'ян *ǵh* змінився на *z*, дифтонг *ei* на голосний *i*.

У перекладі з грецької — *cheo* «ллю», «валю», *cheima* — «зима», «буря», *chion* — «сніг». Із латинської *hiems* — «дошова пора року», «негода». Учені припускають, що значення слова могло розвиватися так: «холодний, неприємний час» — «час опадів» — «час опадів у вигляді снігу» — «пора року, зима».

Споріднені слова. Зима, зимонька, зимівля, озимина, озимий, зимовий, зимній, зимувати, перезимувати, взимку, зимно.

Словосполучення. Узимку кататися на санчатах, гратися в сніжки взимку, взимку ліпити снігову бабу, кататися на ковзанах узимку, взимку холодно.

Тексти

Зимові візерунки

Чи знаєте ви, що зима — справжній художник? Тільки фарби в зимоньки лише білі. Узимку вранці прокинешся — усе навкруги біле-білесеньке. Сріблястим інеем узимку розписані шибки вікон. Блискучою памороззю взимку розфарбовано гілля дерев. На землі сліпучий білосніжний сніговий килим.

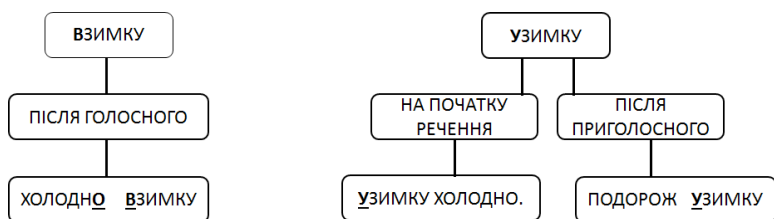
Затишно зимувати взимку в лісі, лише холодно.

Завдання. Прочитай вірш. Про яку пору року у ньому йдеться?
Змініть і запишіть вірш так, щоб описувалася зима.

Влітку, влітку, влітку
Мороз морозить квітку,
Сніг у полі, дощ в саду,
Я гуляти не піду.

Завдання. Розглянь схему. Розкажи правило. Доповни речення
словами *взимку* та *узимку*.

Що буває _____? _____ холодно.
_____ мороз. _____ йде сніг. _____
дують холодні вітри. _____ я люблю грати в сніжки.

Завдання. Розглянь малюнок. Які предмети ти використовуєш узимку? Склади та запиши речення за зразком.

Зразок. Узимку я одягаю теплі рукавички.

Завдання. Розглянь малюнок. Продовж речення по-різному.

Узимку діти _____.

Узимку діти _____.

Узимку діти _____.

Узимку діти _____.

Текст

Спостереження взимку

Якщо взимку вранці ворона сидить на верховітті і каркає — буде завірюха. Якщо взимку гримить грім — чекай сильних морозів. Якщо взимку побачиш блискавку — обов'язково розіграється буря. Вітер узимку повіяв із півночі — чекай похолодання.

Влітку

Лексичне значення. Літньою порою, літом.

Походження слова. Слово *літо* праслов'янського походження. Достовірна етимологія невідома. Вважають, що це слово було утворено за видом слів *жито*, *сито* від дієслова *лити* в його давній формі *leiti* — «лити» та спочатку означало «час дощів». Літо як час дощів протиставлялося зимі як часу снігу. Інші зіставляють слово *літо* з ірландським *lith* «свято» і вбачають у ньому початкове значення — «свято природи». Треті вважають, що слово літо походить від виразу *lěto (vermę)* — «прекрасне» (про час). Йому відповідає латин. *laetus* — «прекрасний».

Споріднені слова. Літо, літечко, літній, по-літньому, літувати, влітку.

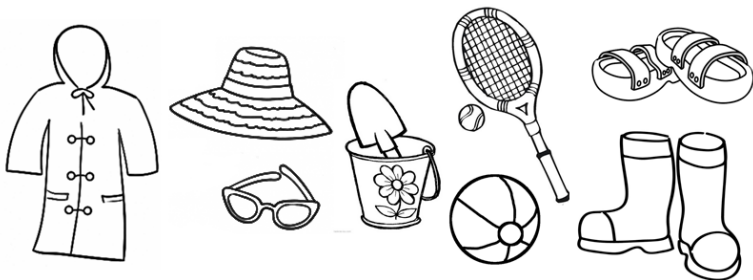
Текст

Літні прикмети

Ти любиш спостерігати за природою? Тоді запам'ятай літні прикмети та перевір їх. Якщо влітку ти побачиш веселку вранці — ввечері буде дощ. Якщо ти помітиш, що влітку на дорозі в пилюці купаються горобці, — чекай дощ. Якщо влітку сухо й жарко, то взимку буде мало снігу.

Творча робота. Розглянь малюнок. Знайди та розфарбуй предмети, якими ти користуєшся влітку. Склади речення за зразком.

Зразок. Я одягаю панаму влітку. Улітку я не взуваю чоботи, а бігаю по калюжах босоніж.

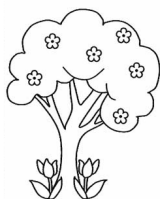
Завдання. Дай відповіді на запитання, користуючись малюнком.
Що робить Назар влітку на подвір'ї?
Що робить Ганна влітку на подвір'ї?
Що робить бабуся Олена влітку на подвір'ї?
Що роблять бабуся та дідусь влітку на подвір'ї?

Навесні, влітку, восени, взимку

Завдання. Напиши, у яку пору року художник намалював ці дерева.

Користуйся словами: *навесні, влітку, восени, взимку*.

Текст

Скільки бджіл живе у вулику?

Навесні в звичайному вулику живе близько двох тисяч бджіл. *Улітку* бджілок стає більше — приблизно шістдесят тисяч. *Улітку вдень* вони працюють, а *вночі* — сплять. *Восени* більшість бджіл гине. *Восени* у вулику можна знайти близько тридцяти тисяч особин. А *взимку* їх стає ще менше.

Вчора

Лексичне значення. У день, який передує сьогоднішньому; напередодні.

Походження слова. Слова *вчора*, *сьогодні*, *завтра* — слов'янського походження. Вони походять від слів «ранок», «день», «вечір». Слово *сьогодні* походить від давньоруського «сього дьне» — цього дня. Слово *завтра* — більш рання форма «рано» (від слова «ранок», так званий «віддільний» відмінок, який існував у давні часи) — значенням цього слова було «слідом за прийдешнім вранці» — «на наступний день» (використана приставка «за»).

Слово *вчора* походить від слова «вечір», той самий «віддільний» відмінок, але вже означає «перш, ніж минулий вечір минув». Вчора — «минулого вчора», «напередодні сьогоднішнього дня».

Споріднені слова. Вчорашній.

Словосполучення. Приїхали вчора, вчорашня пригода, вчорашній день, учора з'явилася, приготували вчора, вчора ввечері, вчора вранці.

Текст

Вчорашній день

Сьогодні на перерві Петрик сказав, що вчора був у кіно. Я теж сказав, що вчора дивився новий фільм. Тарас похвалився, що вчора йому купили нову комп'ютерну гру. А Микола був сумний, бо вчора лише уроки робив. Як розвеселити Миколку?

Творчий диктант. Запишіть замість розповідних речень питальні.

Зразок. Вчора я ходив у музей.

Записати один із варіантів: Ти ходив вчора в музей? Куди ти ходив вчора? Хто ходив учора в музей?

- Вчора наш клас їздив на екскурсію в зоопарк.
- Вчора мама спекла вишневий пиріг.
- Вчора дідусь читав онукам казку.
- Вчора я розв'язав складну задачу.
- Вчора у Анюти був день народження.

Творча робота. Склади речення за малюнками. Користуйся зразком.

Зразок. Вчора ми _____, а сьогодні ми _____.

Вперед

Лексичне значення

1. У напрямку поступального руху; протилежно назад.
2. У напрямку перед собою (звичайно про частини людського тіла).
3. У майбутньому.
4. Перед тим; раніше, спочатку.
5. Уживається як наказ, спонукування рухатися в напрямку перед собою.

Походження слова. Слово *вперед* походить від давньоруського «передь», «передня частина».

Споріднені слова. Передній, наперед, попереду.

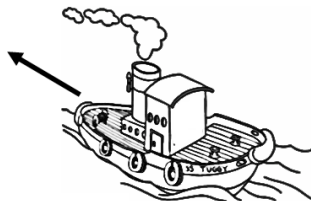
Словосполучення. Іти вперед, передня кімната, бігти попереду, пливти вперед, передні двері, мчить вперед, їде вперед, простягнути вперед.

Речення

1. Тараса навчили, як викидати ногу вперед.
2. Сильний вітер із дощем дув в обличчя, чоловік нахилився вперед і йшов далі.
3. Учитель дивився назад і згадував вчорашній день, а потім глянув уперед, думаючи про завтра.

Тексти

1. Катер швидко плив вперед. Позаду залишилися вогні, а попереду була лише темрява. «Вперед!», — кричав капітан. «Вперед!», — лунало над річкою. «Вперед!», — гуркотів мотор. «Вперед, вперед, вперед!», — думали матроси.

2.

Хто як ходить?

Річкові раки та раки-самітники пересуваються головою вперед. Коли ховаються від когось чи плавають, рухаються хвостом вперед. А краби завжди пересуваються боком.

річковий рак

краб

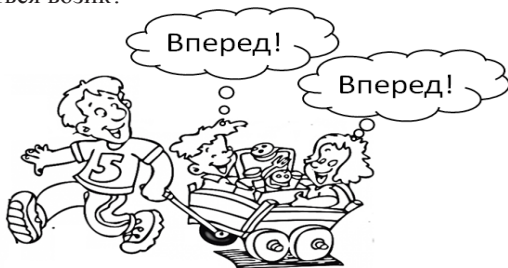
рак-самітник

Завдання. Розглянь малюнок. Запиши повні відповіді на запитання.

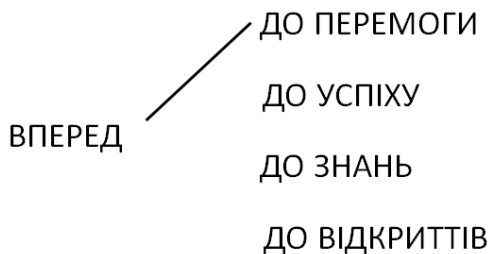
Що кричать діти?

Куди біжить тато?

Куди рухається возик?

Завдання. Склади словосполучення, користуючись схемою. Склади та запиши речення з цими словосполученнями.

Назад

Лексичне значення

1. У напрямку, протилежному до напрямку попереднього руху кого-небудь, чого-небудь; протилежне уперед.
2. У напрямку до заднього, тилового боку кого-небудь, чого-небудь.
3. До цього часу, у минулому; раніше. Вживається після слів, що вказують на кількість часу, і слова *тому*.

Споріднені слова. Задній, ззаду, позаду.

Фразеологізми

Йти (рухатися, поступатися) назад — повертатися до старого, віджилого, попереднього становища.

Крок назад — відхід, відступ від досягнутого. Від нас залежить доля батальйону. *Крок назад* — уже зрада

Ні назад ні вперед — нікуди; немає виходу.

Оглядатися (оглянутися) назад — пригадувати те, що відійшло; відтворювати в пам'яті прожите, минуле.

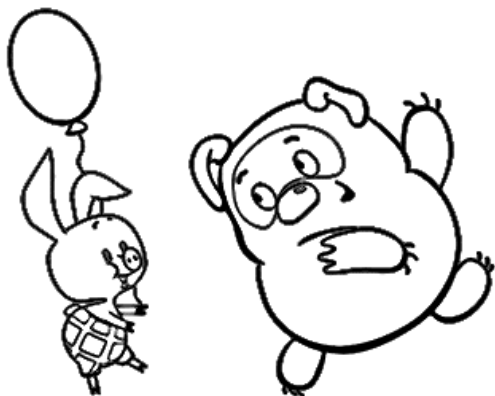
Словосполучення. Задній вагон, бігли по слідах назад, поверталися назад, кашкет збився назад, задні лапи, брів ззаду, обернулися назад, сидів ззаду, годину назад, місяць тому назад, візьми назад, поклади назад на стіл.

Речення

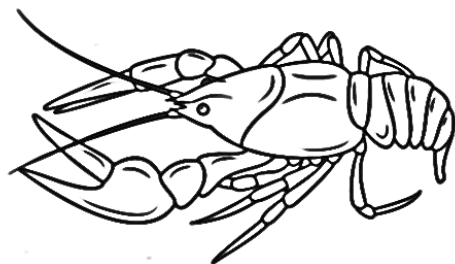
1. Від хвилювання Оленка ходила по кімнаті то вперед, то назад, не зупиняючись.
2. Покладіть назад, у портфель.
3. Візьміть зошит назад.
4. Два тижні тому назад ми з мамою були в театрі.
5. Годину назад Василь отримав медаль у змаганнях із плавання.

Тексти

1. Вінні Пух озирнувся назад і побачив П'ятачка. П'ятачок ішов ззаду. У нього була синя повітряна кулька. Вінні подумав, що потрібно повернутися назад додому та взяти ще одну — зелену. Він пам'ятав, що годину назад ці кульки подарували П'ятачку на дні народження Кролика.

2. Річковий рак пересувається звично — головою вперед. Рухатися назад він може на суші, коли намагається втекти від ворогів та сховатися. А плавають раки дійсно, рухаючись назад. Коли вони пливуть назад, то загрибають воду хвостовою пластиною.

Попереду

Лексичне значення

1. Перед ким-небудь, чим-небудь, на чолі когось, чогось; протилежне позаду.
2. У передній частині чого-небудь.
3. Серед перших, передових, в авангарді.
4. Раніше від кого-небудь, чого-небудь; спершу.
5. За якийсь час до чого-небудь; заздалегідь, наперед.
6. На деякій відстані перед ким-небудь, чим-небудь.
7. У майбутньому.

Споріднені слова. Передній, наперед, вперед.

Словосполучення. Йти попереду мами, летіти попереду ворони, їхати попереду автомобіля, передня кімната, рухається вперед, попереду урок малювання.

Речення

1. У змаганнях з бігу попереду був Сергій Борисенко.
2. Попереду була складна робота.
3. Попереду класу йшла учителька Ганна Сергіївна.
4. У конкурсі читців наш клас був попереду всіх.
5. Попереду виднівся дубовий гай.
6. Розпочалася нова чверть. Попереду невтомна навчальна праця.

Завдання. Звірята вишикувалися в ряд за морозивом. Розглянь малюнок. Склади речення за зразком.

Зразок. Порося стоїть попереду кротеняти.

китеня

слоненя

кротеня

порося

левеня

Ззаду

Лексичне значення

1. Із задньої сторони, зворотного боку, зі спини; протилежне спереду.
2. На деякій віддалі, слідом за ким-небудь, чим-небудь; протилежне попереду.
3. Уживається на означення предмета, особи, позаду яких відбувається дія або що-небудь розміщене.

Споріднені слова. Задній, назад, позаду.

Фразеологізми

Пастися задніх — відставати.

Словосполучення. Стояти ззаду, бігти ззаду, їхати ззаду автобуса, задня кімната, повернутися назад, позаду уроки, пляма ззаду на светрі, залишати позаду.

Речення

1. Петрик ішов додому. Ззаду по дорозі тягнувся його портфель.
2. Андрій розглядав машинку і спереду, і ззаду, і з боків.
3. Ліхтар освітлював туриста ззаду.
4. Лисичка ззаду підкралася до курочки.
5. Наш автомобіль їхав ззаду автобуса.
6. Петрик ззаду підскочив до Василя і голосно закричав.
7. Ззаду чумацького возу висів казан для кулешу.
9. Ззаду доносилися голоси рибалок.

Текст

Як обходити трамвай та автобус?

Обходять трамвай спереду, а автобус ззаду. Чому? Трамваї рухаються по коліях назустріч один одному. Якщо ти будеш обходити трамвай ззаду, то не помітиш руху зустрічного трамвая. Ти вискочиш саме перед трамваем, і водій тебе не побачить.

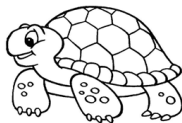
Автобус зупиняється біля краю дороги. Автомобілі об'їжджають його ззаду. Тому і обходити автобус радять ззаду, щоб бачити зустрічний транспорт.

Завдання. Розглянь малюнок. Усі хочуть посмакувати тортом і стоять у черзі. Склади речення за зразком.

Зразок. Черепаха стоїть ззаду черв'яка.

черв'як

черепаха

равлик

гусинь

Завдання. Склади речення за малюнком та опорними словами.

1. Кіт, ззаду, за спину, схопився, кабана.
2. Кабан, ззаду, відчував, кігті, котячі, на спині.

Посередині

Лексичне значення

1. У середині, в центрі або недалеко від центру чого-небудь.
2. Між двома особами або предметами.
3. Уживається під час означення предмета, місця, простору тощо; у середині, у центрі або недалеко від центру якого міститься щось, перебуває хто-небудь чи відбувається якась дія; посеред.

Походження слова. Чи знаєте ви, що слова *середина* і *серце* — давні родичі? Вони виникли від праслов'янського слова *sъrdь*, яке зокрема походить від індоєвропейського *kerdis* — середина. Так, середина — це центр, осередок, фокус; серединка, серцевина, центральна частина, середня частина, половина.

Словосполучення. Вийти посередині уроку, опинитися посередині ярмарку, поставити посередині кімнати, постелити посередині хати, сісти посередині човна, висять посередині, стояти посередині.

Речення

1. Посередині галявини росла тополя.
2. Подруги поверталися зі школи додому. Ганна йшла посередині.
3. За стіл Івана посадили посередині між Андрієм та Сергієм.
4. Посередині на килимі спало кошеня.

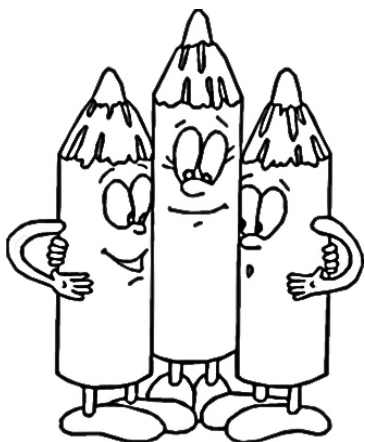
Текст

Гидке каченя

Посередині гнізда лежало велике яйце. Каченята підбігли до нього. Раптом із середини почувся писк. Шкаралупка яйця тріснула посередині. Усі побачили маленький дзьобик. За мить посередині сиділо велике незграбне каченя і пищало.

Завдання. Розфарбуй олівці. Напиши, олівець якого кольору знаходиться посередині.

Праворуч

Лексичне значення

1. Із правого боку; протилежне ліворуч.
2. У правий бік, на правий бік; протилежне ліворуч.
3. Військова або спортивна команда, після якої повертаються вправо на 90°.

Походження слова. Слово утворилося з двох слів — *право* та *рука*; означало все те, що знаходиться по праву руку від того, хто дивиться.

Споріднені слова. Вправо, справа, направо.

Словосполучення. Повернути праворуч, праворуч від будинку, далеко праворуч, завернув праворуч, права рука, розвернув автомобіль праворуч, обернувся праворуч, правий черевик.

Речення

1. Праворуч ми побачили будинок із червоним дахом.
2. Далеко праворуч заблищала блискавка.
3. Праворуч від дороги посадили липи й тополі.
4. Біля школи Роман повернув праворуч і пішов швидше.
5. Лунала команда «праворуч», і всі поверталися.
6. Праворуч! Руш вперед!
7. Обійдеш клумбу та бери праворуч.
8. Бабуся подивилася праворуч, до неї бігли онуки.
9. На перехресті вулиць я повернув праворуч і пройшов ще сто метрів.

Текст

Що праворуч?

Щоб визначити, які предмети знаходяться праворуч від тебе, піднімай праву руку. Говорять, що всі предмети по праву руку розташовані праворуч. Тепер повернися у будь-який бік. Які предмети тепер знаходяться праворуч? Чому все змінилося?

Ліворуч

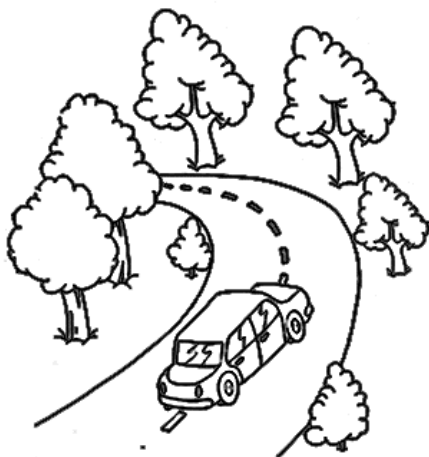
Лексичне значення

1. Із лівого боку; протилежне праворуч.
2. У лівий бік, на лівий бік; протилежне праворуч.

Походження слова. Слово утворилося з двох слів — *ліво* та *рука*; означало все те, що знаходиться по ліву руку від того, хто дивиться.

Споріднені слова. Лівий, зліва, наліво.

Словосполучення. Повернути ліворуч, писати зліва направо, читати зліва направо, побачити ліворуч, ліва шкарпетка, лівий чобіт, черевик на ліву ногу, розмістився ліворуч.

Речення

1. Машина повернула ліворуч і збільшила швидкість.
2. Ліворуч шкільної клумби сидів пес Рудько і скавучав.
3. Повернувши біля озера ліворуч, рибалки вийшли на дорогу.
4. Дідусь подивився ліворуч — автобус зупинявся на узбіччі.
5. Їдемо в автомобілі. Праворуч — хвойний ліс, ліворуч — сільські хатки.
6. Повертай ліворуч і зупинись.

Праворуч — ліворуч

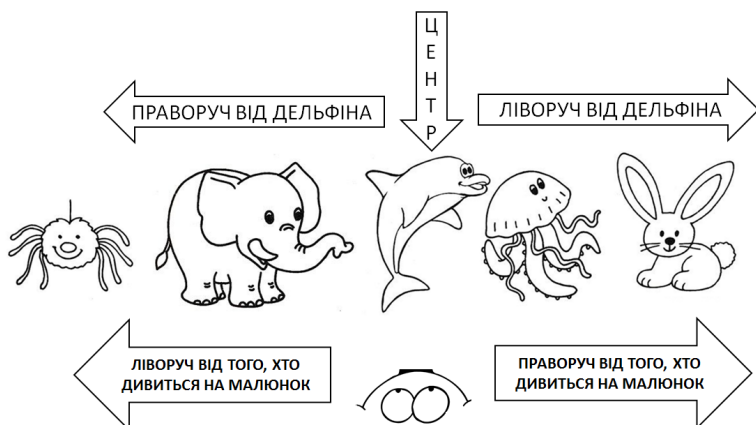
Завдання. Напиши, які предмети знаходяться праворуч та ліворуч від Петрика. Користуйся зразком.

Завдання. Напиши, які предмети розташовані на твоїй парті праворуч. Поясни, як ти це визначаєш.

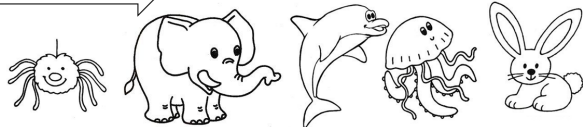
Списування

Слова *праворуч* і *справа*, *ліворуч* і *зліва* — синоніми, коли означають, як розміщені предмети стосовно якогось центру.

Якщо потрібно позначити напрямок розташування предметів у певній послідовності в межах ряду, без виділення центру, вживають слова *справа наліво*, *зліва направо*.

ЗЛІВА НАПРАВО

СПРАВА НАЛІВО

Завдання. Напиши назви тварин із попереднього завдання різними способами.

Зліва направо: _____.

Справа наліво: _____.

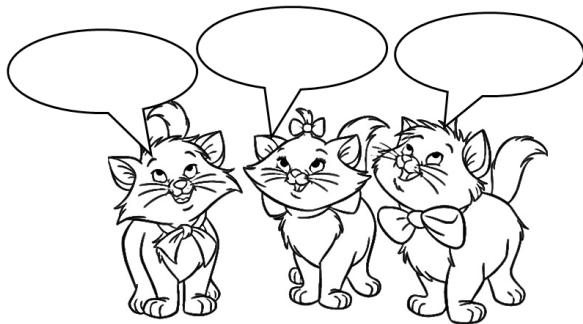
Праворуч від дельфіна: _____.

Ліворуч від дельфіна: _____.

Праворуч від дельфіна, якщо дивишся на малюнок: _____.

Ліворуч від дельфіна, якщо дивишся на малюнок: _____.

Завдання. Дай котикам клички. Напиши, який котик знаходиться посередині, який праворуч від нього, який — ліворуч.

Напам'ять

Лексичне значення. Із пам'яті, не дивлячись у текст.

Про поняття. Пам'ять — психічний процес, який полягає в закріпленні, збереженні, наступному відтворенні та забуванні минулого досвіду, дає можливість його повторного застосування в життєдіяльності людини. У психології пам'яттю позначають комплекс пізнавальних здібностей і вищих психічних функцій із накопичення, збереження та відтворення знань і навичок. Пам'ять у різних формах і видах притаманна всім вищим істотам. Найбільш розвинений рівень пам'яті характерний для людини. Найефективніший метод поліпшення пам'яті — збагачення мозку киснем, чому сприяють фізичні вправи й прогулянки на свіжому повітрі.

Споріднені слова. Пам'ять, пам'ятати, пам'ятник, пам'ятний, напам'ять, запам'ятати.

Фразеологізм

Напам'ять знати (вивчити) кого, що — дуже добре, до найменших дрібниць знати, вивчити кого-, що-небудь.

Словосполучення. Вивчити напам'ять, читати напам'ять, декламувати вірш напам'ять, розповідати напам'ять, повторити напам'ять, запам'ятати правило, пам'ятний подарунок, довга пам'ять, бронзовий пам'ятник.

Речення

1. Ганна напам'ять вивчила вірш Тараса Шевченка.
2. Андрійко читав своїм друзям власні вірші напам'ять.
3. Я не скаржуся на (свою) пам'ять.
4. Петрик цю книжку знав уже напам'ять, але продовжував її гортати.
5. Хто напам'ять знає усі букви алфавіту?
6. Прочитай вірш напам'ять!
7. Бабусі на (довгу) пам'ять подарували кришталеву вазу.

Завдання. Утворіть із цим прислівником словосполучення там, де це можливо.

Читати _____, писати _____, бігти _____,
вивчити _____, розуміти _____,
знати _____.

Завдання. Встав у речення прислівник *напам'ять* або іменник із прийменником *на пам'ять*.

Бабуся зберігала листівку від онуків _____.
Василько вивчив вірш _____.
Усі казки дідусь чудово знав _____.
Петрику вручили подарунок _____.

Письмо по пам'яті

Я пам'ять свою розвиваю,
Вірші я напам'ять вивчаю,
Напам'ять я правила вчу,
Напам'ять їх в класі кричу.

Тепер

Лексичне значення

1. У цей час, у момент висловлювання; зараз.
2. У сучасний мовцеві період; у наш час.

Споріднені слова. Теперечки, теперішній.

Фразеологізм

Не тепер, то (так, а) в четвер — однаково коли, але буде здійснено, зроблено що-небудь; будь-коли, хоч коли.

Словосполучення. Напишу тепер, розповісти тепер, тепер добрий, тепер пригадав, теперішній час, зроблю теперечки, тепер зізнавайся, тепер згадав про зустріч.

Речення

1. Як тепер бачу свої дитячі роки в селі Веселкове.
2. Саме тепер є можливість дізнаватися про світ з Інтернету.
3. Тепер Микола виконує домашнє завдання кожного дня.
4. Ти тепер згадав про обіцянку?
5. Марина тепер подивилася на вулицю і побачила кошеня.

Тексти

1. Діти, ми прочитали оповідання. Тепер ви знаєте текст. Тепер ви можете ставити запитання.

2. Чому я дізнаюся про сварку тепер? Тепер вже пізно щось виправляти. Тепер потрібно говорити з усіма учнями.

Творче завдання. Що ти робиш тепер? Напиши про це.

Щогодини

Лексичне значення. Кожної години; протягом кожної години.

Споріднені слова. Година, годинка, годинонька, годинний, годинник, годинничок, годинникар, годинниковий.

Фразеологізм

Щогодини-щохвилини — кожної години, багато разів протягом всієї години.

Словосполучення. Поверталася щогодини, телефонував щогодини, їв щогодини, дзвенів щогодини, щогодини блимав на екрані, щогодини надсилав повідомлення.

Речення

1. Щогодини кошеня бігло до мисочки та пило молоко.
2. Щогодини Тарас поливав клумбу на подвір'ї.
3. Щогодини на башті бив годинник.

Текст

Наш песик Румбік захворів. Щогодини я приносив йому свіжої води. Щогодини мама міряла песикові температуру. Щогодини телефонував тато і запитував, як Румбік.

Творче завдання. Уяви, що тобі якусь дію потрібно повторювати щогодини. Напиши, яка це може бути дія, і яким буде цей день.

Щоденно

Лексичне значення. Який буває, відбувається, повторюється щодня.

Споріднені слова. Щоденний, щоденник.

Фразеологізм.

Словосполучення. Щоденні розмови, виконувати щоденну роботу, бути щоденним гостем, у щоденному одязі, наводити порядок щоденно, робити записи щоденно, щоденник Єви, щоденно в школі.

Речення

1. Літературна газета виходить щоденно.
2. Щоденно мама нагадує мені про домашнє завдання.
3. Восени щоденно йшли дощі.
4. Я роблю зарядку щоденно.
5. Щодення я граю в футбол зі своїми друзями.

Тексти

1. Щоденно Оленка веде щоденник. Щоденно записує свої думки. Щоденно занотовує на сторінках свої враження про день.
2. Діти щоденно піклуються про своїх домашніх улюбленців. Тимур щоденно пригощає песика Тишка м'ясом. Мар'янка щоденно грається з кошенятком Нявчиком. Софія щоденно годує акваріумних рибок.

Щотижня

Лексичне значення. Кожного тижня; протягом кожного тижня; раз на тиждень.

Споріднені слова. Щотижневий, щотижневик.

Словосполучення. Відбувається щотижня, повторюється щотижня, щотижневі збори, відомості про щотижневі події, щотижнева газета.

Речення

1. Щотижня Олеся запрошувала подруг у гості.
2. Щотижня я провідувала бабусю та дідуся.
3. У вересні ми ходили в ляльковий театр щотижня.
4. Влітку ми щотижня їздили на риболовлю.

Текст

Влітку сім'я щотижня їздила на річку. Щотижня сестрички Дарина та Марина будували пісочні палаци. Щотижня всі купалися в річці.

Щогодини, щоденно, щотижня

Завдання. Склади та запиши речення про справи дітей.

		дарують ляльку
ЩОРОКУ	святкуємо Новий рік	
ЩОМІСЯЦЯ		відвідуємо театр
ЩОТИЖНЯ	граюся автомобілем	
ЩОДНЯ		граємося м'ячем
ЩОСЕРЕДИ	розв'язуємо задачі	
ЩОП'ЯТНИЦІ		ходимо до зоопарку
ЩОНЕДІЛІ		прикрашаємо ялинку

Завдання. Напиши, що робить мавпочка в тропічному лісі.

щосекунди
щохвилини
щогодини
щодня
щотижня
щомісяця

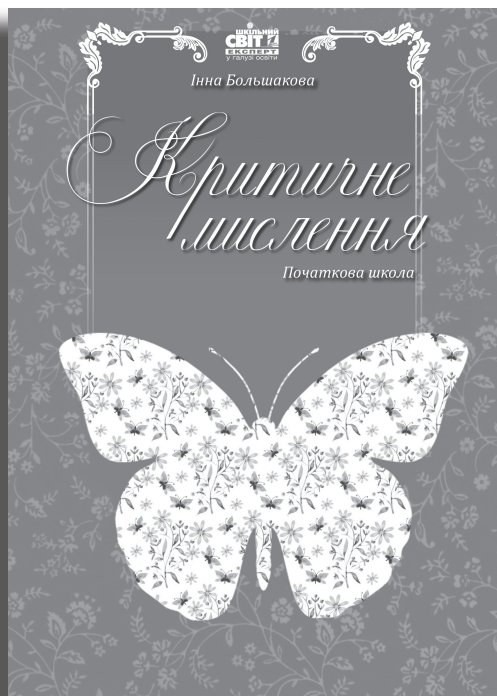
Письмо по пам'яті

Щотижня, щоденно, щогодини
Він нам відлічує години та хвилини.
(*Годинник.*)

Вірш

Щиро щиглик щебетав
Щойно на ліщині.
Щиросердно він бажав
Щастя Україні!
Хай щовечора й щоднини
Щедрим нивам Батьківщини
Рясний дощ полоще щічки,
Щоб вродив врожай пшенички!

У посібнику розкривається значення поняття «критичне мислення», описується структура уроку та стратегії розвитку критичного мислення з огляду на специфіку їх упровадження в початковій школі. Також подаються методичні рекомендації, наводяться приклади застосування стратегій на уроках.

Для вчителів початкових класів, вихователів груп продовженого дня, методистів з початкового навчання, студентів педагогічних ВНЗ.

Обравши кілька книжок, замовляйте їх за тел.:

(044) 284-25-12, (067) 408-84-73

або надсилайте СМС-повідомлення такого змісту: «Хочу замовити книжки»

та отримайте замовлення у своєму поштовому відділенні.

Анотації та зміст книжок читайте в розділі «Книги» на сайті:

www.osvitaua.com/shop

**Словникові слова.
Посібник для вчителя.
3—4-х класи**

Упорядник
*Марина **Пристінська***

Формат 60 × 84/16
Умовн. друк. арк. 13,02. Наклад пр.
Зам.

ТОВ «Видавничий дім «Перше вересня»
01014, м. Київ, вул. Тімірязєвська, 2
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 4671 від
09.01.2014

Видруковано з готових діапозитивів у ПП
«Житомироблдрукарня»
10014, м. Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17
Свідоцтво серія ДК № 3882 від 21.09.2010 р.